"నవయుగము"

గాంధివిజయము

అను 5 అంకములు నాటకము

(కలకత్తా నాగపుర మహాసభలు.)

గ్రంథకర్త.

దామరాజు పుండరీకా,

గుంటూరు.

రెండవ కూర్పు

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల.

"నవయుగము"

గాంధివిజయము

అను 5 అంకములు నాటకము

(కలకత్తా నాగపుర మహాసభలు.)

గ్రంథకర్త.

దామరాజు పుండరీకా,

గుంటూరు.

రెండవ కూర్పు

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల

తొలిపలుకు.

ప్రథమ ముద్రణము.

ఏప్రియల్ 1921.

పాఠకమహాశయులారా !

ఈ నాటకమునందు కల్పితములుగాక నిజవిషయములు వర్ణిం
బడినవి, గాంధిగారియుగ మారంభమైనప్పటి నుండియు నాగపురమహా
సభానంతరమువరకు నున్నవియున్నట్లు దేశీయపరిస్థితులు వరుస
వర్ణింపబడినవి. ఇందువచ్చు పాత్రలు మన సమకాలికులు, కావు
నాటకమునందలి వారి యభిప్రాయములు వారి అసలు అభిప్రా
ములకు చాలవర కనుగుణ్యముగ నుండును. స్వల్పమార్పు లుద్యో
ప్రబోధమున కవుసరములు, కలకత్తా నాగపురదేశీయ మహాసభ
విపులముగా వర్ణింపబడినవి. రాజకీయ చరిత్రనెప్పటి కప్పుడు వర్ణిం
టయేముఖ్యోద్దేశము.

భాషావిషయిక, లక్షణ సంబంధాది లోపములకు పండితు
కవులు, విమర్శకులు క్షమింప ప్రార్థితులు. రాజకీయవిషయము
బాగుగా నెరుగనివారికిగూడ, ప్రస్తుత రాజకీయచరిత్ర రుచికరము
నుండి సులభముగా బోధపడునని గట్టిగా చెప్పగలను.

ద్వితీయ ముద్రణము.

అక్టోబరు 1921.

ప్రథమ ముద్రణమైపోయి చాలదినములైనను, ఇతరపాత్ర
లనచ్చువేయించుచు నీగ్రంథమును మరలవేయించుట ఆలస్యమైన
ఈసారి బీదసాదలకుగూడ సులభసాధ్యమగు నట్లు 0-4-0
తగ్గించినాను.

ఇట్లు విన్నవించు,

గ్రంథకర్త.

"నవయుగము"

గాంధివిజయము

అను 5 అంకములు నాటకము

(కలకత్తా నాగపుర మహాసభలు.)

గ్రంథకర్త.

దామరాజు పుండరీకా,

గుంటూరు.

రెండవ కూర్పు

చంద్రికా ముద్రాక్షరశాల.

నాటకమునందలి పాత్రలు.

పురుషులు	స్త్రీలు
1 దేశభక్తుడు.	శ్రీమతి సరళాదేవి.
2 దేశసేవకుడు.	ఆనీబిసెంటమ్మ.

3 అరవిందఘోష్.
4 గాంధి.
5 షౌకతాలీ.
6 లజపతిరాయ్.
7 బిపినచంద్రపాల్.
8 చిత్తరంజనదాస్.
9 మహమ్మదాలీ.
10 నెహ్రూ.
11 మదనమోహన మాలవ్యా.
12 సేలం విజయరాఘవాచారి.
13 కస్తూరి రంగయ్యగారు.
14 కొండ వెంకటప్పయ్య పంతులు.
15 బాపిరెడ్డి, గోపిశెట్టి, రామయ్య.
16 స్వాభిలాషి, సగర్వి, అధికారాభిలాషి.
17 న్యాయవాది, రైతు, మొ.
18 విద్యార్థులు.
19 వెడ్జివుడ్.
20 బెనస్ఫూర్.
21 జిన్నా.
22 బాలభటులు, వగయిరా.

విషయసూచిక.

సమాప్తము.

“ నవయుగము ”

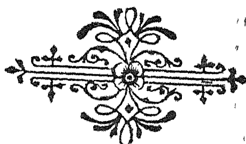
గాంధివిజయము.

నాంది.

ఉ॥ ఎవ్వని శాంతమూర్తియని యెల్లరనారతముఁ భజింతురో
యెవ్వడధర్మమార్గమున నించుకయేనియు కాలుబెట్టఁడో
యెవ్వడు లోకమంతట నహింసయె యుత్తమమంచు జాటెనో
అవ్వరమూర్తి గాంధిఋషి కంజలిమోడ్చినమస్కరించెదన్॥

ఉ॥ కత్తులులేవు, శూలమును గాండివముఁ మొదలే హుళక్కి, నో
రెత్తి ప్రచండవాక్పటిమ నేనియు జాటఁడు, వైరిమీద దం
డెత్తగ సేనలేదు, బలహీనము కాయము, కోపతాపముల్
బొత్తుగ సున్న, అట్టిఘనమూర్తి మనోబలశాలి గాంధిఁ జే
యెత్తినమస్కరించి స్మరియించెద నెప్డు స్వరాజ్యసిద్ధికై

(నాంద్యంతమున నాటకప్రారంభము.)

ప్రస్తావన

(ప్రవేశము దేశభక్తుడు-దేశసేవకుడు.)

దే॥ భ—ఓహో ! మిత్రమా ! యెన్నిదినములైనది మనమిరువురము
నుకలసి; నవయుగారంభమైన తరువాత ఇదే మొదటి కలియుటం.

దే॥ సే—అవును. గాంధిమహోదయానంతరం మనమెప్పుడునుగలసె
మాట్లాడియుండలేదు. ఏమి విశేషములు ?

దే॥ భ—ఏమున్నవి. కాలమునానాటికి సందిగ్ధస్థితికి వచ్చుచున్నది.
మనస్సు కుదుటపడియుండుటలేదు రాత్రింబవళ్లుమనస్సు తలక్రింద
గుచున్నది.

దే॥ సే—మిత్రమా ! నీవట్లు విచారించుట కింకనుఅవకాశ మేమున్నది

ఉ॥ రండు స్వరాజ్యపుఁ రథము లాగనవశ్యము రండటంచు, ను
ద్దండ మనోబలంబు ప్రదితంబుగ శాంతముబూని దైవ పు
త్రుండనివార్య బుద్ధిబల ధుర్యుడు గాంధిమహాత్ము డిద్ధరా
మండలమెల్ల మ్రోగ వరమంత్రము నూత్నమతంబు జెప్పెదుఁ

అట్టితరి యుడుతభక్తి యన్నట్లు మన చేతనైనంతమట్టుకు మనము
గూడ నామహాత్మునికి తోడ్పడుటయే మన కర్తవ్యము. తదితరము
[illegible] ఆలోచనలు శంకలు. అన్నిటిని కట్టిపెట్టవలసినదే.

ధించుచున్న విషయముగూడనదియే.
ము నెగ్గునాయని భీతియు, మరొక
ము లేదనియు తోచుచుండును.
ములనుండియు నూరకుండి, తతా
ములో ప్రవేశపెట్టెను. అట్టితరి

దేశపరిస్థితులకు ఆయనమార్గము సరియైనదగునా కాదా యను శంక పెక్కుమందిని వేధించుచున్నది.

దే॥ సే॥ మిత్రమా! ఏమి నీపిచ్చి! గాంధిమహాత్ము డకస్మాత్తుగా ఇవ్వాళనే ప్రారంభించెనని తలచుచుంటివా!

సీ॥ దక్షిణాఫ్రికయందు ధ్వజమెత్తి శంఖుపూ
                రించిధర్మంకాను ప్రయోగించినాడు
ప్రయోగించి, చాంపరాన్ * భూమి జయధ్వనుల్
                జెలరేగ శిబిరంబు నిలిపినాడు
నిలిపి, సత్యాగ్రహనీతి భారతభూమి
                నెల్లదిక్కుల వెదజల్లినాడు
జల్లి, వెంటనె స్వరాజ్యరథంబుపైనెక్కి
                శాంతి చక్రము బూని సాగినాడు
తే॥ గీ॥ సాగి, హైందవ పుత్రుల వేగిరముగ
        రమ్మనుచు బిల్చుచున్నాడు, రమ్ము (రండు) వేగ
        చంద్రునకు నూలుపోగన్న చందమునను
        మన యథాశక్తి దేశసేవచు మెలంగ॥

* ఉత్తరహిందూస్థానముపైన నున్న ఒకజిల్లా॥

దే॥ భ — సరి నీవుచెప్పిన విషయములను బట్టిచూడగా గాంధిమహాత్ము డిదివరకే తనమార్గమున లోకమును నడిపించుటకు ప్రయత్నములు చేయుచు తగిన అవకాశమునకు వేచియున్నాడని తేలుచున్నది. అయినను మఱియొకశంక నన్ను బాధించుచున్నది. ఏదియనిన, —

ఉ॥ "భీకరబాణవర్షముల పెల్లున వైరులముంచలేదు; మా
రీకృత గర్జితంబు పృథివీవియదంతర మెల్ల ప్రయోగను
గ్రాకృతి" జూపి వైరిహృదయంబుల భీతినిగొల్పడాయె, యిం
కేకరణిన్ జయించునొకో యెంతొబలాఢ్యుల రాజ్యవర్గమున్॥

అనునీ శంక అనేకమందిని వేధించుచున్నది. నాకున్నుతలచుకొనినపుడెల్ల మనస్సు తలక్రిందగుచుండును.

దే. సే—మిత్రమా! నీవొక్కవిషయము నెరిగింతివేని నీయనుమానములన్నియు దీరును. పరమేశ్వరుడు జగచ్ఛాసన సభలో జెప్పిన విషయాముసు నీకు తెలిపెదను. ఎట్లనిన,—

మ॥ నగమంత్రిం బఖిలప్రజాహితము శ్రీ ప్రహ్లాదమానీంద్రి ధ
ర్మరహస్యంబు జగత్పవిత్రమగు సూత్రం బాయహింసామృతం
పురుచిం జూపగ, నాత్మనిగ్రహమిలం బోధించి, దార్ఢ్యమౌ
మరువం జేయగ, గాంధినై భరత భూమధ్యంబునం బుట్టెదం॥

అని పరమేశ్వరుడు చెప్పెను అప్రకారముగా గాంధిమూర్తి యవతరించినాడు. కావున యీనూతన శాంతిమార్గమునసే ప్రపంచకమును పరమేశ్వరుడు సంస్కరింప వలెనని తలచెను. కనుక ఆయుధములు, సైన్యము వగయిరా ఆడంబరములు లేకనే గాంధిమహాత్ముడు మనకు ముక్తిసంపాదించును.

దే. భ—అట్లయిన మిత్రమా!

సీ॥ మాలవ్యలజపతి మహనీయు డరవిందులింకరంగముప్రవేశింప రేమి?
బ్రాహ్మణా బ్రాహ్మణ వైరముల్ చల్లారియెల్ల రేకంబుకా రేమియింక?
అతివాదమిత వాదమనుభేదములమాని యైక్యంబుగా రేమియఖిలజనులు
కులమత వైషమ్యములుపోయిసర్వసౌభ్రాత్ర ప్రేమంబుర్విపార దేమి?
తే॥ గీ॥ దుష్టరాజ్యాంగ చార్జన్య దుండగంబు
లింకవిచ్ఛిన్నమగుట లేదేమి? హరియె
గాంధిగాపుట్టెననుట నిక్కంబెయైన
భూమియంతట జయభేరిమ్రోగ దేమి?

దే. సే—మిత్రమా! మనకాభీతి యక్కర లేదు. ఏలననిన,—

సీ॥ మాలవ్యలజపతి మహనీయుడరవిందు లింకెందరో ప్రవేశింపగలరు
కులమత వైషమ్యములుపోయి సర్వసౌభ్రాత్ర భావంబుర్విపారునింక

బ్రాహ్మణాబ్రాహ్మణ వైరముల్ నశియించి యైకమత్యము
వృద్ధియగును వేగ
అతివాదమితవాద మనుభేద మేపోయి, యేకమయ్యెదరింక నెల్లజనులు
తే॥ గీ॥ దుష్టరాజ్యాంగదౌర్జన్య దుండగముల
కంత్యకాలంబు సామీప్యమయ్యెనిపుడె
గాంధివిజయమారంభమై కలవరంబు
గలిగె సంకోచమేల నిక్కంబుజయము॥

ఇన్ని యేల మహాత్ముడవతార పూర్ణుడేయని మనము గట్టిగా నమ్మిచో అందరిపెట్టు ఆయన ఒక్కడే చాలడా?

దే. భ—మిత్రమా! గాంధివిజయమారంభమైనదని చెప్పితివే, అది యెట్లు? యింకను జయాపజయ నిర్ధారణ ముందుగదా చేయ వలసినది.

దే. సే—మంచిప్రశ్న నడిగితివి. మహాత్ముని యుద్యమప్రభావ మారంభములోనే దెలిసినది. పూవుపుట్టుటతోడనే పరిమళించు నన్నట్లు, ఆయన సంకల్పమప్పుడే దిగ్విజయముగాంచినది ఈవిష యములో విపులముగ దెల్పుట సాధ్యముకాకపోవుటచే నాతో గూడ నీరాత్రి నాటకప్రదర్శనమునకు వచ్చితివేని సర్వమునీవే తెలిసికొనగలవు.

దే. భ—ఏమి నాటకము.

దే. సే—"గాంధివిజయము" అనునాటకము.

దే. భ—ఆనాటక గ్రంథకర్తయెవరు? "గాంధిమహోదయం" వ్రాసిన మన పుండరీకాక్షుడుగారేనా?

దే. భ—అవును. "గాంధిమహోదయం" వ్రాసిన గుంటూరు వాస్తవ్యులగు దామరాజు పుండరీకాక్షుడుగారే.

దే. భ—అట్లయిన ఆనాటకమును చూచితీరవలసినదే. జాగుచేయుట కవకాశము లేదు. మనమిక శీఘ్రముగపోయి మన యితర మిత్రులనుగూడ దీసికొని సత్వరము పోవుదమురమ్ము.

("తెరలో గాంధిమహాత్మకు జేయ్"అని, ఉంకాయ గొట్టుదురు.)

దే. భ—అదిగో జేయ్శబ్దములు నాటకశాలనుండి మిన్ను ముట్టుచున్నవి. ఇందరు "గాంధిమహాత్మునకు జేయ్" యనుచుండగా నామహానీయునకు జయము కలుగకుండునా! పోవుదమురమ్ము.

(నిష్క్రమింతురు.)

గాంధివిజయము.

ప్రథమాంకము.

(ఒకటవ రంగము) —అరవిందఘోష్.

(తపస్సునైనుండును * భవానీప్రత్యక్షము.)

అ॥ అమ్మా, యీశ్వరి లోకమాత జగదంబా పావనీ మాదు లో
పమ్ముల్ గాచి మముం భరించు జననీ పాపంబులం గొట్టి పు
ణ్యమ్ముల్ నిల్పెడువీరమాత, దయ లేదా? దీనుడన్ నీపదా
బ్జమ్ముల్ బట్టి భజించు భక్తుడను వాత్సల్యంబునన్ బ్రోవవే.

(భవాని ప్రత్యక్షమగును).

గా॥ ఆహా! ధన్యుడనైతి, నిన్ గనగ నేత్రానందమో మాతరో
జోహార్లమ్మ, భవత్ స్వరూప మహిమన్ జూపించి నన్నిట్లు త
ల్లీ, హర్షాంబుధిం దేలజేసితివిక సంప్రీతిన్ నినుం గొల్తు, నీ
సాహాయ్యంబొనగూర్చి మోక్షపదవిన్ సాధింపగా జేయవే॥

— భవానీ, భవద్దర్శన మాత్రంబున ధన్యుడనైతిని. ఆహా! యేమి
యా స్వరూప సౌందర్య మహిమావిలాసము! ధన్యోస్మి, ధన్యోస్మి:
ాజన్మ పావనంబైనది: తల్లీ, నాపై నింతటి కరుణాకటాక్షవీక్షణముల
ప్రసరింప జేసినందులకు నాపూర్వపుణ్యము దక్క నే నేమి జేసితిని.
మ్మా! వరమును కోరుమనియానతిచ్చితివి. భవత్పాదారవిందసేవ
క్క వేరొక కోరిక నాకేమున్నది. అయినను మాతా నేనుక్క—
ముగ నెంచితిని.

శా॥ అంబా, నైపగలేము దుస్థితికిపాలై దీనతన్ గుందు దే
శంబున్ భారతభూమిజూచి, తనయుల్ స్వాతంత్ర్యమే లేక సౌ
ఖ్యంబున్ బాసి నిరంతరవ్యధల దాస్యంబందు నల్లాడ స్వాం
తంబందెంతయు గుందు మాజనని దీనత్వంబు మాన్పంగదే॥

(పైనుండి పుష్పములు హస్తముల రాలును.)

ఆహా! ధన్యుండను. ధన్యుడను. భవదీయ ప్రసాదమున యు కృతజ్ఞుడను. (దేవి అదృశ్యమగును.)

అరవిం—(ఆకసమువంక జూచి) దేవి తెల్పినవిధంబున గాంధి సోదరునాయభిప్రాయమెఱుంగుటకై యిటకేతెంచునని దోచెడిని. యాభిప్రాయముల నీతని కుత్సాహము గలిగించెద.

(ప్రవేశము గాంధి.)

ఉ॥ కాలము మారుచున్నది చికాకుజనించెను తోచదేమి, భూ
పాలకవర్గమంతయును పాడయిపోయె, మనుష్యకోటి క
ల్లోల విపత్సముద్రములలోబడి కొట్టుకులాడుచుండె, నిం
కేలధరిత్రి జీవన మికేటికి జన్మమటంచు దోచెడిన్॥

ఈసందిగ్ధసమయమున తిలక్ మహారాజే యున్న యెడల భారముండదు. ప్రస్తుత మున్నవారలలో పెద్ద య మహానీయు డరవిందఘోషు గలడు. ఆయన యభిప్రాయ మెట్లుండునో తెలిసికొనెద. (సమీపమునకుబోయి) నమస్కారము,

అర॥ మిత్రమా! నమస్కారము. (దర్భాసనముచూపి) దయచే

(గాంధి కూర్చుండును.)

గాం॥ సౌఖ్యమా?

...మన నేమి? అసౌఖ్యమన నేమి?

ప్రథమాంకము.

తే॥ గీ॥ దేశమున పాడిపంటలు దేజరిలగ
పాపమునసించి పుణ్యంబు ప్రబలుచుండ
స్వచ్ఛమగు జీవనము జనుల్ సలుపుచుండ
నపుడె మనక్షేమమప్పుడే మనకు శాంతి॥

మిత్రమా! నీఆగమ కతంబేమి?

గాం—మీరెన్ని విషయంబు లావశ్యకమని సెలవిచ్చియుంటిరో అన్ని విషయములందును మన ఆర్యావర్త మతిహీనదశయందున్నది. ఇట్టితరుణంబున తిలక్‌మూర్తి యవతారమును చాలించెనని మీరెరింగియే యుందురు. ఆవిషయమట్లుండ మనుష్య ప్రపంచమునందుండియు తామరణ్యవాసమును స్వీకరించిరి. ఇట్టిసందిగ్ధసమయమునం దేమిచేయుటకును తోచక మీయభిప్రాయ మెరుంగుటకై వచ్చితిని.

అర—మంచిది. మిత్రమా, అన్నిటిని భరించవలసిన భారము నీయందున్నది. నీమనంబెల్లయు నాకు తేటతెల్లమయ్యె నీసంకల్పము నెరవేరుటకు సర్వదా పరమేశ్వరుని ధ్యానించుచుండెదను. నా దీక్షముగియువరకును నాసంకల్పశక్తిదక్క వేరొండుపాయము చేయజాలమికి చింతిలుచున్నాను. పరమేశ్వరుడు సర్వమును నీచే నడిపింపయత్నించెను. నీసంకల్పము నెరవేరునుగాత. నీయభీష్టము సిద్ధించుత

గాం—మిత్రమా! భరతమాత తమ రాకకై యెదురు చూచుచుండును. దేశీయులెల్లరును తమపైనాశ బెట్టుకొనియుండిరి.

అర—సోదరా, సూరతుకాంగ్రెసు నాటినుండియు రాచకీయవ్యవహారములలో సంబంధము వదులుకొనియున్న నేనిప్పుడువచ్చి యేమిచేయుగలను! దేశక్షేమమునకై సర్వదాపరమేశ్వరుని ధ్యానించుచుండెదను. నాదీక్షముగియువరకు నేనిచ్చటనే యుండవలయు. సర్వమును భరించుటకు నీవేయున్నావు. ఇదె నాకెంతయు సంతోషము.

గాం—సంతసము. త్వరలో తమ కనుకూలమగు కాలముగలుగు ననియు తమదీక్షయు శీఘ్రకాలములో ముగియుననియు మేమెదురు చూచుచుందుము. నేనిక సెలవుగైకొనెద.

అర—మంచిది. నీకు జయముగలుగుగాత.

గాం—సర్వమును దైవాధీనముగదా.

(బయటికివచ్చి తనలో) నేననుకొనినదియే సవ్యమైనదారి. కర్తవ్యము రూఢియైనది దేశమునకు నానూతన సిద్ధాంతమే ముక్తి తేగలదు. సంకల్పమున కెన్నియడ్డంకులున్నను నెరవేర్చి తీరెద. ఇదియే నామనోనిశ్చయము. (నిష్క్రమించును.)

అర—(మరలధ్యానమునుండి) ఆహా! దేశమున కెట్టిదుస్థితి వాటిల్లినది. జనులల్లకల్లోలములపాలై ఏమిచేయుటకును తోచక కొట్టుకొనుచున్నారు. (పరికించుచూచి) అరుగో ఎవరో కొందరు దేశీయులుగూడ నాకడకు వచ్చుచున్నారు వీరికి నేనేమి హితము చెప్పి పంపగలను!

(ప్రవేశము న్యాయవాది, రైతు, ఉద్యోగి, వ.)

అందరు— మహాత్మా! నమస్కారములు—

అర— దేశీయసోదరులారా! దయచేయుడు. దేశమున విపరీతములేమియు లేవుగదా?

న్యాయ— మహాత్మా! ఇంకవేరువిపరీతము లేమికావలయును. భారతదేశము నానాటికతిహీనదశకు వచ్చుచున్నది. ప్రభుత్వవిధానము క్రూరస్వాంప్రదాయమై నానాటికి హెచ్చు మీరిపోవుచున్నది. ప్రాణమునకును మానమునకుగూడ భంగము వాటిల్లినది. ఈసమయమున తిలక్ మహారాజు మృతినొందెను. ఇట్టి సందిగ్ధసమయమున నేమిచేయుటకును తోచక తమ దర్శననిమిత్తమై వచ్చియుంటిమి.

అర—సోదరులారా! దేశస్థితినిజూడ నాకునుగూడ నేమియు తోచుట లేదు. అయినను నాచేతనైనంతమట్టుకు దేశసేవజేయుటకు గూడ నాకిప్పుడవకాశము లేనందుకు చింతిల్లుచున్నాను. ఇంక కొన్ని మాసములకు గాని మీసేవకై నేనుపయోగపడను. ప్రస్తుతము దేశస్థితినిగూర్చి పరమేశ్వరుని ధ్యానించుటయే నాచేతనైనపని.

రైతు—మహాప్రభో! మాగతియేమిచెప్పెదము. మేము మలమలమాడి పోవుచున్నాము.

అర—సోదరులార, నన్నింతగా మీరడుగనక్కరలేదు. అయినను మీకొక్క విషయమును మాత్రము దెలిపెదను. ప్రస్తుతము గాంధిమహాత్ముడే దేశమునకుగల దిక్కు. మీరందరా మహాత్ము నికి తోడ్పడుటయే మీకర్తవ్యము.

ఉ. భారతదేశ దుస్థితిని బాపగలట్టి పవిత్రమూర్తి, రూ
పారయుగావరాదు, హృదయంబు వికాసతజెందినట్టి మం
దారము, శాంతమూర్తియని ధాత్రిప్రశస్తి, మహాత్మగాంధియన్
పేరునబుట్టె, నప్పటప్రవీణుపొందు(రండు)హితంబుమీకిదున్

ఉద్యో—మహాత్మా! ఈ ప్రభుత్వోద్యోగమను దాస్యవృత్తి మమ్ముమి వేధించుచున్నది. ఈబాధలమేముపడజాలకున్నాము. మాకేమి సలహానిచ్చెదరు.

అర—మిత్రమా! నీయిక్కట్లిదేకురోజు సమీపించుచున్నది. ప్రభు త్వము త్వరలో బాగుపడును. గాంధిమహాత్ముని సంకల్పమున దేశ మంతయు పవిత్రవంతమగును. మీరామహాత్మునితో గలసిమెలసి వర్తింతురనియే నాకోరిక.

వ్యా—అట్లయిన మహాత్మా! మేమిక సెలవుపుచ్చుకొని, కలకత్తామహాసభలో గాంధిమహాత్ముని గలసికొందుము. పోయివచ్చెదము.

అర—మంచిది. మీకు శుభమాగాత.

అందరుకలసి—కీర్తన.

గాంధిమహాత్ముడేకలదిక్కాతనిగలయగపోదమురండింక
గాంధినామమే కలియుగమంతను కలచి మోక్షమిడు నమ్ముడికక
అంధమునబడి అణగియుండుమొకో! ఆర్యతనూజులమెల్లరముక
గాంధిమూర్తిమెగల దిక్కాతని గలసిమెలంగగ రారండీ॥

(అందరునిష్క్రమింతురు.) (తెరపడును.)

---

2 రంగము.

(పరివేశము రామయ్య.)

రా॥ కటకటా! ధనధాన్యంబులకు రాశియై పాడిపంటల కిరువై స్వేచ్ఛగా విరాజిల్లు నాభరతఖండమునకా యీఅగచాట్లు! ఎంతటి దుస్థితిను, లేక అల్లాడు నాబొట్లు వేనకు వేలున్నా మడుగంటినదా? లేదు లేదు, సౌభాట్టణవైభవము లెట్లు దేదీప్యమానముగా పజృంభించును. వైభవము పరులపాలైనది. ఏమి యీ మోటారుబండ్లు, ఏమి యీ సిల్కుదుస్తులు, ఏమి యీ కాఫీక్లబ్బులు! ఏమి యీపట్టణ కేళింతపాట్లు! బీదసాదలల్లాడుచున్నారని యివియన్నియు మానినవా? హెచ్చుచున్నవి. వీనికి ఏడ్వనేల ఆతెల్లచర్మము ఏమాణిక్యముబొడ్డున పెట్టికొని పుట్టెనోకాని యీదేశమున దైవభోగముననుభవించుచున్నారే. నెలకు వెయ్యి రూప్యములకు తక్కువ వారికి గౌరవవేతనమేగాదట' యీవెయ్యిరూప్యములచే నూరుమంది బీదలను బ్రతికించవచ్చునే! ఆహా! ఒక్కొక్కరికి ఎంత ఆవరణములు! ఎంత చక్కని సౌధములు! ఎంత భోగము! స్వర్గసౌఖ్యము వారికింతకన్న వేరు లేదు. వేనకు వేలు కూడును, గుడ్డయు, లేక అలోయని యేడ్చుచుండగా మన శ్రీమంతులు వేలకు వేలు లంచములు ధారపోసెదరుగాని, నలుగురుకలసి యొకరోజైనను బీదలను పోషించుబుద్ధి పుట్టదుకదా!

సరే, యీ వేదాంతమునకు మితమెక్కడిది! ఈపూట హౌయిలో పిల్లి లేవవలయునుగదా. దారియెట్లు? అదిగో మారయితు బాపిరెడ్డి వచ్చుచున్నట్లున్నాడు. ఆయన నేదైనా యిడిగెదను.

(ప్రవేశము బాపిరెడ్డి)

రా—ఏమండీ రామయ్యగారు? మీదగ్గర కేమైనా పైకమువచ్చినదా ఈపన్నులుగావుగాని మాప్రాణముపొయ్యేరోజు వచ్చినదండి. రెండు కిస్తీలు చెల్లించాను మళ్ళా మూడవకిస్తీ తయారు. ఎక్కడనుండి తెస్తాము? ఇంట్లోచూడామా గిద్దెడు గింజలు లేవు. ఈవేడ మట్టుకు యీపేడు 15 యకరములు జొన్న వేస్తే గిద్దెడుపేలాలు యింటికి జేరలేదు. ఇంకాయేమి బ్రతుకుతామండీ సరే, కడుపులో కాళ్ళుపెట్టుకొని పడుకుందామంటే యీకరణాలు మామీద లగాంలు చేస్తారు. చస్తుంటే సంధ్యమంత్రమన్నట్లు యేమిపన్ను లిస్తామండి! యీపన్నులు యిట్లా వుండగా "యిన్‌కమ్‌టాక్సు" బాధ రామ రామ! విరోధికైనా వద్దండి.

రా—(తనలో) సరే, యెవరిగోల వారిది. నాయగచాట్లునావి, ఆయన యగచాట్లు ఆయనవి.

(ప్ర) బాపిరెడ్డిగారూ కరణాల బాధంటారు, వారేమి చెస్తారండీ. వాళ్ల తాతగాడి సొమ్మనుకొన్నారా.

బా—ఏమోలెండి, ఆగోలంతా ఎవరికి తెలుస్తుంది. మనమీద మిరియాలు తోలేది వారు. సరే పైకము సంగతి?

రా—నేను మీదగ్గరకు వస్తున్నానండీ- చెప్పకుండు చేసిగుచేటు.

బా—సరేలెండి, యిద్దరమూ కలిసి ఎక్క... ...రండి కూడు లేక చచ్చేది లేదుకదా. ... వే... బేడకో వ్రాసేది తెచ్చేది. అదుగో, ... దారుడువస్తున్నాడు. అయనకూ మాక ... తాలేదు లెండి మీరే హెచ్చరించండి.

(ప్రవేశము గోపిశెట్టి).

రా—ఏమండో శెట్టిగారు, మీవద్దకే ప్రయాణం.

గో—బాపిరెడ్డి వారంతవారుండగ మాదగ్గరకు మీరువస్తారా. ఆరోజులు పోయినవిలెండి.

రా—లేదండీ, నిశ్చయముగా మేమిద్దరమూ మీదగ్గరకే రావడం,

గో—రోజులు మహాకటువుగా నున్నవండి. మాఅమ్మాయిని అత్తవారింటికి పంపుచున్నాము. దానితాలూకు సొమ్ముదిగపడ్డది. ఇదిగో అణాకానీ కాడికి తెస్తున్నా యిప్పుడే.

బా—మీరుకూడా అణాకానికి వ్రాయడమేమండీ?

గో—ఏమిచేయమంటారు మీవంటి మహారాజులు చల్లగానుంటేనేనా లేకపోతే మాపని యేమున్నది చెప్పండి.

రా—(తనలో) ఇతడు మాయవుసరము కనిపెట్టి బెట్టు చేస్తున్నాడు. మొన్నటివ్యాజ్యము నాచేతిలోనే యున్నదిగదా చూదాము.

(ప్ర). ఏమండి శెట్టిగారూ మొన్నవ్యాజ్యములో సాక్ష్యము కుదిరిందా.

గో—ఇదిగో రామయ్యగారూ, జ్ఞాపకమువచ్చింది. నన్నేమన్నా కడతేర్చేమార్గమున్నదా లేదా? మొన్న యిట్లాబస్తీకిపోతే రోజుకు రూపాయి సరేకదా ఏమో ప్లీడరుగారి నకళ్ళంటా స్టాంపులంటా మరేమో సమన్లంటా, వందరూపాయలు ఖర్తీ అయినవి, ఇంకా ఫీజుఅట్లాగేయున్నది. మీరు కాస్తఆకాగితాలు చూచి మాట్లాడి పొండి. మొదటినుంచి మాతాతల నాటినుండి యున్న పరిచయము.

రా—అబ్బే అలాంటివేమి నాకు లేవండి. దీనిదుంపతెంచుకొని యీ డబ్బు తొందరవచ్చిపడ్డది.

గో—సరే రామయ్యగారు! మీరిన్ని విధాల చెప్పవలెనా? మీఅవసర మొకటి మాఅవసర మొకటేనా? చెపుతాలే రండి.

రా — బాపిరెడ్డిగారూ మీరింటికిపొండి, వీడిదగ్గరనేనుకొట్టుకొస్తాలెండి.

(అని సైగచేయును.)

(గోపిశెట్టి రామయ్య నిష్క్రమింతురు.)

బా — ఈయగచాట్లు పడేదానికంటె గాంధి మహాత్ముడేదో రైతులకు దారిచూపిస్తాడట. కొద్దిరోజులలో కలకత్తాలో గొప్పసభ జరుగుతుందన్నారు. అక్కడికిపోయి మీ అగచాట్లన్ని మొరపెట్టుకొని యామహాత్ముని కాళ్ళమీద పడతాను. కాలము రోజురోజుకు విపరీతమైపోవుచున్నది.! (నిష్క్రమించును)

---

3 వ రంగము.

ప్రవేశము యిద్దరు విద్యార్థులు.

1 వి — ఏమండోయ్! ఈసంవత్సరం పరీక్ష పర్యవసానం(రిజల్ట్సు)వచ్చినవి చూచినారా? నేను చూచినంతవరకు బి. ఏ. వాళ్ళెవ్వరు ఇంగ్లీషులో కడతేరలేదు. ఇంటరుమీడియేటులో నూటికి 9 మందిఅయినారట.

2 వి — సరేలేండి! ఈరిజల్ట్సు కేమిగాని నిన్న మీటింగుకు వెళ్ళారుమీరు? ఈరోజులలో తిలక్‌మహారాజు పోవటం మన దురదృష్టమే నండి. ఇక గాంధిమీద పడ్డది యీభారమంతా.

1 వి — ఏమిమీటింగులకు పోతాము, ఏమిపేపర్లు చదువుతాం. ఇవ్వాళ హిస్టరీపరీక్ష. నిన్నంతాబయటకు రాకుండా చదివితే యిప్పటికి పోర్షనులింకా కాలేదు. ఇంతాయేడిస్తే మనము చదివేదొకటి వాండ్లడిగేదొకటి. సరేకష్టపడియిందులో కడతేరుతా మనుకొండి. అసలు పరీక్షలో నూటికి 20 మందిలో మనముంటామా? మొటాగండి.

2వి—మీరింకా పరీక్షకు పోవలయునని చూస్తున్నారే! ఈసహాయ నిరాకరణ గడిబిడ నీకేమిపట్టనట్లున్నదే! రేపు కలకత్తా మహాసభలో గాంధిగెలువడా, దేశమంతయు కలవరముజెందదా? నామట్టుకు నేను యీ పాడుచదువు వదలటం యెప్పుడా యని యెదురు చూచుచున్నాను.

1 వి—ఏమో లెండి, యీతీర్మానం నెగ్గుతుందని నాకు ధైర్యము లేదు, ఒకవేళ నెగ్గినను మనవిద్యార్థులవిషయమై మాత్రము గాంధిని గెలువనీయరు. తిలక్ మహారాజయినా వుంటే దేశాన్ని పట్టుకు వచ్చేవాడు. ఇప్పుడు గాంధి ఒక్కడేఅయినాడు. మాలవ్యా అటూయిటూ వూగుతున్నాడని విన్నాము. పాలు, దాసులు వ్యతిరేకంగా వున్నారట. మన మదరాసు అయ్యంగార్లుకూడ వారిలో కలిసినారట. ఇక తీర్మానం నెగ్గటం ఎలా చెప్పండి.

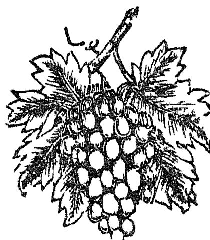
2 వి—ఇవన్నీఆగుతవండీ! గాంధి అంటే పూర్వపుగాంధి అనుకున్నారాయేమి? తిలకుమూర్తి అవతారము చాలించి గాంధిలో ప్రవేశించినాడట! మొన్న ఆయన మరణకాలములో జరిగిన సంగతి మీరు వినలేదా?

1 వి—విన్నాలెండి. కాకపోతే యిదివరకు గాంధికి యిప్పటి గాంధికి యింత భేదముంటుందా? అయినప్పటికి ఆయన తీర్మానం నెగ్గటం చాల కష్టమండీ.

2 వి—కష్టమేమిటండీ, యీశంకలన్ని మనవిద్యావంతులని చెప్పుకొనేవారికేగాని ప్రజాసామాన్యము మనరయితాంగము యీావన్మంది గాంధిమహాత్మునిపై అతిభక్తికలవారై రేపు కలకత్తాకుపోవ సంసిద్ధులైయున్నారు. అసలు ప్రజలే కట్టుపట్టినప్పుడు యితరులు యెంతమంది వ్యతిరేకంగావుంటే లెక్కయేమిటి లెండి. అవునుగాని మనకాంగ్రెసు ప్రయాణం విషయమేమిటి.

— అవునండీ, నేను అనుకుంటూనే యున్నాను. మాయింటిప్రక్క ప్లీడరుగారు, ఇంకొక కలెక్టరాఫీసు గుమాస్తా, వారిద్దరు గూడా వెళ్ళుతారట.

వి— గుమాస్తాగూడానా! అవును లెండి. అందరికి విసుకుపుట్టుతున్నది! మనముగూడా యెల్లాగైనా పోయి తీరాలిసిందేనండీ. పోయిడబ్బు ప్రయత్నం చేతామురండి. (నిష్క్రమింతురు)

గాంధి విజయము

(1 రంగము.) ద్వితీయాంకము.

షౌకతాలి (దీర్ఘాలోచనపరుడై తీవ్రదృష్టితో)

ఎట్టి దౌర్జన్యము!— ఎట్టి దౌర్జన్యము.— ఎట్టి దౌర్జన్యము:— ఛీ ఈజన్మమెందులకు? బెబ్బులి పిల్లలవలె గంభీరస్వరూపులై గొదమ సింగములవంటి పౌరుషమూర్తులై ఖడ్గమును చేతబూని భూమ్యాకాశంబుల గడగడలాడించు నా మహమ్మదీయ జాతి పరితాపమంతయు చల్లారినదే! నేడు స్వేచ్ఛగానుండుటకు గూడ నోచుకొనమైతిమిగదా! యింక కర్తవ్యమేమి? మనస్సు పరి పరివిధముల బోవుచున్నది. ఆహా! లయడ్ జార్జిమంత్రి గారి మాటలు నీళ్ళలో మాటలయ్యెనుగదా! మాకెంతయో సాయము చేసెదనని చెప్పి తుదకామాటలనన్నిటిని మంట గల్పెను. మాకాతడేదియో మహదుపకారము చేయునని ఆశ పెట్టుకొనియుంటిమి. తుదకు మోసపోతిమి.

ఆహా! తుర్కీ రాజ్యము ధ్వంసము కావలసినదేనా! ఎంత మాటపల్కితిని! ధ్వంసమా! రాజ్యమునకా! కాదు. మతమునకు గూడ! మహమ్మదీయమతమునకా! నాకతిమోహమయి మగుచున్నది. నాయొడలు నాకు తెలియుటలేదు. ఏమిచేయుదుము! ఈదేశమునయున్న ఏడుకోట్ల మహమ్మదీయులము కూడ నొక్కుమ్మడి ప్రాణములర్పింతుమా! కాక మరేమిచేయవలయును? తుర్కీ రాజ్యమును కాపాడక మా ప్రాణము లెందుకు? ఇక యీదేశము మాకెందుకు? ప్రభుత్వము మాకెందుకు? ప్రభుత్వమునకు విధేయత చూపవలసినదేకాని దైవముకన్న ప్రభువెక్కువగునా? ముందు మా దైవాజ్ఞను నెరవేర్చి తదుపరి రాజభక్తిని జూపవలయును: ఇంకనూ అనుమానించుచు లేటికి మావిషయములో దైవముముందా రాజుముందా అనుచో

నిస్సంశయముగా దైవమే. రాజభక్తి రెండవపక్షము.

(కొంచెమాలోచించి).

చేయవలసిన పనియేమి? యోచించుటేటికి? దేనికినీసిద్ధమే. అవుసరమైనచో మహామ్మదీయులమందరమును హిందూదేశమును విడిచిపోవుటకు సిద్ధమైయుండవలసినదే. ప్రాణములను లెక్కింపరాదు. అక్కటా! మతమునకు నాశనమా! ఆమాటకూర యెంత కర్ణకఠోరముగా నున్నది. నాకేమియు తోచుటలేదు పిచ్చెత్తుచున్నది.

(ఎవరో గనపడినట్లు భ్రమపడి)

ఓహో ఎవరునీరు? మామతము నేమిచేసెదరు! మీరెవరు? ఆంగ్లదేశీయులా? అయ్యో మీకుగూడ మాపైనింత పగయేటికి? మీరు మా దేశమునకువచ్చినప్పటినుండియు మీకు "దాసోహం"అనుచున్నందులకా? మీకు సహాయభూతులమై మీతో పాటు నిలచియున్నందులకా? మొన్ననే కదా మీతోపాటు కత్తిగట్టి మామతస్థులపైకి కూడ దాడివెడలినది. మొన్ననే కదా వేలకువేలు రూప్యంబులను వేలకువేలు ప్రాణంబులను మీకర్పించినది. ఇవియన్నియు ఎంతలో మరుపునకు వచ్చెనవి! చాలు—చాలు—పొరబడితిమి. అయ్యా, మీరీఘోరకృత్యమునుండి తొలగిపోయెదరని ప్రార్థించుచున్నాము. మీరుమాకు ప్రభువులగుటచే మిమ్మింతకన్న నేమియు అనలేకున్నాము.

(కనులు మూసుకొని)

అల్లాహో అక్బర్! మహామ్మదీయ మతరక్షణార్థమై యెప్పుడు వచ్చెదవు తండ్రీ! (అనిమూర్ఛపడి,) మరల తత్తరపడి లేచి) ఛీ, ఛీ, దురాత్ములారా! యింత ఆగడమా? ధ్యాన

షరుండనైయున్న నన్నగతాళి చేయుచుంటిరా? మామహమ్మ
దీయరాజ్యమును ధ్వంసము చేయుదుమనియా మీతలంపు. మీ
మీపూర్వపుపగలనుసాధింపనెంచుచుంటిరా! మీపూర్వులుతు
ర్కీరాజ్యమునుస్వాధీనపరుచుకొనజాలనందుకు మీరాపనినిపూ
ర్తిచేయదలచుచున్నారా? ఎంతఅన్యాయమునకొడిగట్టుకొంటి
రి! మీదేశములమధ్య తురకదేశమెందుకనుకొంటిరా? ఆమహ
మ్మదు రక్తము మానాళములలో ప్రవహించుట లేదనుకొం
టిరా? సూర్యచంద్రాదులుర్వపై వ్రాలినను భూమ్యాకాశం
బులుతల్లక్రిందైనను పర్వతశిఖరంబులు నేలపైగూలినను ఇంకెన్ని
జరిగినజరుగుగాక! మా మహమ్మదీయమతమున కించుక చల
నముకూడ కలుగదు. మీరెన్ని దురాలోచనలు సల్పిననేమగు
గాక. మామహమ్మదీయమతముపృథ్వి వెలయువరకును నశింప
నేరదు. అట్టి మతమున కవమానము సయితము మేమో
ర్చుకొందుమా? హిందూమహమ్మదీయుల మొకటగుచో ప్రపం
చమంతయు నాపియుంచమా! హిందూసోదరులారా, లెండు,
మాతోరండు. మనమనపూర్వపు పగలను మరచిపోవలయును
లెండు లెండు. మాకు సాయముచేయుడు ఏమిచేయవలయు
నని అడుగకుడు. ఏమిచేయుటకునూ సిద్ధముకండు. మనమంద
రమును ఒక్కమాతృగర్భముననే జనించితిమని మరువకుడు.
లెండు: లెండు: జాగుచేయకుడు, ముందు మనమాతృభూమికి
స్వేచ్ఛతెచ్చుటకు పూనుకొనుడు, అట్లుచేయుటకు సర్వవిధ
ములను ప్రయత్నించుదమురండు. ముందు మనముస్వాతంత్రుల
మైనగాని మనమేపనియు చేయజాలము. మామహమ్మదీయ
జాతియందుపుట్టిన వారెవరును వెనుతీతురనితలంచకుడు. వెను
తీసిన ఆత్మహత్యచేసికొనిన వారగుదురు. వేయిశంకలేల, నిశ్చ
యించుకొంటిని. ఇదే నాప్రతిన గైకొనుడు,

శా॥ నేనేపౌరుషజాతివాడనయితే నీ మామహామ్మద్ సుతుల్
ప్రాణంబుల్ భువిగల్గియున్నయెడ, నార్యావర్తదేశంబిదే
నైమెర్వన్, జంకదు షౌకతాలి, యిక భూమ్యాకాశముల్ డొల్లగా
రానీ రక్కసకోటినైన నతి సిర్ లత్యుంబునన్ దున్మించడే॥

(గాంధి ప్రవేశము)

గాం—శాంతింపుము. శాంతింపుము ఏమి యీమూఢత్వము. "అహింసా పరమోధర్మః" అని యెఱుగవా! ఇతరులవలెనే నీవును అహంకారముజూపిన ప్రయోజనమేమి ? కార్యముసిద్ధింపదు. శాంతిమార్గమే జయమునకు రాజమైన పథముగాని నీవంటి తేజోవంతు లాగ్రహులగుచో విప్లవము వాటిల్లదా! నెమ్మది వలన సాధించవలెగాని తొందరపడిన ప్రయోజనమేమి.

షౌ—ఏమి! తొందరపడుచుంటినా! పౌరుష ప్రతాపంబులన్నియు చల్లారిన మీవంటివారామాకు సలహాలనిచ్చుట. సరిసరి కను కనే మనస్థితి యింతహీనముగా నున్నది.

గాంధి—ఓపౌరుషమూర్తీ! నీవలె నేను పౌరుషవంతుడనుకాక పోయినను నీఆగ్రహమువిడి శాంతచిత్తుడవయ్యెదవేని నీకొక సందేశమును దెల్పెదను.

షౌ—కట్టా! యీతను మహాత్ముడని యెఱుగక ఏమేమియో యిష్టమువచ్చినట్లు వదరుచుంటిని. మహాత్మా! తామెంత చెప్పినను నా ఆగ్రహతీవ్రసలమింకను చల్లారకున్నది. తామేమి సెలవిచ్చెదరు.

గాంధి—ఓప్రతాపమూర్తి, నీపౌరుషపటుత్వమున కెంతయు సంతసించువాడనైనను కాలమునెరింగియు కర్తవ్యమును దెలిసికొనియు మెలగవలెనని నాకోరిక.

ఉ॥ శాంతమువీడి యాగ్రహము సల్పిన కార్యముసిద్ధిజెందునే ?
స్వాంతమునందు సర్వము వశంబుననుంచియు గీడుమేలులా
సాంతముగా నెరింగి పనిసల్పిన మేలగుగాని, తొందరన్
గంతులుపెట్టి దూకుటల గల్గునె కోర్కెఫలంబు మిత్రమా॥

మరియు

మ॥ అలపాశ్చాత్యులబోలె మూఢమతులై యాలంబులఁ జేసి ల
క్షలప్రాణంబుల దీయనెంచుటయె యుక్తంబానో! నాదుమా
టలనాలింపుము, శాంతిమార్గ మతికష్టంబేయగుఁ గాక లో
కులకుఁ నేర్పుచు నేర్చుకొన్నయెడ కోర్కుల్ నెగ్గవో యెంచుమీ॥

ఓయీ! పౌరుషాలి! నాయందనుగ్రహముంచి నామనవి వింద వేని నీయనుమానములన్నియు తీర్చెదను.

షా—మహాత్మా! శాంతము శాంతమనికలిశెదవు. ఇన్నిఏండ్లనుండియు పాతుకొనియుండి యింత నిరంకుశాధికారమును సాగించుచున్న యీప్రభుత్వమును శాంతముచే సాధింప గలమనియా మీ యూహ.

గాంధి—లేక దౌర్జన్యముచే సాధింతమనియా నీతలంపు. దౌర్జన్యమున నిరంకుశాధికారము చేయుచున్న ఐర్లాండుదేశమేమి సాధించె

ందారి తేరిన జర్మనీ యేమిమూట

కరొక మార్గము నెరుగక దౌర్జ

న్నారు. పూర్వము మన తూర్పు

రి చూపెనో యిప్పుడును మన

పంచమునకు బోధింపవలయును.

ంకు చింతకాయలు రాలుననియా

లాడుట వలన మనమేమి సాధిం

నెక్కుకొలదిని మనము లొంగి

రు చెప్పుట.

ంతిమార్గ ముడుతయూపులవంటివి

తము మూమ్మాటికిని శాంతమే.

ముపై నాధారపడి యుండును.

ఆత్మశక్తికన్న వేరొక మించినశక్తిలేదు. అట్టి ఆత్మశక్తిని మనము స్వాధీనపరచుకొనిన విశ్వమంతయును మన స్వాధీన మైపల్లే. అనగా మన అంతరాత్మను మనస్వాధీన పరచుకొనిన ప్రపంచమంతయు మనకు లోబడియుండును. అప్పుడు మన కెట్టిబాధలును బాధలుగా తోచవు. అప్పుడు మన కసాధ్యమై నదేదియు కనుపించదు. ఇదియే నాసిద్ధాంతము.

షౌ—మీరు చెప్పువిషయములు కొంతవరకు నాకు వచ్చినవి, కాని నామనము వేరొక దారిని పరుగిడ జూచుచున్నది.

గాం—మిత్రమా! నీవాలోచించు విషయము రెండవపక్షము. నిజము నకు దౌర్జన్యమవలంబించి మనమేమిజేయగలము! ఆయుధ ములవాసనకూడ చూడని మెన్నేళ్ళయినది? పోనీ ఒకవేళ చే యగల్గినను ఉత్తమమార్గములు విడిచి రెండవపక్షము మార్గ మున పోజూచుట శ్రేయస్కరమగునా?

షౌ—అవును అదియును సత్యమే నామనముకూడ ఆలోచనలోపడినది. మీరుచెప్పినవన్నియు నిశ్చయములనియే తోచుచున్నది.

గాం—మేలు, మిత్రమా! ఇంకకొంచెము సావకాశముగ విందువేని నామతమును సంపూర్ణముగ నంగీకరించెదవని నేను నమ్ము చున్నాను.

మరియొకసారి నీదౌర్జన్యమునుగూర్చి చెప్పెద వినుము.

సీ॥ దౌర్జన్యమున దురంధరుడై నెపోలియన్ •
జగమెల్లనేలగా జాలెనొక్కొ
దౌర్జన్యమూని స్వాతంత్ర్యమీ కమెరికా •
నణచిరే బ్రిటిషు రాజ్యంబువారు
దౌర్జన్యమార్గాన దర్పంబుజూపిన •
జర్మనీ యేపాటి జయముగాంచె

దార్జన్యపథమున దరిజేరగాబోరు
ఐర్లాండు దేశమేమయ్యె నేడు?
తే॥ గీ॥ ఇచటదార్జన్యమునుజూపి యేమిమూట
గట్టుకొందురు రాజ్యవర్గంబువారు ?
పరమహానీంద్రు ప్రహ్లాదువరపథంబు
శాంతిమార్గాన సాధింపజాలమేమి?

మిత్రమా! మనమింకబోయి శీఘ్రముగ కలకత్తా మహాసభకు జేరి, అచ్చట మనసందేశమును దేశమునకు వెల్లడింతము.

షౌ—మిత్రమా, కాలమునకు కట్టుబడినట్లే, నీశాంతమునకుగూడ నేను కట్టుబడితిని. ఇంక నీనూతనమార్గమున నడుగుడప్పక వర్తించెదను. పోవుదమురమ్ము. (నిష్క్రమింతురు).

2 రంగము. (కాంగ్రెసుభవనము) కలకత్తానగరము.

(బాలభటులు. కాంగ్రెసుసభాలంకారము:—)

(సిగ్నలు వినబడును.) (బాలభటుల సైన్యము ప్రవేశము.)

నాయకుడు—బాలభటులారా ! కాంగ్రెసుసభాలంకారములు పూర్తి అయినవి గనుక, మనమందరము చిన్ని చిన్ని సంఘములుగనేర్పడి అవుసరమైన పనులన్నియు చేయుదము, రేపటిదినమే కాంగ్రెసు మహాసభకూడును. ఈరోజు అధ్యక్షులగు లాలా లజపతి రాయిగారును, మహాత్మాగాంధి మొదలయిన నాయకులు నరుదెంచెదరు. వారికి స్వాగతమొసంగి, వసతుల నేర్పరుచు

---

1 . ఫ్రాన్సుదేశమునకు పూర్వము చక్రవర్తి, అతడు యూరపునంతయూ గడగడలాడించెను.

2 . అమెరికా పూర్వము బ్రిటిషువారికి లోబడినరాజ్యము వారు తిరుగబాటు చేసి స్వతంత్రరాజ్యము నేర్పరుచుకొనిరి.

3 . మొన్నటి మహాయుద్ధములో జర్మనీ యోడిపోయినది.

4 ఐర్లాండు దేశమిప్పటికి స్వరాజ్యముకై పోరాడుచున్నది. ఇంకను జయింపలేదు.

టకు మనము త్వరితముగ పోవలయును. 1 వ నెంబరుముఠా ధూమ శకటాలయమునకు వెళ్ళి వివిధప్రదేశములనుండి వచ్చు ప్రతినిధుల తీసుకు రావలయును. 2, 3, వ ముఠాల వారు సభామంటపమునందును, ద్వారములయందును నిలువబడి ఆజ్ఞల నిర్వర్తించుచుండవలెను. 4 వ ముఠా వారు అత్యావసర కార్యములకై నిలువలోనుండవలయును. 5వ ముఠా వారు అగ్రాసనాధిపతిగారి యాజ్ఞలో నుండవలయును.

(తెరలో) మహాత్మా గాంధికి జేయ్ లజపతిరాయ్‌కి జేయ్.

అరుగో నాయకులరుదెంచుచున్నట్లున్నారు. మనమిక శీఘ్రముగ పోవలయును. రండు. (అందరు కలసి)

(నవరోజు - త్రిశ్రజాతి - ఏకతాళము.)

స్వదేశమాతనీ, పదారవిందముల్
సదామదిన్ భజించెదన్ ముదంబుగూర్పుమా॥
వరాలతల్లి మా మొరాలకింపుమా
బిరాన కనికరానగని, వరాలొసంగుమా॥ స్వదేశ॥
శ్రితార్థిచూతమా, హతాఘపూతమా
హితంబుగరపి మముకృతార్థ, మతులజేయుమా॥ స్వ॥
(నిష్క్రమింతురు)

తెరలో (మహాత్మా గాంధికిజెయ్. లజపతిరాయికిజెయ్. షౌకతాలికిజెయ్)

[ప్రవేశము:—లజపతిరాయ్, గాంధి, షౌకతాలి, నెహూ్రవగ॥ బాలభటులు దేశీయ గీతములు పాడుచుండ నాయకుల ఊరేగింపు]

బాలభటులు—(అందరు)

భూపాళరాగము—చాపుతాళము

1 "మేలుకొనుమిా భరతపుత్రుడ
మేలుకొనుమిా సుజనమిత్రుడ

మేలుకొనుమీ సచ్చరిత్రుడ
మేలుకొనుమయ్యా వత్సా॥ మేలుకో॥

2 వేడుకను జాతీయతాయను
వేగుచుక్క పొడిచె నదిగో
కూడి "వందేమాతరం" యని
కూత్కటములరచెరా॥ వత్సా మేలుకో॥

3 అంతటను నవశక్తియని యెడు
కాంతిపుంజము తేజరిల్లెను
మంతనంబున నూతనోద్యమ
మారుతము వీచెరా॥ వత్సా॥

4 అందరును నీకంటెముందఱ
నడుగులిడుచును మెలగుచుండగ
పందవలె నిటు నిద్రపోవగ
పాడియగునయ్యా॥ వత్సా॥

5 ఒక్క ప్రాణమె యందరిది మా
దొక్కమనసే యందరిది, మే
మొక్కమార్గమె దొక్కగలమని
నొక్కివక్కాణింప వడిగా మేలుకో॥ వత్సా మేలుకో

(నిష్క్రమించును)

---

3 వ రంగము.

మహాసభ ప్రారంభము.

(అధ్యక్షుకోపన్యాసము.)

ఆహ్వానసంఘాధ్యక్షుడు—

తే॥ గీ॥ భారతీయ వంశోద్ధర ప్రముఖులార,
హైందవము నూతన వికాసమందు వేళ

మొలకలెత్తిన చక్కని పూవులార,
దేశభారంబు శిరముపై దీరులగుచు
మోయసంసిద్ధులగు మహనీయులార,
స్వాగతము మీకు నో మహాసభ్యులార!

(అని సభపై పువ్వములుజల్లి) ఈ మహాసభకు దేశభక్తాగ్రిగణ్యులగు శ్రీ లాలాలజపతిరాయిగారు అగ్రాసనాధిపతిగా లభించినందుకు మనమెంతయు కృతార్థులము. వారి నాయకత్వమున యీ మహాసభ జయప్రదముగ నెరవేరునని నమ్ముచున్నాను.

(అని లజపతిరాయ్‌గారికి పుష్పహారము వేయును.) కరతాళములు.

లజ— దేశీయమహాజనులారా! సోదర సోదరీమణులారా! ఈమహాసభకు నాకన్న నధికులగువా రెందరోయుండ నన్నే అగ్రాసనాధిపతిగా నెన్నుకొన్నందుకు మీ కెంతయు కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనము లర్పించుచున్నాడను. దేశము మహాకష్టదశయందున్నది. ఇందు చేయదగినపని చూడ ఘోరసముద్రమువలె నంతులేనట్లున్నది. ఈ తరుణమందున తిలకుమూర్తికూడ గతించెను. భారమంతయు నేయొక్కరును మోయతగినదిగా గన్పించుటలేదు. ఆసేతు హిమాచలపర్యంతము సర్వప్రాంతముల నుండియు విచ్చేసి యీ సభాభవనము నలంకరించిన దేశభక్తులగు మీరందరును కలసి మెలసిబాగుగ యోచించి కర్తవ్యము నిర్ణయించవలెను. విషయము లనేకములుగానున్నవి,

సీ॥ ఒక్కడే లోకమాన్యుండు లోకమువీడి
పోయె దుఃఖంబింక పోవునెట్లు
స్వాతంత్ర్యమనుగంటి సౌఖ్యంబు చల్లారె
భరతమాతకు స్వేచ్ఛ నెరుగునెట్లు
మతమునకవమానము తటస్థమైన మ
హమ్మదీయుల శాంతి నరయునెట్లు

తీవ్రమైవీచుజాతీయ వాతావర
ణము శాంత పడుభాగ్యమమరు కెట్లు
గీ॥ ఆగ్రహము జూపుటకును పరాయుధులము
పౌరుషమునూడ బెరుక జీవచ్ఛవంబు
లై మనెడు సోదరులను పంజాబుజనుల
గొట్టి రక్తంబు కాల్వలగట్ట జేసి
నట్టి పరమకిరాతుల నక్కటకట !
న్యాయ మార్గంబునను శిక్ష జేయు టెట్లు॥

మరియు

మ॥ కడుసందిగ్ధము కాల, మిట్టితరిజంకన్ భారతీయాశయం
బడుగంటున్, గలుగంగనేరదు స్వరాజ్యంబింక నెన్నేండ్ల, కే
ర్పడగాబోదు స్వతంత్రజీవనము, దూరంబౌను సౌభాగ్య, మె
న్నడు తొమంబిల వీడిపోవదు, మనంగా దుర్భరంబౌ నిలన్.

సభాసదులారా, దేశము నానాటికెట్టి యధోగతి పాలైనదో యించుక గమనించుడు

మత్తేభమాలిక

ఘనశైలంబులనుండి జీవనదులే యేకాలముల్ బారగా
వనముల్ దోట లరణ్యముల్ మిగులసౌభాగ్యంబు గల్పింప, నీ
ధనధాన్యంబులరాశి, హైందవుల స్వస్థానంబు రాజిల్లుచో
గననెవ్వారికి కండ్లుగుట్టె? విటసౌఖ్యంబొప్ప జీవింపగా
జనినారెందరు లోకు? లెందరిక స్వేచ్ఛన్ వేలనార్జించి పై
కనుపన్ జాలిరి, వర్తకంబుపయి ద్రవ్యంబెంత కాజేసి నా,
రనికిన్ పోయిన రూకలెన్ని, మనన్యాయంబుపాల్జేసి నా
శనమున్ సేయుగ హేతు వెయ్యది, స్వదేశంబందు సేయంగనే
రనివృత్తుల్ గలవే! దలంచుకొనుడా ర్యావర్త దేశంబనన్
ఘనమెప్పాటిదొ! లోకమంతకును మార్గంబెద్ది జూపించెనా

ఘనతకై నిల్పి, స్వదేశవస్తువులదక్క వేరవర్జింప నె
మ్మనమందొక్కటె దీక్షబూనుకొని తామంబిందుచుం బోగొట్ట నూ
కొనుడీ, సోదరులార, నిశ్చయముకోర్కుల్ వేగమీడేరెడున్.

సోదరులారా, నానాప్రాంతములనుండియు నమితోత్సాహులై కార్యదీక్ష గైకొనుటకు విచ్చేసిన దేశసేవాధురంధరులగు మీచే నలంకరింపబడిన ఈసభామంటపమునందు భారతీయ నూతనతేజోలక్ష్మి తాండవంబాడుచు కన్నులపండువ యగుచున్నది. మనప్రస్తుత కర్తవ్యము విషయములో గాంధిమహాత్ముడు సహాయనిరాకరణ తీర్మానము నుపపాదింపబోవుచున్నాడు. సమర్థులగు వేనకువేలు మీరందరుండగా నాఅభిప్రాయము ముందుగానొసగుట సమంజసముగాదు. మొత్తము మీద సహాయనిరాకరణ సిద్ధాంతము నంగీకరించువారలలో నేనొకడను. ఆతీర్మానమునందలి వివిధాంశములను బాగుగాచర్చించి మీరే యీసభాముఖంబున నిర్ణయింపవలసియున్నది. ఇప్పటికేచాలకాలాతీతమైనది. విషయనిర్ణయసభ సత్వరము కూడవలయును. విషయము లనేకములున్నవి. కావున నాయుపన్యాసమును చాలించి యీనాటికీసభను ముగించుచున్నాను. మరల రేపటిదినము మహాసభకూడును.

(కరతాళధ్వనులు)

(తెరపడును.)

---

4 వ రంగము— (కాంగ్రెసులో ఒక పక్షమువారు)

(ప్రవేశము స్వాభిలాషి)

స్వా—స్వాభావ వైచిత్ర్యమేమియోగాని, అంతరాత్మ నెంతయణచుకొన్నను అణగియుండదుగదా! దేశీయమహాసభను కండ్లజూడ
ఘుండ నుందమనిన ప్రాణమొప్పదు. అచ్చటికేగిన మమ్ము కండ్లజూచువారెవ్వరు? విషయ నిర్ణయ సభలో నడుగుపెట్టుటకు

కూడ మాకు ప్రాప్తము లేదుగదా. పోనీ. మా ఉపన్యాసములైనా చక్కగా విందురేమో యనిన, కేకలు, అల్లరులు, అరుపులు ఎంతసేపు జూచిన లోకమాన్యుడు, మహాత్ముడు అని పడిచచ్చేవారేగాని, మా పేరు ఊరు తలచు వారెవ్వరును లేరు. అనామధేయులమై వారితో పాటు పడియుండేదానికన్న వేరే ఇంకొక సభ పెట్టుకొనిన శుభ్రముగా మనమే సెక్రిటరీలము, మనమే ప్రెసిడెంట్లము కావచ్చును. మన యిష్టమువచ్చినట్లు మనము చేసికోవచ్చును. ఈకలకత్తా కాంగ్రెసులో మనమాట యేమిసాగేటట్లు గనబడలేదు. ఈసంగతి నాయితరమిత్రులతో నాలోచించెదను.

అదిగో సగర్వియిటులనే వచ్చుచున్నట్లున్నాడు.

(ప్రవేశము సగర్వి)

స—నమోనమః.

స్వా—నమోనమః ఏమండివిశేషములు?

స—ఏమున్నవండి. చూచినారా విషయ నిర్ణయ సభను అందరు గాంధిగారి అనుచరులే ఎన్నుకొనబడిరి

స్వా—నేననుకొనుచునే యున్నాలెండి. మనకు తెలిసిన విషయమే దాని కాశ్చర్యమెందుకు.

స—ఇకముందు చేయవలసిన పనికి మీ అభిప్రాయమేమిటి.

స్వా—ఏమున్నదండి. ఇట్లా అనామధేయులమై యెన్నాళ్లు పడియుంటాము చెప్పండి. ఈసాదాగుంపు మనమాటల లక్ష్యపెట్టదు. కాబట్టి మనము ప్రత్యేకముగా యుండవలసినదే.

స—ఈజనులదొక లెక్కేమిటండీ. వెనుక ముందు చూడకుండా గుడ్డెద్దు చేలోబడ్డట్లు, ఈజనసమూహము ఏదారిని బడితే ఆదారే. వట్టిఅరపులేగాని, సరిగా పనిచేయవలసి వచ్చినప్పుడు వారిసంగతి తేలును. మనమందరము బాగాపట్టుపట్టితే వాళ్లు

తిరుగుతాగులెండి.

స్వా—లేదండి. ఆవియన్ని పిచ్చిభ్రమలు. అచ్చట మనమాటలెవ్వరును విశ్వసింపరు. మనము వేరొక సభను బెట్టుకొనిన బాగుండును.

స—ఉండండి. తొందరపడవద్దు. ఈసభలో గాంధిని గెలువనిస్తామా? మనవాళ్లందరు వచ్చినారు. పైగా జాతీయవాదులలో చాలమంది గాంధికి వ్యతిరేకం. వాళ్ళు మనము కలసినయెడల ఆయన కపజయం నిశ్చయం మన బిశేటుడేవి మన పక్షమున్నది. ఆబిడ తలచుకొన్నయెడల నెంత పనినైనను జేసి తీరును.

స్వా—అవును ఆమాట సత్యమే. అయినను మనవాళ్ళింకను చాల మంది సభకువచ్చునట్లు చేయవలయును. "అదిగో అధికారాభిలాషిగారు" వచ్చుచున్నట్లున్నాడు.

(ప్రవేశము అధికారాభిలాషిగారు.)

అధి—(తనలో) నామిత్రులందరికిని యేవోపదవులులభించినవి గాని, వీరిరువురు మిత్రులకు మాత్రమింకను ఫలితము కలిగియుండలేదు. కానిమ్ము, త్వరలో కార్యము సిద్ధించును. (సమీపించి) మిత్రులారా! యేమియో దీర్ఘాలోచన చేయుచున్నారే?

స్వా—ఓహో! అధికారాభిలాషిగారా! మీగౌరవపదవికి మేమంతయు సంతసించుచున్నాము. ఏదియో పనిమీద దయచేసినట్లున్నదే ?

అధి—మిత్రమా! నేను మీకొరకే వచ్చుచున్నాను, ఈమహాసభలో మనపని అటో ఇటో తేలును.

సగ—మేమును ఆవిషయమే విచారించుచున్నాము, మనము చేయవలసినపనికి మీ అభిప్రాయమేమిటి

అధి—ఏమున్నది. మనవారందరిని తయారుచేసికొని సభకు సిద్ధముగాపోయి, సాధ్యమైనంతవరకు గాంధిని గెలువనీయకుండా జేయవలెను. అధికారులు ప్రత్యేకముగా మనతో చెప్పియున్నారు.

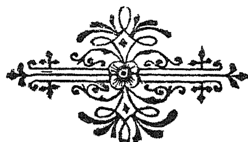
స్వా—అధికారులకు మనమిప్పుడు జ్ఞాపకముండము లెండి. చివరకు మనపని ఉభయసన్యాశం అన్నట్లు అయ్యేటట్లున్నది.

అధి—లేదులెండి. మీకాభయమక్కర లేదు. మొన్ననే మీప్రశంస గూడ వచ్చినది. మనమనుకొనిన విషయము త్వరలోనే అవుతుందిలెండి మీరేమియు తొందరపడనక్కర లేదు.

స—సరే. సభపెట్టుకొనుటలో మీఅభిప్రాయమేమిటి.

అధి—ఏమోలెండి ఈతడవకు పెనుగులాడి యెట్లాగైన యీసభలో గెలువ ప్రయత్నింతము. అంతగా కాకపోతే మళ్ళీవచ్చేవాగపురము కాంగ్రెసుకు మనము పోనేవద్దు. రండు మనమిక శీఘ్రముగపోయి మనకున్నబలంబుల సిద్ధపరచుకొని కాంగ్రెసు సభకు పోవుదము.

(నిష్క్రమింతురు.)

గాంధి విజయము.

తృతీయాంకము.

కాంగ్రెసుమహాసభ :—కలకత్తా నగరము.

30000 జనము.

లజపతిరాయి అధ్యక్షుడు:— వేదికపై మహాత్మాగాంధి.— నెహ్రూ, షౌకతాలి, పాల్, దాస్, మాలవ్యా, బిశెంటు, సరళాదేవి, వగయిరా.

లజ—మహాజనులారా! విషయనిర్ధారణసభ జయప్రదముగా ముగిసినది. నిర్ణయించవలసిన విషయములన్నిటిని మన నాయకులందరు చక్కగా చర్చించియున్నారు. ఇక తమ యనుమతికై యీ మహాసభయందుంచ వలసి యున్నది. నేటి కార్యక్రమమునందు మహాత్మాగాంధిగారి నూతన సహాయ నిరాకరణ తీర్మానము ప్రాముఖ్యమైనది. ఆవిషయమును చర్చించుటకు పూర్వము, మన దేశనాయకుడును, అఖండ ప్రజ్ఞాధురీణుడును, లోకపూజ్యుడును, లోకమాన్యుడును అగు శ్రీ బాలగంగాధర తిలక్ మూర్తి యవతారమును చాలించి స్వర్గస్థుడైనందుకు విచార సూచకముగ మనమందర మొక్క నిమిషము నిలువబడ వలయును.

(సభలో యావన్మంది తలదుస్తులను తీసి నిలువబడి, లోకమాన్యుని పరమాత్మకు శాంతిగలుగుగాక. "తిలక్ మహారాజుకు జేయ్." అని కూర్చుందురు.)

లజ—తదుపరి మహాత్ముడు నూతనసిద్ధాంతము నుపపాదించును. తామెల్లరు నోపికపట్టి ఆయన సందేశమును చక్కగా గ్రహింతురని వేడుచున్నాను.

(కరతాళములు చెలరేగి మిన్నంట గాంధి లేచుచున్నాడు).

గాం—అగ్రాసనాధిపా! మహాజనులారా! సోదర సోదరీమణులారా! హిందూ మహమ్మదీయ క్రైస్తవ సోదరులారా! నేను తమ యెదుట నుంచబోవు సహాయనిరాకరణ తీర్మానము తమరెల్లరి కిదివరకే తేటతెల్లమైన విషయము. ఇంతకు పూర్వము సత్యాగ్రహ వ్రతరహస్యములను తామెల్ల రెరిగియేయున్నారు. మనసాంప్రదాయమున కనుకూలమైన సిద్ధాంతమును శ్రీప్రహ్లాదమహాసింద్రు డిదివరకే మనకు జూపించియున్నాడు. ఆ మహనీయుని,

సీ॥ కొండలెక్కించి పైనుండి క్రిందబడంగ
మించుకోపమున డొల్లించు వేళ
హరిదల్ప వలదంచు కరిపదంబుల ద్రోసి
మట్టించి కడుహింస బెట్టువేళ
బడబానలంబునఁ బడ ద్రోసి మంటల
కాహుతిగా జేయు నట్టి వేళ
కత్తికఠాదులఁ గరములఁ బూని పై
పైకి రక్కసి మూకదూకువేళ

తే॥ పైఁబడెడు దెబ్బలన్ని పుష్పములుగాఁగ
కత్తిపోట్లు ముత్యెపుసరుల్ గాఁగ మారె
"హరిహరీ" యంచు నంతేని వెరపులేక
శాంతిమార్గాన నెవడు మోక్షంబుగనెనో
అట్టి ప్రహ్లాదు సత్యాగ్రహవ్రతంబె
రాజమార్గంబు హైందవ సైజమునకు.

దేశమున స్వరాజ్యసంపాదనకయి యిప్పటికెన్నేండ్లనుంచియో అనేకరీతుల ప్రయత్నించుచున్నాము. కాని అన్ని యత్నములు విఫలములయ్యెను.

విధముల యత్నముల్ సలిపి సలిపి
వేసారె ప్రాణంబు; స్వేచ్ఛగాంచు
లేదు పూర్వపుదారులందు జనిన,
కెల్లను మార్గదర్శకముగాగ
హాయి నిరాకరణంబొసంగ
తనపథంబు మనసు జేయూతనొసగి
సిద్ధియొనర్చెను నార్యులార !

వబిరుదముల్ కాంక్షించుటొక్కటి
సర్కారుకావిందుకు జనుటయొకటి
వయస్సునుం పీల్చి పిప్పిగజేయు
విద్యకై భ్రమపడు వెఱ్ఱియొకటి
యంబు వేగ నన్యాయంబుగావించు,
కోర్టులపైగల పిచ్చికోర్కె యొకటి,
ల దాస్యమురూఢిపరచు నూతనచట్ట
మేసర్వమిడునన్న యాసయొకటి
యేటికి, మనమేమైననరె స్వాలా
భము గోరు రాజ్యసంబంధమొకటి

కభూమికిగౌరవ పాత్రములగు
యు...లుగాను వాసని విడువవలయు
తిలో మనజన్మదేశంబుగూడ
వుమర్యాదలనుగల్గి బ్రతికియుండె
చు రూఢిగా దెలియజేయంగవలయు.

అననేల, ప్రభుత్వమునకు ...డ్పుడు లే నిరాకరించ
తు హిమాచల పర్యంతమాచరించెద రేని,

వత్సరసహాయ నిరాకరణంబు వింతలన్
మహత్తు దెవళంబు, సమగ్రకభిన్న భావముల్
మత్వముస మంతృధరాస్థలి సేవజేసినన్

సరియగు నాదుపద్ధతియె చాలిన యాయుధమిప్డు నమ్ముడీ.

సభ్యులారా! ప్రస్తుతమింతకన్న యెక్కువగా చెప్పుటకు నాకేమియు లేదు. నామిత్రులనేకులు భిన్నాభిప్రాయములనుగలిగియున్నారు. వారెల్లరు తమతమ యుపన్యాసములగావించినపిదప నాసంకల్పమును మార్చుకొనుటయో, లేక వారికిప్రత్యుత్తరమిచ్చి మీయంగీకారమును వేడుటయో జేసెద. ఇప్పటికింతటితో సెలవుగైకొనెద.

(కరతాళములు)

లజ — నెహ్రూగారు యీతీర్మానమును బలపరచెదరు.

నెహ్రూ — అగ్రాసనాధిపా ఆర్యులారా,

ఈతీర్మానమునకు మీయంగీకరమును గోరుటకుముందుకొన్ని ప్రశ్నల నడిగెద. భారతీయులారా, వేవురుపంజాబు సోదరుల నిష్కారణముగ వధింపుటచే రక్తసిక్తమైన హస్తములతోడ మీభుజములపై తట్టి పిల్చుచుండ మీరంగీకరించి పోయి శాసనసభల గూర్చుండ నిచ్చగింతురా?

సభికులు. లేదు. లేదు.

నెహ్రూ — అసత్యములాడ నణుమాత్రమైన జంకులేక మహమ్మదీయ మతమునకు ఘోరమగు నన్యాయముచేసిన ప్రభుత్వము వారి న్యాయస్థానములకేగ నపేక్షించెదరా ?

సభి — లేదు. లేదు,

నెహ్రూ — బుద్ధితెలియని పసిపాపల నకారణముగ గుర్రపుకొరడాలతో మోదియు, మండుటెండలో పదునారుమైళ్ళునడిపించియు పలుకష్టములుబెట్టిన వారి పాఠశాలలకే మీబాలురనంపి ఆత్మగౌరవమును ధ్వంసము చేసికొన నిష్టపడెదరా?

సభి — లేదు. లేదు.

సహా)— లేనిచో, యీసహాయనిరాకరణ వ్రతము నవలంబింపుడు. ఇట్టి ఘోరకృత్యములిక నెప్పుడు జరుగకుండుటకు స్వరాజ్యమత్యవసరమనిబయలు దేరుచు. గాంధిమహాఋషివాక్యములు వేద వాక్యములుగా గ్రహించి యీతీర్మానము నంగీకరింపుడని మిమ్ముల కోరుచు నా ఆమోదమును వెలిబుచ్చుకొంటిని.

(కరతాళధ్వనులు.)

లజ— పాల్ గారితీర్మానమునకు సవరణ నుపపాదింతురు.

పాల్— అగ్రాసనాధిపా, మహాసభ్యులారా, నేనును సహాయనిరాకరణ సూత్రము నామోదించువారలలో నొకడను. కాని ఆచరణ యందించుక మార్పు జేయు నావశ్యకంబెరింగి కొన్ని సవరణలను జేయనెంచితి. నేనొక్క మనవిమాత్రము చేసెదను.

తే॥ గీ॥ గాంధిమహానీయునకు మిన్నగానుగాని
వైన నాకేదితోచు నయ్యదియె దెలుప
సాహసంబున పెద్దలసమ్ముఖమున
బలుక నెంచితి క్షమియింపవలయునుండు॥

నేజేయు మనవి యేమనగా?

చ॥ తిలకుమహానుభావుడను మతించిన నూతన చట్టపద్ధతిన్
సలుపుట పాడియౌనిక, విచారణసేయుడు నానుభావముల్
తెలుపుదమాంగ్ల దేశమున తెల్లముగా కడసారి "భారతీ
యులకు స్వరాజ్యమిప్పుడిడకుండిన నూతన గాంధిమార్గమే
గలదని" యింతలోదగిన కాలముగల్గును దేశశత్రుకై॥

మనమీ నూతన సిద్ధాంతము నమలులో పెట్టుటకు పూర్వము ఆంగ్లదేశమునకు స్పష్టముగా మనయుద్దేశము తెలియజెప్పి మన ఆఖరుఆశ తీర్చుకొందము. ఈలోపల దేశమును బాగుగ తయారు చేయవచ్చును. శాసనసభలను ఇప్పుడే బహిష్కరించుటకన్న శాసన సభలలో నుండియే ప్రభుత్వము నాటంకపరచుచు ప్రతిఘటనము

నల్పుచుండుట శ్రేయస్కరమని నేను గట్టిగా నమ్ముచున్నాను. ఇందు మూలమున సన్న న్యధాలిలంపరచునని వేడుచున్నాను. పంజాబుదురంతములును, మహాత్ముని దీబుల ఇక్కట్లును, నాహృదయంబునుండి వీడిపోజాలవు. కాని ఆచరణయోగ్యమునెరిగి యీ సవరణకు మీ ఆమోదము నకై సమర్పించుచున్నాడను. (కరతాళధ్వనులు)

లజ— తరువాత చిత్తరంజనదాసుగారు సవరణను బలపరచుదురు.

దాసు— అధ్యక్షుకా, సభాసదులారా, నామిత్రుడు చంద్రపాలుని కన్న నేనెక్కువగా జెప్పనావశ్యకము లేదు. స్వరాజ్య సంపాదనకు మేమెల్లరమును సంసిద్ధులమై యున్నాము. కాని, ఎద్ది సత్వర స్వరాజ్యప్రాప్తికి సరియైన మార్గమా యని విచారించుచున్నాము. కావున నేచేయుమనవి యేమనగా,

మ॥ గురువర్యుండు తిలక్ మహానృపుడు మీకున్ మాకు దేశంబుకున్
సరియౌ మార్గము జూపియేగె, నత డీసందేశమున్ దెల్పెన
త్తెరగున్ సేయుటె యుత్తమంబనుచు ప్రార్థింపంగ నే వచ్చితిన్
సరసుం డుత్తమ గాంధిసన్ముని ప్రశంసార్హుం డెటం చెంచియున్॥

కావున తిలకు మహారాజుగారి అభిప్రాయములపై నాధారపడి యున్న మా సవరణను తాముందగంగీకరించెదరని ప్రార్థించి యింతటితో విరమించుచున్నాను.

(కరతాళములు)

లజ— తరువాత షౌకతాలీగారు ఉపన్యాసమును గావింతురు.

షౌక— అధ్యక్షుకా, గాంధిమహాత్మా, హిందూముసల్మాన్ సోదర సోదరీమణులారా! నేటి యీ మహాసభయందు మన ఖిలాఫతు తెగలవారమును కలిసిమెలసివర్తింపుచున్నందుకెంతయు సంతసించుచున్నాడను. కాని, మనదుస్థితినిగూర్చితలచుకొన్నపుడెల్లను

హృదయవేదన గగుల్కొనిపోవుచున్నది. అయ్యా, మన స్థితిని
గూర్చి యించుక గమనింపుడు,

సీ॥ కరకు కత్తులబోలు తురకబిడ్డలనెల్ల
నరిలలో పలమూసి యణచినారు
నైజవిక్రములైన రాజపుత్రులనొక్క
బోనులో పడద్రోసి మూసినారు
భీమబలాఢ్యులై పేర్కొన్న ఘూర్జరుల్
కాళ్ళుచేతుల కట్ట గట్టినారు
వాక్ప్రౌఢిమను గన్న వంగదేశజులకు
గుడ్డలు నోటిలో గుక్కినారు
రణసింహులైన యారాణాజిత్తు సంతతిన్
కాళ్ళ సంకెలలచే గట్టినారు

గీ॥ పసుచుమొగలకు గాజులుదొడగినారు
మొసలులకు నోళ్ళుగట్టిగా మూసినారు
బుషతలనుగూడ బంధింప గడగినారు
కటకటా! కష్టమింక దుర్ఘటము నైప
మాతృసేవా పరాయణ మానసులయి
నడుములుబిగించి సేవకులై నడువరయ్య॥

సీ॥ ధర్మమార్గానువర్తనమున బాలించు
రాజులవంశముల్ రాలలేదు,
మిన్నుమన్నుగజేసి మన్నుమిన్నుగ చేయు
మంత్రివర్గంబెల్ల మాయలేదు,
బలపరాక్రమముల నిలయమైవెలసిన
క్షత్రియాంకురమింక చావలేదు,
భక్తియుక్తులు మంత్రశక్తిగల్గు మహాత్మ
దీయవంశము పృథ్వి బాయలేదు.

తే॥ గీ॥ కటకటా! కాని కాలంబు గలిగెగాన
నివురుగప్పిన నిప్పుగా నెగడినాము

నివురుద్రోసి నిజాగ్ని గన్పింపజేయ
మాతృసేవాపరాయణ మానసులయి
నడుములు బిగించి సేవకై నడువరయ్య!

నేడు మా మహమ్మదీయ మతమునకు గొప్పవిప్లవము వాటిల్లినది. తుర్కీ రాజ్యము ధ్వంసమగుటకు సంసిద్ధమైనది. మేము హిందూదేశమున జన్మించినను, ఎచ్చటనున్నను, మా మతధర్మములను విడిచి చరింపజాలము. ఈఖిలాఫత్ వ్యవహారము తుర్కీదేశస్థుల కెంత సంబంధించియున్నదో, ఈదేశముననున్న 7 కోట్ల మహమ్మదీయులకును, ఇంక ఏదేశముననైనను గల మహమ్మదీయులకును అంతే సంబంధించి యున్నది. ఈవిషయములో మాకనుకూలముగ మాఖిలాఫతున కేమి అవమానము లేకుండ పరిష్కార మగువరకు మాజాతికిక నిద్రబట్టదు.

చ॥ మతవిషయంబులందు ననుమానమి కేటికి ప్రాణముండనే
ని తురకజాతిహైన్యమవని భరియింపదు నేటిమాఖిలా
ఫతు వ్యవహారముల్ సరియవశ్యము సల్పినగాని స్వాంత మి
ట్లతిగఁదపించు టోర్చుకొన దంతనె స్నేహము మాకు నేరికిన్!

ఓ హిందూసోదరులారా! మిమ్ము నెంతమాత్రమును నిరసించుచుంటి మనుకొనకుడు. మాకు సహాయభూతులయి మాతోపాటు కార్యసిద్ధికి గడంగిన మీ కెంతయు కృతజ్ఞతాపూర్వక సలాము లొనరించుచున్నాను. పంజాబునందు జరిగిన దురంతములు మన అందరికిని నిరంతర హృదయవేదన గలిగించుచున్నవి. ఈవిషయములకు తగిన పరిహారము జరుగువరకును, ఇట్టి విపరీతము లింకముందు జరుగకుండుట కావశ్యకమయిన స్వరాజ్యము ప్రాప్తించువరకును మనకు శాంతము గలుగదు. మన మిరుతెగలవారమును క్షీర నీరములవలె కలసిమెలసి వర్తించిన జయము నిశ్చయము. గాంధిమహాత్ముని సహాయ నిరాకరణ తీర్మానమే మనకు శరణ్యము. సేనన్యధా తలంచి, శాంతి

మార్గమున ముక్తిగలుగనేరదని అనుకొనిన వారలలో నొకడనేగాని,
యీమహాత్ముని యుపదేశముల వలన నాఅభిప్రాయమును విడిచితిని.
సహాయనిరాకరణమే మనకుగల ఆయుధమని గట్టిగా నమ్ముచున్నాను.
కావున నామహమ్మదీయ సోదరులును, హిందూసోదరులును, ఎల్ల
రును ఈతీర్మానమును సంపూర్ణముగా నంగీకరించి తక్షణమే ఆచర
ణలో బెట్టెదరని ప్రార్థించుచు, నింతటితో విరమించుచున్నాను.

(కరతాళములు)

లజ—తరువాత బిశెంటుదేవి యుపన్యాసమును గావించును. తామె
ల్లరును సావధానచిత్తులరై యాలకించెదరని వేడుచున్నాను.

బిశెంటు—(నిలువబడగా సభలో కల్లోలము)

లజ—నిశ్శబ్దముగా విందురని మరల వేడుచున్నాను. ఎవరినైనను సా
వకాశముగా వినుట ఉత్తమధర్మము.

బిశెంటు—సభాధ్యక్షులారా, సోదరులారా.

(మరల గోల)

మాల—సభాసదులారా! తమకిది న్యాయముకాదు. భిన్నాభిప్రాయ
ము జూపునంత మాత్రమున యెరిని గేలిసేయుట పాడిగాదు.
ఇంతకన్న నెక్కువగా జెప్పగలిగిన వాడనుగాను. దయచేసి
ఓర్పుతో నామెజెప్పు విషయములు విందురని ప్రార్థించు
చున్నాను.

బిశెం—మహాజనులారా! నేనీతీర్మానమునుగాని, సవరణనుగాని అంగీ
కరించువారలలో జేరినదానను గాను.

(మరల గోల)

గాం—మహాజనులారా! మీకిది న్యాయము కాదు. బిశెంటుదేవి
దేశమున కెంతయో సేవజేసినది. నేను భిన్నాభిప్రాయమును
జూపినంత మాత్రమున యీమెను మీరట్లు నిరసింపరాదు. ఎట్టి

వారికిని స్వేచ్ఛగా మాటలాడు నవకాశము గావలెనని గవా
మీరు గోరుట. అట్టియెడ మీరిప్పుడామె యిష్టానుసార
మామెను మాటలాడనిచ్చినచో మీకే మీరు హానిజేసికొనిన
వారగుదురు. దయచేసి ఆబిడ చెప్పినదంతయు సావకాశముగా
విందురని నమ్ముచున్నాను. (నిశ్శబ్దము)

వి శేం—నిశ్శబ్దముగా నున్నందుకు మీకువందనములర్పించుచున్నాను.

సీ॥ జననమొందిననాటి క్షణమైన విడువక
ప్రజలక్షేమంబుకై పాటుబడితి,
మీదేశమనకేగు నాదిగా మీక్షేమ
మునకు ప్రాణము ధారపోయుచుంటి
దేశదేశంబులు దిరుగాడి ప్రతిచోట
చేయగల్గినదెల్ల చేసియుంటి,
నాజీవముండగానే జయించి స్వరాజ్య
మును కండ్లజూడగా గోరుచుంటి

గీ॥ నాస్వదేశంబు నాయూరు నాదుజనులు
నాదుసర్వస్వమును విడనాడి మీకు
సేవసేయంగ నిచటికి జేరియుంటి
అట్టి నన్నాదరణ సేయంగదగునె॥

ప్రస్తుత రాజకీయవిషయములలో నాకు భిన్నాభిప్రాయమున్న దనుట వాస్తవము. ప్రజలు మూఢాంధులై తప్పుదారుల బట్టుచున్నారని నేను గట్టిగా నమ్ముచున్నాను. నాకొక విషయము హాస్యాస్పదముగా నున్నది.

మ॥ భళిరే! వత్సరమొక్కటే గడనులో స్వాతంత్ర్యమిప్పింతు నం
చలచాదస్తుడు మీకుబల్కుటయు, వహ్వా! యెంతసుజ్ఞానవం
తులు మీరందరు వానినమ్ముటయు, నెన్నో వింతగానుండె చాల్
బలుకన్ సిగ్గగుచున్నదేటి కటులన్ వాపోవుటల్ వెఱ్ఱిమై॥

ఎన్నోయేండ్లనుండి, ఎంతమందియో తీవ్రప్రయత్నముల జేయగా

మనకీ నూతనచట్టము లభించినది. ఇదియే మనకు స్వరాజ్య ప్రారంభము.

చ॥ పరమదయాళు లాంగ్లజనపావను లెల్లరు నూత్నచట్టముం
వరమణిగా నొసంగిరి యవశ్యము దానిని స్వీకరించి య
ల్లరులకు పాలుగాక జనులం వ్యథఁబెట్టక హాయిజీవనం
బరయుట శ్రేయమెల్లరికి నప్పుడె స్వేచ్ఛయు గల్గునమ్ముఁడీ॥

నేను జెప్పువిషయములు మీకిప్పుడంతగా రుచింపక పోయినను ఒకప్పటికైన మీరు విచారింపక పోరు. ఎవరో చెప్పిరని మీమీ స్వబుద్ధులను విడనాడుట బానిసత్వము. బానిసత్వమునుండి విముక్తులగుటకు కోరుచు, బానిసలుగానుండుట చాల విచారకరముగ నున్నది. ఈతీర్మానమును గాని సవరణనుగాని అంగీకరించుట క్షేమకరము గాదని మరల నొక్కి వక్కాణించుచు ఇంతటితో విరమించుచున్నాను.

లజ.—తరువాత శ్రీమతి సరళాదేవిగా రుపన్యసింతురు.

సరళా.— అధ్యక్షురాలా! సోదర సోదరీమణులారా! జడివానకురిసి చల్లారినది. అయినను మనపై నేకధారగా గురియుచున్న దుండగము జడివాన యింకను చల్లారకున్నది. బిశెంటు వాక్కులు మనకిప్పుడంతగా రుచింపకపోయినను, ఒకప్పటికైన వానిమాధుర్యము నెరుగుదుమని యాదేవి సెలవిచ్చెను. అట్లే రాచవుసిరిఫలమును భుజించునపుడు వగరుగాదోచినను తదుపరి మంచినీరుద్రాగినను పానకముగా రుచించును. కావున వుసిరిగ ఫలమునుబోలు బిశెంటువాక్కుల రుచిగొనినపిదప మంచినీళ్ళవలె నిస్సారములైనను నావాక్కులుగూడ రుచించు నను ధైర్యముతో మీ యెదుటబల్కుటకు సాహసించితిని.

ఆర్యులారా! మీపూర్వ వైభవము నించుక స్మృతికిదెచ్చుకొనుడు.

సీ॥ దనుజాధములను వాక్కునఁగూల్చునల పతి
వ్రతల మహాత్మ్యమీవసుధ లేదె
ముల్లోకములనేలు మునుల శాపాయుధం
బుల పటుత్వంబిందునిలచి లేదె
పటుపరాక్రమశాలి పరశురామునినాటి
ధైర్యసాహసములీధాత్రి లేవె?
పెనువిపత్తులు సంభవింపగా నవతార
మెత్తి బ్రోచిన హరి యిపుడురాడె
గీ॥ ధర్మమేజయమనెడు పద్ధతి వహించి
పట్టువిడువక కార్యసాఫల్యమునకు
పాటుపడరయ్య స్వామిపై భారముంచి
హైందవులు వేగస్వాతంత్ర్యులగుదురవని॥

శా॥ ఎందుం జూడ స్వరాజ్యరాష్ట్రములు నేయే జాతులుం వర్తకం
బందుం మేటిదశం వహించుటయు నీవ్రాయంబునందక్కటా
హిందూసుందరి యెందుడాగె? సమయం బేతెంచెనిప్పట్ల నో
హిందూనందనులార రెండు, వడిరండీ, మాతృసేవార్థమై॥

శా॥ కందోయిందనపుత్రులం గనుచు సౌఖ్యానందముం బొందుచుం
డెందంబందు చికాకెరుంగకయె బల్ రీవిం విరాజిల్లు నా
హిందూసుందరి యెందుడాగె సమయంబేతెంచె నిప్పట్ల నో
హిందూనందనులార రెండు వడిరండీ మాతృసేవార్థమై॥

శా॥ ముందే మేమని హిందువుల్ నడువ మేముం ముందుగా రున్నచో
బందెంబంచు మహమ్మదీయులొక చెంపం గూఢిగా బల్కు ఆ
ముందే సిక్కులు పారశీల్ నడువ, మేముం మేము మేమంచు నా
నందంబొందుచు మాతృసేవకయి పూనం స్వేచ్ఛమైనుండు నా

హిందూసుందరి యొందుడాగె సమయంబేతెంచె సిప్పట్లనో
హిందూనందనులార లెండు వడిరండీ మాతృసేవార్థమై॥

సభాసదులారా! గాంధి మహాత్ముడు తన యుద్యమమునందు ఆడువారికి అవకాశమెక్కువగా గలిగింపనందులకు చింతిలుచున్నాను. మీకొక్కవిషయమును మనవి జేయుచున్నాను.

సీ॥ నరకాసురుని వధింపగ కృష్ణుడేగుచో
సత్యయే యాలంబు సలుపలేదా,
పరమేశు నర్థాంగి పార్వతిసర్వదా
భర్తచెంతనె నిల్వబడగలేదా,
అతిసాహసముబూని రతికయి సావిత్రి
యమునితో పరలోక మరుగలేదా,
తనభక్తిశక్తిచే ద్రౌపది శ్రీకృష్ణు
ప్రత్యక్షునిగ జేసి ప్రిబలలేదా,
(పురుషుల నుద్దేశించి)
గీ॥ భారతీయాభ్యుదయమందు పాల్గొనంగ
ఆడువారికి మీయంత హక్కుగలదు;
(స్త్రీల నుద్దేశించి)
స్త్రీజనములార నిద్రబోఁజెల్ల దింక
దేశసేవారతులరయి తేజరిలుడు॥

సీ॥ అక్కలారా! ఇంకనైన మీపతులు న్యా
య స్థానముల కేగకాపరమ్మ
అమ్మలారా! మీప్రియతనూజులను పిల్చి
పిండెడు విద్యమాన్పింపరమ్మ
సోదరీమణులార! మీదుసోదరులకు
గాంధిసందేశంబు గరపరమ్మ
భారతీదేవి పుత్రీరతనములాగ
మాతృదాస్యభాగ్యంబు మాన్పరమ్మ

తే॥ గీ॥ తనయులుద్యోగములు జేసి దాస్యవృత్తి
ధనమునార్జింతు రను నాశ గొనకుడమ్మ
మాతృదేశాభిమానంబు మానసముల
వెలయగా బిడ్డలను ప్రేమఁ బెంచరమ్మ॥

కీర్తన.

"వినుతసుగుణశీల" మెట్టురు.

వినుడు సుగుణులార, నా విన్నపమును మీరు
మనవి జేసెదర మీ దేశము మరువకండికను మీరు॥ వి॥
మానంబెటులైనను గాపాడుకొనవ
లయు; ఆపైనభువి స్వేచ్ఛగాంచు భాగ్యము లభియించు ఈ
ప్రాణంబులికెందుకు మన భారతి సేవింపకనిం
కేనాటికి కరుణ నాయీశ్వరుడిద్దర గనునో॥ వి॥
ఇలకు మనసేవసేయుటింకను గావలయు రా
గలజన్మజన్మములసుఖంబు గోరవలయు॥ వినుడుసుగుణు॥

కావున, పిన్నలు, పెద్దలు, స్త్రీలు, పురుషులు, హిందువులు, మహమ్మదీయులు, క్రైస్తవులు— ఎల్లరును వివిధమైన భేదములను విడనాడి, యీ మహాయజ్ఞ సమయంబున గాంధిమహాత్మునకు తోడ్ప డెదరని ప్రార్థించుచున్నాను. (కరతా॥)

లజ॥ తరువాత పండిత మదనమోహన మాళవ్యాగారుపన్యసించెదరు.

మాల॥ (కరతాళధ్వనులు) అగ్రాసనాధిపా ! ఆర్యులారా! తామెల్లరు శాంతభావముతో నేజెప్పువిషయములన్నియు విందురని ప్రార్థించుచున్నాను. సహాయనిరాకరణ సిద్ధాంతము నామోదించు వారలలో నేనొకడను. కాని, ఆచరణ భాగమునం దించుక భిన్నాభిప్రాయమును గలిగి యున్నానని మనవి జేయుచున్నాను అట్లని నన్నన్యథా తలంపవద్దు,

సీ॥ పంజాబుహత్యలు ప్రజలశోకాబ్ధిలో
ముంచెనం చెరుగక పోవలేదు,

తుర్కీసమస్య హిందూమహమ్మదుజాతు
లనుకలంచుచెరుఁగననియుగాదు,
దేశప్రభుత్వంబు జేసెడు కృత్యంబు
లతిఘోరమంచెరుఁగకయుగాదు,
స్వాతంత్ర్యసిద్ధిసత్వరమ ప్రాప్తించు నా
వశ్యకంబెరుగని వాడగాను

గీ॥ అన్నివిషయము లెరిగియే యున్నవాడ
గానిసత్వవిముక్తి సంప్రాప్తమగుట
యెన్నడాయని కనువేచియున్నవాడ
గాని యెద్దిదేశక్షేమమానో యెరిగి
అటులవర్తింప నాతురమందువాడ॥

మరియు,

చ॥ భయపడివెన్కదీసెడు స్వభావమునాయదిగాదు దేశసే
వయె ననుకోరెనేని యిదె ప్రాణములీయగ సిద్ధమైతి, సం
దియముల బారదోలక యసిస్స్వమ మార్గము జొత్తుమేని యెం
తయుఁదలక్రిందులౌదుము, యదార్థమెరింగియు సంచరింపుడీ॥

మ॥ ఇపుడో యింకొకకొన్నిరోజులకొ నాకేవారి కుశ్చర్యలన్
విపరీతంబులుగా నెరింగి యుపశాంతిన్ జేసికోవచ్చు, మీ
రిపుడీ తీవ్రపుచర్యలన్ సలుప నేగెద్దానో మున్ముందికే
విపరీతంబులు పుట్టనున్నవియొ మీవిద్యుక్తముల్ నిర్ణయిం
చి, పనుల్ సల్పుడు దేశసౌఖ్యమిపుడే చేకూరునట్లయ్యెడన్॥

గీ॥ గాంధీమహనీయు నేనెరుగనొకో, అతడు
మానివర్యుండు, శక్తిసామర్థ్యములను
వెలుగులేకుండ వెలిగెడు వీరమూర్తి;
ఆమహాత్ముని జ్ఞానమహత్త్వ జగతి
సర్వసామాన్యులకుఁ గల్గసాధ్యమగు న
య నెడుభీతి బాధించు నన్నార్యులార॥

కావున, మన శక్తిసామర్థ్యముల ననుసరించియు, దేశక్షేమమును మరువకయు, ఆచరణయోగ్యము లెరిగియు, మన కనుకూలమగు మార్గమున వర్తించుట శ్రేయస్కరము. తిలక్ మహామహుని అవసానదశయందాయనను జూచుభాగ్యము లభించెను. అప్పుడాయన జాతీయవాదు లెవరును శాసన సభలను బహిష్కరింపరాదని స్పష్టముగా తెలియజెప్పెను. ప్రస్తుత తీర్మానవిషయములో చంద్రపాలుని సవరణయే నాభావముల కనుగుణ్యముగ దోచుచున్నది. కావున తమరెల్లరు నాసవరణ నంగీకరింతురని వేడుచున్నాను. దేశభారమంతయు భరించెడు నీమహాసభను జయప్రదముగా నెరవేర్చెదరని నమ్ముచు నింతటితో విరమించుచున్నాను.

లజ — మహాసభ్యులారా! తీర్మానము విషయమును, సవరణనుగూర్చియు చర్చ బాగుగ జరిగినది. వివిధనాయకుల యభిప్రాయములన్నియు బయల్పడినవి. ఇప్పుడు గాంధిమహాత్ముడు తన కడపటి యుపన్యాసమును గావించినపిమ్మట, మీయందరియనుమతులును లెక్కింపబడును. గాంధిమహాత్ముడు తన రెండవ యుపన్యాసమును గావించెదరు.

గాం — ఆర్యులారా! సోదర సోదరీమణులారా! హిందూముసల్మాను సోదరులారా! నామిత్రులందర నేక విధంబుల భిన్నాభిప్రాయముల వెలిబుచ్చిరిగాని, మదీయోద్యమమును మార్పుజేయగల ప్రతివాద మొక్కటియును వినియుండలేదు. కొందరు నాయుద్యమ మసాధ్యమని యందురు. అసాధ్యమనగా నర్థమేమియో నెరుంగవలయును. ప్రయత్నించినను చేయలేనిది యసాధ్యము. మన ప్రస్తుత యుద్యమమట్టిదిగాదు.

మరియు ప్రభుత్వముపట్ల మన అయిష్టము ననేకవిధంబుల దెలుపవచ్చుననియు, సహాయనిరాకరణము వలన నెక్కువయేమియు గలుగనేరదనియు కొందరందురు.

మ॥ అలపంజాబున స్త్రీలు బిడ్డలను వ్యత్యాసంబులేకే తుపా
కులగాల్పించిన క్రూరచర్యలకునై రోషంబు; నిస్లాం తనూ

తృతీయాంకము.

జులకన్ జేసిన ద్రోహభావమునకున్ జూపించు రోషంబు మా
టలసాధింతురె? భారతీయుల ప్రతిష్ఠన్ నిల్ప యత్నింపరే॥

పంజాబు దురంతము లోకి చెంప నిరంతర హృదయవేదనను గలిగించుచుండ, రెండవ విషయమగు ఖిలాఫతు వ్యవహారము త్రోసివేయ దగినది కాదు.

చ॥ అరయమహమ్మదీయులును హైందవులిద్దరు నేత్రయుగ్మమై
వరలును, రందునొక్కరికి బాధలు రెండవవారివౌను, వీ
రిరువురు నైకమత్యమున నేకముగా విహరింపకున్న, హిం
దరికస్వరాజ్యమెన్నటికి దాస్యవిముక్తియు గల్గదెప్పుడున్॥

ఇప్పుడు మహమ్మదీయమతమునకు గొప్పవిప్లవము వాటిల్లినది ఈ సందిగ్ధసమయమున వారివిషయము మన విషయముగా గ్రహించి వారికి తోడ్పడవలసిన భారము మనయందున్నది. నూతన చట్టమును గురించి యించుక ముచ్చటింతము:—

తే॥ గీ॥ భారతీయుల రక్తప్రవాహమందు
తడిసినకరంబులన్ ప్రసాదము నొసంగ
రుధిరంబౌనె మీరెయొసంగవలయు
వరమణిగ నూత్నచట్టంబు నరయ సంత
సాత్మ గొప్పునే, పంజాబుహత్యలదలప॥

కొందరు మిత్రులు శాసన సభలయం దేమియో తలక్రిందులు జేయవచ్చునను వ్యామోహమునబడి యున్నారు. ఇప్పటికిన్ని యేండ్లనుండియు శాసన సభ లేమి జేయగలిగెనో ఇకముందు నంతే జేయగలవు. అదియునుగాక,

గీ॥ గడియ యేడాదిగాజూడబడుచునుండు
కాలమందున రిక్తతర్కంబులందు
విందులన్ జేసి సంతస మొందుటందు
కాలమును వ్యర్థబుచ్చగాగలమొకొపుడు॥

శాసనసభ లెట్లు బహిష్కరింప బడవలయునో, న్యాయస్థానములును, ప్రభుత్వ విద్యాలయములు నట్లే తక్షణము బహిష్కరింప బడవలెను. న్యాయస్థానము లను పేరుగలిగి అన్యాయస్థానములుగ సార్థకమై యున్నవి. ప్రస్తుత న్యాయస్థానము లన్యాయస్థానములు గాక మరియొకటి గాదని అందరును ఆమోదించు విషయమే. అది గాక, దేశసేవ జేయుటకు న్యాయవాదులకు తదితరులకన్న నెక్కుడవకాశములున్నవి. కావున సత్వరముగ న్యాయవాదులు తమ తమ వృత్తులను మాని దేశసేవకై గడంగవలయును.

ప్రస్తుత విద్యాలయములు భారతీయులను జేయు విద్యాలయములు కావు. పాశ్చాత్య పద్ధతులపై నాధారపడిన విద్యాలయములు. అచ్చటివిద్యార్థులు దిట్టమైన నౌకరులయ్యెదరుగాని చక్కని స్వాతంత్ర్యము ననుభవించుచు, పౌరత్వపుహక్కుల గాపాడుకొనుచు స్వేచ్ఛగా జీవించు దేశభక్తులు గాజాలరు. కావున ప్రస్తుత రాజకీయ సంపర్కముగలవిద్యను సత్వరము విసర్జించి పవిత్రవంతులు గావలెను.

మరియు, నామిత్రులు కొందరు కొన్నిసందర్భముల యందు తిలక్ మహాత్ముని నామము మదీయోద్యమమునకు వ్యతిరేకముగానుపయోగించిరి ఆమహారాజు వాక్కు వేద వాక్కుగావున నామిత్రులకుగల దురభిప్రాయమును సవరింపవలయును. ఆయన అవసాన దశయందాయనను జూడగా, మహమ్మదీయులందరును సహాయ నిరాకరణ సిద్ధాంతము నాచరణలో బెట్టుటకు సిద్ధమైన, తానును తన పక్షము వారును తప్పక వారితోపాటు వర్తింతుమని సెలవిచ్చిరి. అట్టియెడ నామిత్రులకేల యీదురభిప్రాయము గలిగెనో ఆశ్చర్యముగానున్నది. ఈ విషయమున ప్రజలకు నిజము గనపరచవలయును.

(కనులు మూసికొని ఆకసమువంక జూచును.)

లజ—ఏమిది! గాంధిసోదరు డాకసముతో సంభాషించుచున్నాడు.

[ఇచ్చట గాంధి పరమేశ్వరునిగూర్చి ధ్యానించుచున్నాడు.]

(తిలకు. పరమేశ్వరులోకరేయని యూహించునది.)

గాం—మిత్రా! సాక్షాత్ విష్ణుసన్నిధానమున విశ్రాంతి నొందుచున్న నీ యంతరాత్మ కిసుమంత చలనము గలిగించినందులకు క్షమించవేడెదను. నీయుద్దేశము నెరింగియే మదీయోద్యమమును ప్రారంభించి యుంటిని. కాని మదీయ మిత్రులు కొందరు దురభిప్రాయమును గలిగియున్నారు.

మిత్రా!

మ॥ భవదీయాజ్ఞ నతిక్రమించియెపుడున్ వర్తింపగాలేదె యె
ద్ది విధానంబో యెరింగి మీరిడినసందేశంబుగావించి, తీ
భువివాటిల్లును లేసిపోని కలుషంబుల్ లోకమాన్యుండు వే
ర విధానంబును దెల్పెనందు రిట తండ్రీ తెల్లముం జేయవే॥

గీ॥ భారత వికాసశక్తికి కట్టుకొమ్మ
సత్యాగ్ర స్వరాజ్యంపు నిశ్చయపదంబు
నా "సహాయనిరాకరణంబు" దీని
ననుమతింపంగ నీసభ్యులందరెదుట
వచ్చి వేదవాక్యంబులం బలుకుమయ్య॥

ఏమిది మహానుభావుడింకను రాకున్నాడు. నాయందనుగ్రహముతప్పెనా యేమి?

సీ॥ మహనీయ నిన్ను రమ్మని వేడుకొనుచుండ
దయచేయ వింతనిర్దయయటయ్యా
అవతారమూర్తినిన్ యాచించినను గాని
బలుకకుంటివ దేమి పాపమయ్యా
దివ్యచారిత్రి సందియము బాపగనిన్ను
ప్రార్థించినను రావు బరువటయ్యా
లోకమాన్యా నీదు రాకకై యెదురుచూ
చెడు మమ్ము కనులవీక్షింప వేమి

గీ॥ ఆసలింక నిరాశలజేసికొంటి
కలియుగంబున నేజేయుకార్యమింక
వేరుగాలే దడవులందు జేరుటొకటె
హాతిలక్ మహారాజ రావయ్య వేగ॥

(గాంధి ధ్యానము నభినయించును.)

(తెరలో— సభాస్థారులారా! పరమేశ్వరుండగు తిలక్‌మూర్తి నిదే తలచుకొనుడు. మీ మీహృత్కమలములకు సాక్షాత్కరించి యాపరమాత్ముడేమి చెప్పునో వినుడు. గాంధిమహాత్ముని ధైర్యము వీడనీయకుడు.)

(అందరును తిలకు మహారాజునుగూర్చి చింతించుచున్నారు. జనులెల్లరు విభ్రాంతి జెంద సభలోనొకడు లేచి గడగడ వణకుచున్నాడు. ఆత డావేశుడైనట్లగపడుచున్నాడు. (వళ్ళు పెరుగుట.)

ఆవేశుడు: నన్ను మీరన్యథా తలంచుచున్నారు. నాకు మీ రన్యాయం చేయుచున్నారు. నామనస్సు కనిపెట్టండి.

(అనుచున్నాడు.)

లజ— ఎవరు నీవు?

ఆవే— నన్ను మీరు మరచితిరా! నేను తిలకును. నేను తిలకును— నామాటలువినుడు, నేను మహ్మదీయులకు చేసిన వాగ్దానము మరచితినను కొంటిరా? నాకును గాంధి మహాత్మునకిని భేదము లేదు. వినుడు.

సీ॥ దౌర్జన్యమును బాపి ధర్మంబునిలుపంగ
పరమౌషధంబయి వరలునెద్ది
బానిసత్వముమాన్పి స్వాతంత్ర్యగరిమను
స్థాపింపనెద్ది వజ్రాయుధంబు

పామరత్వమువాన్పి పౌరత్వపుంహాక్కు
పాలింపనెద్ది దివ్యామృతంబు
రాక్షసత్వంబును గ్రాలకుండగజేసి
పరమేశుదెల్పునే పరమపథము
గీ॥ అట్టి పవిత్రమౌ సత్యాగ్రహవ్రతంబు
అట్టి శ్రీగాంధినూత్న సిద్ధాంత మదియె
హైందవ స్వరాజ్యసోపానమార్యులార
జాగికేల నధిష్ఠింప సాగరయ్య॥

సోదరులారా !

శా॥ మీలో మీరలు పోరుచుంటకిదియా మేలైనకాలంబు ? క
ల్లోలంబై జగమెల్లతల్లడిలగా లోకంబు స్వాతంత్ర్యతా
లోలంబై తరుణంబు మీరిటుల గోల్పోవంగ న్యాయంబొకో
మేలుంగీడును గుర్తెరింగి మనుడీ మీరైకమత్యంబునన్॥

మరియు

క॥ జనవాక్యమె కర్తవ్యం
బను వాక్కులనమ్మి యఖిలహైందవ "కాంగ్రెస్"
జనవాక్యమెరిగి దెలిపెను
మనవిని శిరసావహించి మనుడీ ఘనతన్

(అని శాంతింపుచున్నాడు.) (సభలో "తిలకుమహా రాజుకు జెయ్" అనుధ్వనులు మిన్నంటుచున్నవి.)

రాజ— సభ్యులారా! శాంతింపుడు శాంతింపుడు. మహాత్ముని తీర్మానముచాలమంది అధికసంఖ్యాకులచే నామోదింపబడినది. (కరతాళధ్వనులు) ఇక జయప్రదముగా నాచరణలో బెట్టు భారముమీయందే యున్నది. ఈమహాసభానిర్మితమైన యీతీర్మానానుసారము దేశమంతయు వర్తించునని పరమేశ్వరుని సర్వదా ప్రార్థించుచు నీమహాసభ నింతటితో ముగించుచున్నాను.

సేలం. వి—(లేచి) మహాజనులారా! నేనిదివరకీ తీర్మానమునకు ప్రాతికూల్యము చూపినను, జనవాక్యము నామోదించి నాశాసనసభాసభ్యత్వమును వదలుకొనుచున్నాను.

(శ్రీ మహాత్మా గాంధికి జేయ్ అందురు)

కొం. వెం—ఆర్యమహాజనులారా! నేనును ఇదివరకు కొంతవ్యతిరేకమును చూపినను, నేటినుండి సర్వమును త్యజించి గాంధి మహాత్మునకు తోడ్పడ నిశ్చయించుకొంటిని. మా ఆంధ్రదేశమంతయు సహ్లేచేయునని వాగ్దానము చేయుచున్నాను.

(గాంధి మహాత్మునకు జేయ్ శబ్దములు చెలరేగ సభ ముగియుచున్నది. పెక్కండ్రు గాంధిమహాత్మునిపై పుష్పవృష్టి గురిపించుచున్నారు.)

[భరతమాతకు జేయ్. హిందూ, ముసల్మానులకు జేయ్]

చతుర్థాంకము.

1-వ రంగము.

(ప్రవేశము మాలవ్యా.)

ఉ॥ కాలముతోడ బోవుటతికష్టతరంబయి తోచుచుండె, నే
వేళకు నెప్పుడేమియొ సవిస్తరతర్క మదిగు త్తెరింగి యా
జాలున బోవకున్న యెడ సాగదొకించుక లోక మిప్పుడిం
కేలనొ నామనంబువిడి యేగవు సందియముల్ బలంబులై॥

కాలము స్వాధీనము తప్పిపోవుచున్నది. సహాయనిరాకరణమందిసుమంతయేని మార్పు జేయకయె మహాసభ అంగీకరించినది. ఈవిషయమున మహాసభ తొందర పడినదని నాఅభిప్రాయము. నిజముగా మహాసభా తీర్మానము శిరసావహించవలసియున్నను, ఈతీర్మాన విషయమున మట్టుకు నాలోచించవలయును. తొందరపడిన ప్రయోజనము కనుపించుట లేదు.

(ప్రవేశము కస్తూరి రంగయ్యంగారు ఆతురతతో)

క—మాలవ్యగారూ! తీర్మానము తలవని తలంపుగా నెగ్గినదండీ ఇక ముందు జరుగవలసినపనికి మీయభిప్రాయమేమిటి?

మా—నామట్టుకు నేను ఈతీర్మానమును సంపూర్ణముగా నామోదించను. శాసన సభలకేగుటయే కర్తవ్యమని యెంచుచున్నాను.

క—అమ్మయ్య, బ్రతికిపోయితిమి. ఈ సందిగ్ధసమస్యను బాగుగా విప్పి మాకందరకును దారిజూపించితిరి.

మా—కస్తూరి రంగయ్యంగారూ తొందరపడవద్దు. కాలప్రవాహమెట్లు పారునో చూడవలయును.

క—చూచుచుటకేయున్నది.

వ॥ జనులిపుడంధకారమున సంతసమొందుచు నూత్నపద్ధతిగా
గనులకు గప్పుకొందురిక కాలమొకించుక మారునంతలో
గనపడుదాన లోపములు, గాన, మనంబులజంకకుండ శా
సన సభలందు దూరుడి సిజంబసి వెల్లడిసేతమి త్తరిగా॥
నేనిక సెలవుగైకొనెద. (నిష్క్రమించును.)

మా—నామట్టుకింకను ఘనశ్శాంతి జనిక్కకున్నది. మనము పరిపరివిధంబుల పోవుచున్నది. వెనుకకు పోయిన నూయియు ముందుకేగిన గోయియు నన్నచందంబయ్యె. భిన్నాభిప్రాయమున్నంతమాత్రమున వ్యతిరేకముగా పనిచేయగూడదు. మహాసభాతీర్మానములను శిరసావహించుటా లేక నిరాకరించుటా అనునది గొప్పవిషయము. అదియట్లుండ శాసనసభలకేగుటా, యేగకుండుటయా అనునది మరియొక గొప్పవిషయము. ఐనను అనుభవమును బట్టిచూడ శాసనసభలలో ఎక్కువగా జేయదగినపనిగూడ గన్పించుటలేదు. బహిష్కరించినచో కార్యసిద్ధికి భంగమువాటిల్లునేమోయని భీతి గలుగుచున్నది. అది అటుండ ప్రస్తుత తీర్మానములో కొన్ని మార్పు

లను జేసినచో ఈ నూతనసిద్ధాంతమే మోక్షదాయకమని తోచెడిని.

చ॥ మనమున నెన్నియేని యనుమానములై పొడసూపుచుండె, చూ
చినకొలది? మహాత్మునకు చేరువ యయ్యెడు నామనంబు, శా
సన సభలందు చేసుటకు స్వాంతమిదే మొకొ యెప్పుడుండె, నూ
తన పథమందె దేశమిక ధన్యత నొందెడు నంచుతోఁచెడిన్॥

(ప్రవేశము గాంధి)

గాం—(తనలో ఈతడేమియో దీర్ఘాలోచనపరుడై యున్నాడు. ఈతని మనమును ద్రిప్పినగాని కార్యము త్వరలో సిద్ధింపదు. (ప్ర)పండిజ్జీ! మీరు భిన్నాభిప్రాయము గలిగినందు కెంతయు చింతిల్లుచున్నాను. త్వరలో మీమనమును ద్రిప్పుకొని, ఈ దేశీ యోద్యమమునకు తోడ్పడెదరని కోరుచున్నాను.

మో—మహాత్మా! నేనుమట్టుకు వెనుకంజవేయుచున్నాననియో మీ తలంపు. నామనస్సు నడిసముద్రములో నీదులాడుచున్నది.

గాం—మిత్రమా! మీరు వెనుదీయువారుకారు. కారని నేనుగట్టిగా త్రికరణశుద్ధిగా నమ్ముచున్నాను. నేనున్నను లేకున్నను మీరు యీయుద్యమమును కొనసాగింతురను ధృఢ విశ్వాసము తోఁగూడ నున్నాను.

మో—నాకేమిచేయుటకును తోఁచకున్నది. ఏదియెట్లున్నను దేశక్షేమ ముకన్న కావలసినది యెవరికిని లేదుగదా! ఎద్ది దేశక్షేమకర మో యని మన ప్రస్తుత వివాదము.

గాం—ఆవిషయము ఇంకను సావకాశముగా మోతీలాలు నెహ్రూ తోఁగలసి చర్చింతము రమ్ము.

(ఇరువురు నిష్క్రమింతురు.)

2 రంగము.

మహమ్మదాలీ—కటకటా; ప్రాణము విసిగి విసిగి వేసారినది. దేశ దేశములను తిరిగితిరిగి చేయగల ప్రయత్నములన్నియు చేసి తుదకు నిష్ఫల మనోరథుడనై యిల్లు చేరవలసె. మహమ్మ

దీయ మతమునకు గలిగిన అవమానమును న్యాయమార్గమున తొలగింప ప్రయత్నించుట నిష్ప్రయోజన మయ్యెను. కొన్ని కొన్ని దేశములవారు బలికిన పలుకులు తాత్కాలికోత్సాహము కలిగించి ఆశనిండుక నిలిపెను గాని, తుదకు వారివారి నిజ హృదయములు బయల్పడినతరి మోసపోతిమి. ఒరులపై నాధారపడియున్నవారిగతి యింతకన్న నెక్కువ ఏమగును. అయిన మనవిధ్యుక్తమును మనము నెరవేర్చితిమి. జరుగబోవు కీడు మేలులకు పాశ్చాత్యులే కారణభూతులుగాని మనమెంతమాత్రము కాజాలము.

మహమ్మదీయుల హృదయవేదన నానాటికి రగులుకొనుచుండ, హిందూదేశ దుస్థితి రోజురోజుకు నసంతృప్తియగుచుండ, ఐరోపా దేశీయులు ప్రపంచక శాంతిని నెలకొల్పుటకై నానాజాతి సమ్మేళనము స్థాపించిరట. అదియెట్లుకొనసాగునో వారికే తెలియును. అమెరికావారీ విషయము నెరింగియే వారి యనుమతిని జూపించుటలేదు. ఇట్టితరి ఐరోపియను లొకట్లే ఎట్లు ప్రాపంచిక శాంతిని స్థాపింతురో హాస్యాస్పదముగనున్నది.

ఇంక జేయు కర్తవ్యమేమియో యోచింపవలయు. దేశాంతరమున మేముప్రయత్నములు చేయుచుండ దేశములో గాంధిమహాత్ముడును షౌకతాలీ సోదరుడును జేయుచున్న ప్రయత్నములు వర్ణనాతీతములు. అవును స్వశక్తిపై నాధారపడియుండుటకన్న వేరొక సన్మార్గమేమున్నది. స్వశక్తియే పరమశక్తి. స్వశక్తియే ముక్తిదాయకము. స్వశక్తియే మానుషలక్షణము. కావున స్వశక్తిపై నాధారపడియున్న యీసహాయనిరాకరణసూత్రమును సంపూర్ణ దిగ్విజయము జేసితీరవలయును తక్షణమే పోయి సోదరుని కలుసుకొని క్షేమ సమాచారము లెరిగి కృషిసలుప ప్రారంభించవలయును. అదిగో నారాక

నెరింగి షౌకతాలి ఇటువైపునే వచ్చుచున్నట్లున్నాడు.

(ప్రవేశము షౌకతాలి.)

షౌక—మహమ్మదాలీ! క్షేమముగా నరుదెంచివందులకు సంతసించుచున్నాను. విశేషము లేమియు లేవుగదా.

మహ—సోదరా! మన అల్లాకృపయుండుటంజేసి యింతవరకు క్షేమముగా నిల్లుసేరియుంటిని.

షౌక—ప్రయత్నము లేమైన ఫలించెనా?

మహ—సోదరా! పాశ్చాత్యుల స్వభావ మెరింగియు ఫలించెనా యని యడుగుదు వేమి? మనవిధిని మనము నెరవేర్చితిమి, అదియే మనకు గలిగిన ఫలితము.

షౌక—నేననుకొనుచునేయుంటిని. ఏమియు నాశ లేదుగదా?

మహ—మనస్వశక్తిపై నాధారపడుటయే మనయాశ. పోవుదము రమ్ము.

షౌక—ఇంకొకరిపై నాధారపడి వారిని ప్రార్థించుటకన్న వేరొక నీచము లేదు లాయదు జార్జిమంత్రిగారి మాటలు నీళ్లలో మూటలయ్యెనుగదా? మనగాంధిసోదరుడు యీవిషయముల నిదివరకే తెల్పుచున్నాడు, మనముపోయి ఆమహాత్మునికలసికొని కర్తవ్యమూహించుదము రమ్ము. (అస నిష్క్రమింతురు.)

3-వ రంగము.

గాంధి, మాలవ్యా, నెహ్రూ, మహమ్మదాలీ, షౌకతాలీ లజపతిరాయి, (సమావేశము.)

నెహ్రూ—ఆసేతుహిమాచల పర్యంతము సహాయనిరాకరణోద్యమము నానాటికి తీవ్రముగ రగుల్కొనిపోవుచున్నది. శాసనసభల విసర్జించువారును, ఎన్నికల విడుచువారును, పాఠశాలలు బహిష్కరించువారును, న్యాయవాదివృత్తిని వదలుకొనువారును రోజురోజుకు అధికమగుచున్నారు. విద్యార్థులందీ నూత

నోద్యమము చాల కలవరము గలిగించుచున్నది. అలిఘరు విద్యార్థుల ననుసరించుటకు తక్కిన విద్యార్థులందరును గట్టిప్రయత్నములను చేయుచున్నారు

మహ—కాశీహిందూవిశ్వ విద్యాలయము ప్రభుత్వ సంపర్కమునుండి విముక్తినొందిన మరునాడు విద్యాలయమును లక్ష్మియు వరుసగా మలిన రహితములయి, స్వచ్ఛమగు విద్యాపీఠములగును, ప్రస్తుతపు విద్యావిధానము చాల హీనదశయందున్నది. ఈరాక్షస విద్యనుండి మన యువకులు విముక్తులయిన గాని దేశము కోలుకొన నేరదు.

షా—హిందూవిశ్వ విద్యాలయ విషయములో మన పండిట్జీ తలచుకొనిన యెడల స్వల్పకాలములో మనకోర్కెలన్నియుఫలించును

నెహ్రూ—ఈసంధిగ్ధసమయమునదేశసేవాధురంధరుడును, కార్యదీక్షాతత్పరుడును అగు మన మాలవ్యా ఎంతమాత్రము వెనుదీయడని నేను గట్టిగా జెప్పగలను. ఐనను ఆతడింకను యోజించుచుండుటకు కతంబేమియో తెలియకున్నది.

మాలవ్యా—మిత్రులారా! నామనమెన్ని విధముల తలక్రిందగుచున్నదో మీకు తెల్పుటశక్యముగాదు ముందుకునడిచిన నూయి యు వెనుక కేగిన గోయియు అను చందంబుననున్నది. ప్రస్తుత విద్యావిధానము వందనేకమార్పులు గావలెనని ఒప్పుకొనక తప్పదు. అయినను ప్రభుత్వమువారి ధనసహాయమును నేల వదలుకొనవలయునో తెలియుట లేదు. ప్రభుత్వమువారి ధనముగూడ మనధనమేగదా. కావునయిట్టి సంకోచములచే తల క్రిందగుచున్నాను. ఏమి చేయుటకు తోచకున్నది.

గాం—మిత్రమా! మనకింకను సంకోచము లేల,

సీ॥ నానాటికిప్రభుత్వ మేనీతి నెరుగక
కఠినరాజ్యంబుగా గాలుచుండె

అంతకంతకు న్యాయమడుగంటుటయెగాక
తప్పుదాసుల ప్రభుత్వంబు నడుచు
రోజురోజుకు మన రాజకీయవిధాన
మతిహీనదశకు పాలగుచునుండె
చూడచూడగ ధర్మశూన్యమై రావణా
సురునిచర్యలు జ్ఞప్తిజొచ్చుచుండె

తే॥ గీ॥ దాస్యబంధములు బిగింపుజొల్పుచుండె
జీవనమెదుర్భరంబుగ జేయబడియె
సకట, యికనైన నిట్టి రాజ్యాంగ మవని
మూర్ఛజెందగావలదె ధర్మంబుకొరకు

ఇట్టిసమయంబున శంకలనియు సందియములనియు వెనుదీసిన నాత్మహత్య జేసికొనిన వారమగుదుము. ప్రభుత్వమువారి ఆయుధపట్టు న్యాయస్థానముల యందును విద్యాలయము లందును గల దని నేనిదివరకే మనవిజేసి యుంటిని. మనమెల్లర మేకీభవించి యీ ఆయుధపట్టును స్వాధీనపరచుకొనిన నేనిది వరకే చెప్పినట్లు ఒక్క-సంవత్సరములో స్వరాజ్యము కరతలామలకము.

తే। గీ॥ సమయము మేతెంచె భారత జాతికెల్ల
శంకలనుమాని కర్తవ్యసరణిదెలిసి
స్వార్థమతివీడి, దేశ సేవార్థమిపుడె
పనులను గట్టవలయు హైందవులు వేగ॥

కావున పండిజ్జీ మీకుగల శంకలను మానిమాకు తోడ్పడెదని ప్రార్థించుచున్నాను.

షౌక — మిత్రులారా!

మ॥ అనుమానంబిక నేల నిబ్బువి మహమ్మద్ జాతిలో బుట్టు నే
ఘనుడైనన్ వెనదీయ డిత్తరి మహాకష్టంబెయౌగాక మా

తనువుల్ బోనులజిక్కు సింగములచందంబయ్యె గాకున్న నె
మ్మనుజుండేని మతావమానమును సామాన్యంబుగా నోర్చునే॥

మాల—మిత్రములారా! వెనుదీసెడు వారెవరైన గలరని యూ మీా
యూహ.

ఉ॥ భారతభూమి పుత్రులగు భాగ్యముగల్గిన ధీరపూర్వు లె
వ్వారును వెన్కదీయరిల పౌరుషతీవ్రము హోగ్ని యెల్ల చ
ల్లారిన తాము బానిసలయి హైందవులెల్లను వేచియుండ బం
గారమువంటికాలము సఖా యెవరేనియు బోవనిత్తురే॥

లజ—మిత్రులారా! మనకిన్ని వాదములేల. సహాయనిరాకరణసిద్ధాంత
ము విషయమున మనమెల్లరము నేకీభావమును గలిగియే యు
న్నాము. ఇక జయాపజయంబులు ప్రజాధీనములు. దేశ
మీా తీర్మానము నామోదించునదియు లేనిదియు నీ శాసనసభా
యెన్నికలనుబట్టి నిర్ణయింప వచ్చును. రేపోమాపో వార్తాప
త్రికలీ వార్తలను దెచ్చును. ఆపిమ్మట కర్తవ్యమును నిశ్చ
యించుట సులభము.

మహ—శాసనసభలయెడల నుత్సాహమున్నదియు లేనిదియు మొన్నటి
బొంబాయి యెన్నికలలో 100 కి 20 మందికన్న రెుక్కువపాల్గొ
నకుండుట బట్టియే స్పష్టమగుచున్నది. దేశమంతయు గాంధి
మహాత్ముని పట్లను, దేశీయ మహాసభయెడలను, అమితోత్సా
హము చూపుచున్నది. (తెరలో)

ఉ॥ సంతసమార్యులార కలుషంబియముల్ విడిపోయె భారతం
బంతయు గాంధిమార్గానికి జయంబును దిగ్విజయంబుగూర్చె ధీ
మంతులు హైందవప్రజల మానసమిద్ధరనిల్చె, నూత్న సి
ద్ధాంతమునమ్మి యెన్నికలతాకగలేదు జనంబు లెచ్చటన్॥

దే. సే—(ప్రవేశము దేశసేవకుడు)

(మరల) ఉ॥ సంతసమయ్యెలార (అనుపద్యముచదువును)

గాం—జయాప జయంబులు నా కెట్లగును? దేశమునకు జయముగల్గిన దనుము. పలుపార్శ్వములనుండి వార్తలకు దెంచినవా?

దే. సే—ఎచ్చటనో ప్రభుత్వోద్యోగులును, స్వాభిలాషులును, మహాంధులును, మితవాదులను వారును, దక్క వేరెవ్వరును ఎన్నికలయందు పాల్గొనలేదు. అనేక ప్రదేశములందు ఓట్లఆఫీసరులు 6 గంటలవరకు కూర్చుని కూర్చుని, తుదకు ఖాళీపెట్టెలతో లేచి పోయిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రమమితోత్సాహము చూపినది. కొలది కాలములో శ్రీయుత కొండ వెంకటప్పయ్యపంతులుగారు మొదలగు నాయకులనేర్పర్చుకొని, కార్యదీక్షవహించి, కలకత్తా బొంబాయి రాష్ట్రములతో సరిసమానముగ ఆంధ్రరాష్ట్రము నూతనోద్యమమును జయప్రదము గావించుచున్నది. పంజాబు బీహారు సంయుక్తరాష్ట్రము లిదివరకే తదితర దేశములను మీరి పోయినవి. చెన్నపట్నమును మరికొన్ని ప్రదేశములును కొంచెము వెనుకబడియున్నవి. అవియును త్వరలో కార్యదీక్షగైకొను ననుసూచనలు గన్పడుచున్నవి. ఈనాటి వార్తావిశేషములన్నియు చాల సంతోషముగా నున్నవి.

మహ—ఈ అతివాద మితవాద భేదములు లేకున్నచో దేశమింకను జయప్రదముగా మన యుద్యమమును కొనసాగించియుండును. ఈ భేదములు త్వరలో నంతరించునని దేవుని సర్వదా ప్రార్థించుటయే మన కర్తవ్యము.

నె—అదియునుగాక మన మనస్సులు పాశ్చాత్య వ్యామోహమునకు జిక్కుకొని, నమ్మకమును విశ్వాసమును కోల్పోయి, అనుమానములందు మునిగి తేలుచుండును. కావున నేమన మేపని చేయుదమన్నను శంకలధికముగా బయల్పడుచుండును. త్వరలో మన మీవ్యామోహా విముక్తుల మయ్యెదము గాక.

లజ—మిత్రులారా! దేశీయ మహానావ యీ సహాయనిరాకరణ ఘోరాబ్ధిలో నింతవరకు జయప్రదముగా యానము సల్పినది. ఇకముందు కర్తవ్యమును నిర్ణయించవలెనుగదా.

గాం—సోదరులారా! నిర్ణయించుట కేమున్నది. ఆదర్శమిదివరకే యేర్పడియున్నది.

తే॥ గీ॥ చక్కని స్వరాజ్య సౌధంబు నెక్కుటకును
ప్రథమసోపానమును జేరి ప్రజలహర్ష
మున తిరింతుము వెనుకకు పోవుమాట
చెవులబడరాదు, వడివడి జేరవలయు
మోక్షసౌధంబు హైందవ పుత్రులార॥

కావున మనమే సహాయనిరాకరణమను దివ్యమంత్రమును ప్రయోగించి యింతవరకు, అనగా శాసనసభా యెన్నికలలో, జయముగావించితిమో, ఆ సహాయ నిరాకరణ మంత్రమునే మరి మరి జపించి శీఘ్రముగ దరిజేరవలయును. మన నాయకులందరేకమై యీ యుద్యమమునందలి వివిధాంశముల పట్టుదలతో కొనసాగింతురేని ఒక్క వత్సరములో జయము గాంతుమని నేనుగట్టిగా జెప్పగలను.

లజ—సరి. మిత్రులారా! మహాత్ముడు చెప్పినట్లు మన మెల్లరమును కలసి ఈ నూతనోద్యమమును జయప్రదము గావించవలయును. ప్రస్తుతము పాఠశాలలవిషయములో తీవ్రముగ పనిచేయవలసియున్నది. ఇప్పటికే చాలకాలాతీతమగుటచే ఈనాటి కీసమావేశమును చాలించి మరల నొకసారి కలియుదము. ఎచ్చటకూడుటో స్థలనిర్ణయ మిప్పుడే చేయవలయును.

గాం—కొలదిరోజులలో మనలో చాలమందిమి వారణాశి పట్టణమునకు పోవుచున్నామని యూహించెదను. కావున సమావేశ మచ్చటనైన బాగుండును.

అందరు—అవును. అవును. (కరతాళధ్వనులు)

(తెర పడును.)

4 వ రంగము.

ఓట్ల హాస్యము.

(ఓట్లపెట్టె—ఆఫీసరు.)

ఆ—3 గంటలయింది, ఇంతవరకు మనిషిపురుగు జాడాలేదు. కూర్చొసి కూర్చొని ప్రాణము విసిగిపోతున్నది. పెట్టెలో ఒక్క ఓటన్నా పడలేదు. ఏమి మిడిమేళమువచ్చిపడుతుందో యేమొ ఎవరినైనా పిలిచిఅయినా 4 ఓట్లు పడేయించకపోతే మర్యాద దక్కదు. (ప్రక్కకుచూచి అడుగో, ఎవరో పోతున్నాడు. ఏమయ్యోయ్ ఏమయ్యోయ్. ఇటురా, ఇటురా (పిలుచును)

(ప్రవేశము బాటసారి)

బా—ఏందండీ

ఆ—ఓటియ్యవ్?

బా—ఓటేంది?

ఆ—ఓటు.ఓటు. మీకందరికీ పన్ను వేయించి మేలుచేస్తారే, ఆఓటు.

బా—ఎందో మాకేంవద్దుబాబూ, ఇప్పటికే చచ్చిపోతుండాం, ఈపన్నులతో టి.

ఆ—మీకులంఆయనకు ఒకవోటు ఇచ్చిపోవయ్యా.

బా—మాకు కులంవద్దు గిలంవద్దు ఇట్లాబ్రతకనిద్దురు. (అనిపోవును.)

ఆ—సరే (గడియారంచూచుకొని) ఇంకా రెండుగంటలకాలమున్నది. ఇంతవరకు నేనొక్కడినే మిగిలా (ప్రక్కకుచూచి) అమ్మయ్యా. ఎవరో వస్తున్నాడు.

[ప్రవేశము రయితు.]

ఆ—ఏవూరు నీది.

ర—ఆ, అదేంది, మా గంధపాలెంగాదూ.

ఆ—గాంధిపాలె మెక్కడోయ్ ?

ర—ఇదేంది తిలకూరాపక్క.

ఆ—తిలకూరు పక్కాది అరండేలుపురం కాదూ

ర—అదేలెండీ, ఆపేరుతీశేసారు లెగండి.

ఆ—అయితే నీవేమిపనిమీదవచ్చావన్న యిప్పుడు.

ర—యిదేంవో వోడ్లుయిస్తారంటగా ?

ఆ—వోడ్లుగాదు ఓట్లు, ఓట్లు.

ర—అదేంది ఓడ్లుయిస్తారన్నారే. అయితే యేవో వొకటియ్యండి కూసిని.

ఆ—మేము కాదోయ్ యిచ్చేది. నువ్వు యియ్యాలె వోటు.

ర—మాదగ్గిర యేముందండీ. మేముయిచ్చేదేంది

ఆ—ఈ యేడుగురిలో నీయిష్టమువచ్చిన వారికి నీవోటు యిచ్చిపోవలె. వోటంటే నీసమ్మతి.

ర—అయితే ఎవరికోరికెయ్యండి.

ఆ—నేనెయ్యకూడదు. నివుచెప్పాలి.

ర—యీభాగ్యానికి యెవరికైతేనేమి యేతురు.

ఆ—అట్లాగాదు. నీవు ఎవరికో ఒకముగ్గిరి పేర్లుజెప్పు.

ర—అట్లయితే తలాఒకటీ యెయ్యండి.

ఆ—ముగ్గురికిమాత్రమే వెయ్యవలయును. ఈ యేడుగురిలో నీయిష్టమువచ్చినవారిపేర్ల కెదురుగా ఇలా గీతగీయవలె. (X)

ర—అదేంగాటండి. అదేంమాట అంటా. ఒకరికిచ్చి ఒకరికియ్యకపోతే ఊరుకుంటారా. ఈపక్షపాతాలు మాకొద్దండి

ఆ—సరే, నీగోల మానుకున్న, బైటికిపో.

ర—మోసుకొండే పోతా.

ఆ—అలాఅయితే నీయిష్టమువచ్చినవారికి వేసిపో. (అనికాగితము చేతికిచ్చుచున్నాడు)

ర—(కాగితము దీసికొని పైనుంచి క్రిందికి రెండు పెద్దగీతలనుబెట్టి యిచ్చుచున్నాడు) అయితేమారు సోడాబుడ్డెయ్యండీ.

ఆ—ఇక్కడలేదు బజారులో ఇస్తారుపో.

ర—ఓట్లిచ్చినవాంళ్ళకు బుడ్లిస్తారన్నారే,

ఆ—లేదు లేదు పో.

ఆ—బాబమ్మో్యా, నేనందరికి తలోకటియెసి పోతుండాలెండి.

(అని నిష్క్రమించును)

ఆ—పడ్డ ఒక్కకాగితము (Invalid) పనికిరానిది. ఈయనెవరో యింకొకఆయన వస్తున్నాడే. రండి. రండి.

(2-వ రైతు ప్రవేశం)

ఆ—ఏవూరు నీది.

2 ర—మాదియిక్కడే లెగండి.

ఆ—ఎందుకొచ్చావు నీవు.

2 ర—మీరు రమ్మని చాటించారుగా.

ఆ—ఛెట్. అటువంటిమాటలు మాట్లాడకు.

2. ర—మరి మీరు రమ్మన్లేదంటయ్యా. మామిత్రమిత్రీచూస్తారేమిండీ.

ఆ—అనవుసరంగామాట్లాడవద్దు. ఎవరికిస్తావు వోటు.

2. ర—ముందామనకు వెయ్యాండిబాబూ:—ఆయనెవరో అర్ధరాత్రప్పుడు మాయింటికొచ్చాడే

ఆ—ఎవరాయనా, 5 నెంబరాయనా ?

2. ర—ఆ అల్లాయనే. ఎయ్యండిబాబూ యెయ్యండి.

ఆ—నీవే వెయ్యాలోయ్. నేను వేయకూడదు.

2. ర—ఎవరైతేనేంలెగండి. ఎయ్యండి.

ఆ—ఇంకెవ్వరికైనా వేస్తావా ?

2. ర—ఇంకెవ్వరికివద్దన్నారు బాబూ. ఆయనొక్కడికే.

ఆ—సరే. పో. (అని ఆయనే వేయుచున్నాడు)

(రైతునిష్క్రమించును)

ఆ—(గడియారము చూచి) ఇక 5 నిమిషములున్నవి. ఇప్పటికి రెండు ఓట్లుపడ్డవి. అందులో ఒకటి (Invalid) 1200 మంది ఓటర్లకు ఒకడు వచ్చాడు (పెట్టెమూతవేసికొని పట్టించుకు పోవుచున్నాడు) (నిష్క్ర...)

గాంధివిజయము.

పంచమాంకము.

1 రంగము.

(కలనల్ వెడ్జివుడ్, బెన్‌స్పూర్లు:—వీరిరువురు)

(ఆంగ్లకార్మిక సంఘముతరపున నాగపురపు కాంగ్రెసుసభకు ప్రతినిధులుగా వచ్చిరి.)

వె—ఆలోగాడ్! బ్రిటిష్ రాజధానికెల్లను కిరీటమనందగు హిందూదేశము మనకిక దక్కునట్లు లేదు. ప్రభుత్వపక్షమువారింకను ఈ విషయము గుర్తించుటలేదు.

బె—హిందూదేశ మింకను వెనుకబడియున్నదని ... దేశమున జాతిమతభేదములింకను నశింపలేదనియు ప్రభుత్వశాఖవారు మురియుచున్నారు గాని దేశస్థితి నాకు భీతిగొల్పుచున్నది. మనమనుకొన్నదానికన్న దేశము వేయిరెట్లు నివేశముగా నున్నది.

వె—మనమిప్పుడు చేయవలసిన పనియేమి. అతి తీవ్రముగ పరుగిడుచున్న జాతీయ ప్రవాహమును ముందు ఆపవలయును గదా.

బె—ఈమహాప్రవాహము నాపుట కెవరివశము. ప్రభుత్వముననందే గాక ఇంగ్లిషుజాతియందున్ గూడ ద్వేషము పెరిగిపోవుచున్నది. దీనినాపుటకు, ఇండియాదేశస్థుల నాగరికులుగా నెంచి వారిననగ ద్రొక్కవలె నన్నతలంపుల తక్షణమేమాని మనతోపాటు సమానహక్కుల వారికిచ్చి వారిని గౌరవముతో జూడవలయును, అట్లుచేయని యెడల మనమర్యాద యికదక్కదు.

వె—దేశమిట్టి విషమస్థితికి వచ్చుటకు కారణమేమి యని యూహించెదవు?

బెౕ—ఏమున్నది. కొంతవరకు! మాంటేగ్యూ చెమ్సుఫర్డుల అవివేకమును చాలవరకు* డయ్యరో డ్వాయరుల పంజాబు దురంతములును గాంధిగారి ముల్లు,

వె—తరువాత యేదియెట్లున్నను, ముందా మాజాతిపై పరిబలెడు ద్వేషము నాపవలయును గదా. అలా చేయుటకు మితవాదులను బిశెంటు పక్షము వారిని కట్టిన కార్యము నెరవేరునని తోచుచున్నది

బెౕ—అంతకన్న పొరబాటింకొకటి లేదు. అట్లు చేయుటవలన మన పైగల కాస్త విశ్వాసమును గూడ బోగొట్టుకొనిన వారమగుదుము.

వె—నీయభిప్రాయ మేమి చేయవలెనని. గాంధిగారిని త్రిప్పగలమని ధైర్యము నీకు గలదా?

బెౕ—వారి దేశమునకు గల్గిన ఆపదలను తొలగించుటకు త్రికరణ శుద్ధిగా మనము తోడ్పడుటయే మన కర్తవ్యము. కృత్రిమమార్గములననుసరించిన మనపనిని చెడగొట్టుకొనిన వారమగుదుము. నాగపుర మహాసభకు వెళ్లి అచ్చట నిర్మలభావముతో మన దృఢసంకల్పమును స్నేహభావమును వెల్లడిచేయుటయే మనము చేయవలసినది.

వె—మదరాసులో మితవాదులు వేరొక సభగావించెదరట, మన మచ్చటికి పోవలెనా?

బెౕ—అచ్చటికేగిన మన ఆత్మగౌరవము గూడ నశించును. దేశీయప్రవాహము నాగపురమునకు పొర్లుచుండ, చెన్నపట్నమున కేగుట "కూపంబు" నది దర్శనమునకే. దేశీయ తేజస్సును చూడవలయునని మహాసభకు పోవలయును.

• మాంటేగ్యూ మనదేశ రాజప్రతినిధి. చెమ్సుఫర్డు మనపై సాక్షియిగారు.

* వీరు పంజాబు అధికారులు.

వె—అట్లయిన నీవు జాతీయవాదులతో కలసి మెలసి వర్తింపుము. నేను మితవాదుల సాయమునకై యత్నించెద. మనమన్ని విధముల ప్రయత్నములు చేయవలసినదే (ప్రక్కకుచూచి) ఇదుగో, మనఆంగ్లోఇండియన్ స్నేహితుడు వచ్చుచున్నాడు. ఈతని యభిప్రాయము లెట్లుండునో కనుగొందము.

(ప్రవేశము ఆంగ్లో ఇండియన్.)

ఆం—గుడ్ మార్నింగ్.

బె—& వె—గుడ్ మార్నింగ్. దయచేయుండి.

ఆం—ఇం—ఏమో ఆలోచించుచున్నారే.

వె—ఏమి లేదండి. ప్రస్తుత మీదేశము విషయమై మీయభిప్రాయమేమిటి? ప్రభుత్వమేమైనా నిలుచునాశగలదా?

ఆం—ఇం—నాన్సెన్సు. బ్లడీబెగ్గర్సు—ఈ దేశంలో వాండ్లకు దడిసేదేమిటండీ. నాఅభిప్రాయములో. మాంటేగ్యూగారు చాలా తప్పుచేస్తున్నాడని చెప్పగలను.

బె—ఆతడింకను ఈదేశమునకు సంపూర్ణస్వరాజ్య మిచ్చేప్రయత్నముల చేయుట లేదనియా మీయూహా?

ఆం—ఇం—కాదు. కాదు. ఆందోళనపరులగు వారిని స్వేచ్ఛగా సంచరింప నిచ్చుటయే మాంటేగ్యూగారి తప్పు. ఎక్కడి, వారి నక్కడ బంధించితే దేశము గుట్టుచప్పిడిగాకుండా పడివుంటుంది.

బె—సరి సరి. పంజాబులో అట్లుచేయుటబట్టియే దేశమిట్టి స్థితికివచ్చినది.

ఆం—ఇం—మీకింకను ఈదేశవిషయము బాగుగా తెలియలేదు, పైపైన నలుగురు ఆందోళనా పరులను జూచి మీరు భయపడుచున్నారు.

తె.—మిత్రిమా, నీవు దేశముపట్ల చాల అన్యాయముగా ప్రవర్తించు చున్నావు. మీరందరింతకన్న కొంచెము వివేకము గలిగి యుండవలయును. కేవలము పశుబల మెన్నినాళ్ళు నిలుచునని నీతలంపు?

ఆం ఇ.—మీకీ దేశవిషయమై బాగుగా తెలియలేదనియే మరల నేను జెప్పెదను.

బెగ—(వేగ॥తో) మిత్రమా, ఈశుష్క ప్రియములతో పనిలేదుగా మనమికపోయి మహాత్మాగాంధిని సందర్శించి అచ్చటినుండి నాగపుర మహాసభకు పోవుదమూర్రమ్ము.

(అందరు నిష్క్రమింతురు.)

2 రంగము.

నాగపురమున నాయకుల సమావేశము.

(అందరును భేదములవర్జించి కార్యశూరులగుట.)

గాంధి, లజపతిరాయ్, మహమ్మదాలీ, షౌకతాలీ, పాల్, దాసు, (అనేకమంది అనుచరులతో) మాలవ్యా, నెహ్రూ, వగై॥

దాస్—నాయకులారా! కలకత్తామహాసభయందు సహాయనిరాకరణ సిద్ధాంతమునందే యనేక మార్పులు, జేయనెంచి పట్టుపట్టితిమి. కాని ప్రజలమితోత్సాహములోబడి యించుక తొందరపడిరి. ఇప్పటికిని మిగిలిపోయినదేమియు లేదు, గావున గాంధిమహాత్ముని తీర్మానమునందు కొన్ని మార్పులనుజేసి యీమహాసభయందు 'యుక్తమైన కార్యక్రమము నేర్పరచవలయును.

పాల్—మిత్రులారా, దాసుగారు చెప్పిన విషయములు విశ్వసనీయములు. దేశమున నాయకులందరు పలుతెరంగులు చీలిపోయి యున్నారు. అందరేకగ్రీవముగ నొప్పుకొనుమార్గము నొకదానిని కనిపెట్టినగాని ఉద్యమము నెరవేరదు.

గాం—మిత్రులారా, మనమందరమును కోరవలసిన విషయమిదియే.

ఈసహాయనిరాకరణ సిద్ధాంత విషయములో నేనొక్కటి మన
వి జేసెదను.

చ॥ కడచెనుమూడు మాసములు, గన్పడె పూర్వులనేకమౌల్ కదున్
వడి ప్రజలందరేకమయి పాటుపడంగను దేశసేవ యె
న్నడుగననట్టిరీతిని ఘనంబయిదోచెడు బాగుసేయఁగన్
వడివడి నాత్మదృక్పథముబట్టిజనాళి వలె భారతాత్మజుల్

మరియు,

చ॥ భయమిసుమంత నొందకయె భారతపుత్రులు స్త్రీలుబిడ్డలున్
సయితము కార్యశూరులయి శాంతమనస్కులుగా మెలంగ సం
దియములు వీయునేటి కరుదెంచె శుభప్రదమైన కాలమున్
జయమగు కోర్కులన్ని కొనసాగు ప్రయత్నములెల్ల సేయుఁడీ॥

మాల—మహాత్మా, ప్రయత్నములు చేయుటలో నేమి లోపమును జరుగనేరదు. కార్యాచరణమునం దుత్సాహయుక్తము లైయుండుటకే కృషిసల్పుచున్నాముగాని, కర్తవ్యమిదియని యేర్పరుచుకొనినపిదప వెనుదీయువారెవ్వరును ఉండరు.

మహ—మిత్రమా, ఇంకను కార్యాచరణయందు సంకోచము లేల. దేశమేదో యొకదారినిబట్టి యింతవరకు జయప్రదముగా వర్తించుచున్నది, ఇంకను సంకోచములేల?

నెహ్రూ— పండిజ్జీ, నీయభిప్రాయమేమియో పూర్తిగా తెలియ జెప్పుము. సంకోచములు సంకోచములని యెన్నాళ్ళు తలక్రింద గుదుము. నలుగురమేదో యొక మాటననుకొని సఖ్యతతో కార్యదీక్ష వైకొందము.

మా—మిత్రులారా, నేనేభిన్నాభిప్రాయము వెలిబుచ్చవలసివచ్చినందు కెంతయు చింతిల్లుచున్నాను. అయినను మహాయోగమునుసలు

పనున్న యీ సమయంబున అభిప్రాయము లను దాచుకొనరాదు. కొన్ని దినముల క్రిందటనే స్వరాజ్య సంపాదనకు తీవ్రమగునిరాకరణోద్యమ మవుసరమని నేను నమ్మియుంటిని. కాని విద్యాలయముల పడద్రోయుటవలన విద్యార్థు లల్లరి పాలౌదురను భీతిగలుగుచున్నది ప్రభుత్వసాయమే యేల పనికిరాదో నాకు తోచకున్నది. కావున నిట్టి విషయము లలో కొన్నిమార్పులు జేయవలయునని నేను నమ్ముచున్నాను.

పా—మిత్రములారా, ఇంకను ప్రభుత్వసాయమేల పనికిరాదని యడుగుట నాకు హృదయ వేదనను గలిగించుచున్నది.

తే॥ గీ॥ మామహమ్మదీయ మతము మంటగలుప
హైందవుల శాశ్వతముగ దాస్యమునఁ ముంచ
నటఖిలాఫత్తుకవమానమాచరించి,
ఇచట పంజాబ్ దురంతములెన్నొ జేసి,
పాపము మూటగట్టిన ప్రభుసహాయ,
మెటుల సంగీకరింతుగా హృదయ మొప్ప॥

మహ—అదియునుగాక,

ఉ॥ మనదేశభాష చితే మంటిలో గలిపిరో
పరభాష మనకెల్లగఱపుచుండ్రి
యౌవనదేహదార్ఢ్యము నశింప గజేయు
విద్యావిధానంబు బెట్టినారు
మనదేశపద్ధతుల్ మనజాతిగౌరవం
బడుగంటి పాశ్చాత్యమయ్యెనెల్ల
నూటికెన్బదిమంది నోళ్ళమట్టిని గొట్టి
స్వల్పసంఖ్యకు పేలుసల్పుచుండి

తే॥ గీ॥ ఇన్నియేటికి పౌనసొంత మెల్లజంపి
అంతరాత్మయె నసియించు నట్లు జేయు
విద్య నెవ్వానిభ్యు నేర్వంగ వేషకయ్య,
వెనుక ముందేల జాతీయ విద్యగొనుడు॥

గాం—సోదరులారా, మనమిన్ని వాదముల మాని వర్తించుట శ్రేయ
స్కరమని నాతలంపు.

మ॥ మనవారందరు నేకభావమును సంపాదింపలేకుండ, నె
క్కని స్వాంతంబొకదారిపోవుట మరొక్కండొక్కదారౌట నే
పనియున్ గాదిల నైకమత్యమలరన్ వర్తింపనేడాదిలో
గనుమేల్ మాసములోన గాంచుదుము నిక్కంబంచు పేర్తు సమ్మోడీ.

లజ—మిత్రులారా, నామట్టుకు నేను సర్వమునకు సిద్ధమైయున్నాడను.
జాతీయ మహాసభ పూర్వమువలె లేదు. లెక్కలేని జనము
వేనకు వేలసంఖ్యతో మహాసభ పొంగి పొర్లుచున్నది. అట్టితరి
యీమహాసభాసమ్మతముగ శక్తికొలది వర్తించుటకు సిద్ధమై
యున్నాను. స్వల్ప భేదములను పాటించ వలసిన తరుణ
ముగాదు.

దాస్—మిత్రులారా, నేనును మొదట కొంత వ్యతిరేకభావముతో
తీవ్రముగా వచ్చితినిగాని, యీమహాసభా లక్షణమును, మహా
జనముయొక్క అమితోత్సాహమును జూడ నాకు నోరాడుట
లేదు. ఇంక దృఢనిశ్చయుడనైతి.

చ॥ దలపకుమో మహాత్మ, యిల దాశ్యమెగోరు మహానుభావులన్
గలసెదు వాడనంచు, వెనుకన్ బడువాడనుగానెదన్ స్వతం
త్రులమగుమార్గమేదియను తొందరపాటుజనించె. నెద్దియున్
సలుపుటకేని సిద్ధుడ నొసంగు మొనర్చెద నట్టికార్యముల్॥

నిరంతర శంకలంబడి గుండుట క్షేమకరముగా దోచుటలేదు
కావునసీమూడుమాసములనుండి దేశ మవలంబించుచున్న నూత్నసిద్ధాం
తమునే నమ్మి అందరమును కృషిసల్పుదము.

పాల్—నావిషయములోగూడ మీరెట్టి అనుమానమును పొం
దగదు

మ॥ తలపన్ బోకుడు మిత్రులార, తగుసందర్భంబునన్ భారతీ
యులు వెన్కన్ బడువారలంచు, నిదెమీతో నెంతదవ్వైన రా

గల దార్ఢ్యంబు మనోదృఢంబు గలదింకన్ జెప్పుడేదేని, రా
గల కష్టంబుల వెన్ని వచ్చినను జక్కం జేతు నాశక్తిమై॥

లజ—సోదరులారా, నాకుమట్టుకింక సంశయములేమియున్నవి,

మ॥ అకటా! వత్సరముల్ ప్రవాసమున నేనల్లాడి, యల్లాడి చిం
తను పాలై తుదకిల్లు సేరితిని, స్వాతంత్ర్యంబు నాజన్మభూ
మికి సాధింపగ ప్రాణమిచ్చెదనుసుమ్మీ గాంధిమాసింద్రా, నే
నిక వెన్దీయను సిద్ధమేపనికి యేదెబ్బైన లెక్కింపకన్॥

మాల—మిత్రులారా, మీరప్పుడే చాల తొందరపడుచున్నారు.

చ॥ త్వరపడుటేరికైన శుభదాయకమౌపనిగాదు, వెన్కముం
దరసియు జాగరూకులమునై మెలగంగ స్వతంత్రరాజ్యమున్
త్వరితముగాజయింతుము, వృథాయగు కార్యములాచరించి పల్
తెరగులఁ బోవుచున్న యెడ దేశసుఖంబుచెడున్ దలంచుడీ॥

గాం—మిత్రా, పండిట్జీ, నీమనంబింకను సందేహాస్పదమై యున్నది.
మనము తొందరపడి చేసిన దేమున్నది.

సీ॥ మంచితనాన సాధించుద మనుకొన్న
మనమాట చెవియొగ్గి వినరువారు
ఆంగ్ల ప్రజాసాయ మాసింతమన్నచో
వారికేగతి లేక వగచుచుండ్రి
రణరంగమున రాజ్యమణగద్రొక్కుదమన్న
ఆయుధంబుల జ్ఞాన మసలె లేదు
విన్నపంబుల వారి వేడుకొందమటన్న
ఆయాశలప్పుడే యంతరించె

తే॥ "మీసహాయంబువలయును తోసివేయ
మింక మీదేశసంబంధమెన్నటికిని"
అనుట తత్క్షణమే మాని యవసరంబు
తెరిగి ప్రజలెట్లు తలతురత్తెరగు నేతు
మనుచు జాటంగవలయు ధైర్యమువహించి॥

కావున "బ్రిటిషుసంబంధముండి తీరవలయును" అను నిబంధ
నను గలిగిన కాంగ్రెసు మతమును, మాన్పుటయు సంపూర్ణ సహాయ
నిరాకరణ తీర్మానము నామోదించుటయు నీమహాసభలో చేసి తీరవ
లయును,

దాస్—మహాత్ముడు చెప్పినది వాస్తవమని రూఢిగా దెల్పుచు, రెం
డవ తీర్మానమును నేనే సభలో ప్రవేశపెట్టెదను.

గాం—మంచిది నీవంటి తేజోవంతుడు భారము వహించుట చాలశు
భసూచకము. ఈసమావేశమిక చాలించి, రేపటి మహాసభ
ప్రయత్నముల చేయుదము. మీరందరును ఏకాభిప్రాయులగు
ట భారతమాతపుణ్యము. (కరతాళములు.)

(నిష్క్ర-) (తెరపడును.)

4 రంగము,) (నాగపుర కాంగ్రెసు సభాభవనముదగ్గర)
(ప్రవేశము దేశభక్తుడు.)

దే—భ—అనుకున్నంతాఅయింది. విజయరాఘవాచార్లుగారు చెడ
గొడతాడని భయపడ్డట్టే అయింది. మదరాసు రాజధానియొ
క్క పేరు చెడిపోయింది. తిలక్ మహారాజువుంటే ఆమహాసీయు
డధిష్ఠించవలసిన అధ్యక్షక పీఠమీాయనకు లభించినాదుల కాఘ
నతనిల్పుకోటం ఎంతి కష్టం!

(ప్రవేశము దేశసేవకుడు ఆతురతతో పరుగెత్తుచు.)

ఏమండోయ్ దేశసేవకుడుగారు ఎక్కడికి అడావుడి?

దే—సే—ఎవరు! దేశభక్తుడుగారా! వంగదేశ మువాలో అల్లకల్లో
లము జరుగుచున్నదట, కుర్చీలుబల్లలు విరగగొట్టుకొన
చున్నారట. నేనక్కడికే త్వరగా పోతున్నా. మీారుగూడ
వస్తారా (అని పోబోవును.)

దే—భ—ఆగండి, ఆగండి, మరేమిత్తొందరలేదులెండి, అంత్రాస
మణిగింది

దే. సీ—ఎలా, ఎలా, మీరెప్పుడు విన్నారు ?

దే. భ—ఇంతకుముందే, గాంధిమహాత్ముడు వారిని సందర్శించి, అందరిని భాయిభాయి చేసాడు. ఆహా! ఆయన ముఖారవిందమే మండి! ఆయన స్వరూపం కనపడటంతోటే ఎక్కడివారక్కడ గుట్టుచప్పిడయ్యి, అంతటితో వారివారి వైరములను పూర్తిగా మానుకొందుమని ఒట్లుపెట్టుకున్నారు.

దే. సీ—భేష్. బాగున్నది. సంతోషమయిన వార్తయే. అయితే విషయనిర్ణయ సభా విశేషము లేమయినా బయల్పడినవా? దాసుగారేమో చాలా పట్టుదలపట్టుచున్నట్లును, చర్చలు తీవ్రముగ జరుగుచున్నట్లును విన్నాను.

దే. భ—ఆవిషయములో గూడ మనమేందుర్ద పడ నవసరము లేదు. ఇప్పుడే సభనుండి వచ్చిన వారివల్ల విన్నాను. దేశీయనాయకులందరు అభిప్రాయభేదములను విడి యేకమైనారట. దాసుగారు మొట్టమొదట యెంతపట్టుదలపట్టిరో చివరకు అంతశాంతమువహించి, గాంధిమహాత్ముని తీర్మానమునంతయు తానే మహాసభలో ప్రవేశబెట్ట నంగీకరించెనట. ఆంధ్రనాయకులలో పట్టాభి సీతారామయ్యగారు మిక్కిలి రమ్యముగను గంభీరముగను, విరోధివాదనలను ఖండించుచున్నారట.

దే. సీ—భేష్. బాగున్నది. అయితే, సభ మనయనుకున్నట్లు 10, 15 రోజులదాకా పోకుండా, త్వరలో ముగియుననుకుంటాను.

దే. భ—ఆ. ఈరాత్రి యెంతప్రొద్దు పోయినను విషయములన్నింటిని నిర్ధారణచేసి తీరెదరట, ముఖ్యమయిన విషయములు రెండింటిని నిశ్చయించిరి. ఇక తక్కినవి యెంతసేపు?

దే. సీ—ఏవి ఆరెండూ? కాంగ్రెసుమతమును మార్చుట, సహాయనిరాకరణ' పూర్తి తీర్మానమూనా ?

దే. భ—అవును అవియే ముఖ్యవిషయములు.

దే. సీ—రమ్ము- ఆసభదగ్గరకు బోయి ఇంకా విశేషము -లేమయినా

తెలియునేమో కనుగొందము. రేపుదయం మహాసభతప్పక ప్రారంభమగు ననుకుంటాను.

దే. భ—ఆ- సందేహములేదు- మనము భయపడ్డందుకు మరేమిఅడావుడి లేకుండాపోయింది. పోదాము రండి.

(నిష్క్రమింతురు)

36-వ అఖిల భారత జాతీయ మహాజనసభ,
(నాగపురమునందు) 20,000
సేలం విజయరాఘవాచార్యులుగారాధ్యక్షుడు,

సభావేదికపై గాంధి, లజపతిరాయ్, నెహ్రూ, మహమ్మదాలి, షౌకతాలీ, పాల్, దాస్, బెజెంట్ వగయిరా.
[సేలం- వి. అధ్యక్షుక పీఠమున]

బాలభటులు:

("ప్రార్థన) సుజలాం సుఫలాం"

ప్రబోధము

వరభూమి మనపుణ్యభాగ్యంబురా
భరతమాతకు సేవభారంబురా॥ పల్లవి॥

1 భూలోకమునకెల్ల ముత్యంబురా
తమ్మతలంబున సూర్యచంద్రులురా
భరతతల్లిమనకు సర్వంబురా
పూర్వజన్మ సుకృతపుణ్యంబురా॥ వర॥

2 ధీరులనుగన్న పృథ్వీస్థలమురా
వీరమాత యనెడుపేర్గాంచెరా
మానులనుగన్నట్టి మనతల్లిరా
క్షత్రియులగన్నట్టి శౌర్యాద్రిరా ॥వర॥

3 భరతవంశముగన్న పౌఢాత్మరా
పదియవతారముల పావనిరా
భీష్మద్రోణుల గన్న పృథ్వీమణిరా

భీమార్జునుల గన్న ప్రియభూమిరా ॥ వర ॥
4 మంత్రశక్తికిగొప్ప యంత్రంబురా
పతిభక్తి శక్తిగొప్పకు మేటిరా
కర్మయోగము కగ్రగణ్యంబురా
సత్యాగ్రహ వ్రత సద్ధర్మరా ॥ వర ॥

అధ్య—మహాజనులారా, నిన్నటిదినము విషయనిర్ధారణసభ జయప్రదముగా ముగిసినది. భేదాభిప్రాయములవిడనాడి, మననాయకులందరును కలసి విషయములను నిర్ధారణ చేసియున్నారు అందుముఖ్యమైనవిషయములు మొదటిదికాంగ్రెసుమతమును మార్చుటయును, రెండవది సహాయనిరాకరణ సంపూర్ణ తీర్మానము నామోదించుటయు నైయున్నది. ఇందు మొదటి తీర్మానము శ్రీ మహాత్మా గాంధిగారుప్రతిపాదించెదరు గావున తామెల్లరు సావకాశముగా విని చర్చించెదరని మిమ్ము వేడుచున్నాను.

(కరతాళములు చాలసేగి గాంధి లేచును.)

గాం—దేశీయ మహాసభ్యులారా, హిందూ ముసల్మాను సోదరులారా, నేనీ తీర్మానమువిషయమై యెక్కువగా జెప్పదలచుకొనలేదు. శ్రీ లాలాలజపతిరాయిగారు వచ్చియున్నారుగావున నాభారమునుకొంత వారువహించి యీవిషయమునవిపులముగ మీకు దెల్పగలరు. నేనును రెండుముక్కలుమాత్రము జెప్పి తీర్మానమునుపపాదించెదను.

ఈ విషయము సామాన్యముగ మీరందరు కోరినదియు మీకెల్లరకు తెలిసినదియునై యున్నది. ఈజాతీయమహాసభయొక్క ముఖ్యోద్దేశము సత్వరస్వరాజ్యసంపాదన మని మీకు తెలిసినవిషయమే. మనప్రస్తుత తీర్మానాంశము స్వరాజ్య సాధనకు సంబంధించియున్నది. ధర్మ విరుద్ధముగాని అన్నిమార్గములను మనము స్వరాజ్య ప్రాప్తికై ప్రయత్నింపవచ్చును. మనప్రస్తుత జాతీయ మహాసభా నిబంధనలు మన

కట్టి అవకాశమును గలిగించుటలేదు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునకు లోబడిన స్వరాజ్యమునే సంపాదించవలయుననికాంగ్రెసుతత్వము బోధించుచున్నది. ఇది న్యాయమునకు దూరము, ధర్మమునకు విరుద్ధమును అయియున్నది. కావున ఆతత్వమును వెంటనే మనము మార్చుకొనవలయును. అట్లని,

తే॥ గీ॥ బ్రిటిషురాజ్య సంబంధంబు విడువుడనుచు
నిపుడె మిమ్ముగోరు చుండలేదిచట నెవరు;
అవుసరంబైనఁ బ్రజలయిష్టాను సార
ముగను వర్తింప నవకాశములను నేడె
జేసికొన వేడుచుంటి దేశీయులార॥

మరియు,

చ॥ వలయు స్వరాజ్య సాధన కుపాయములిప్పుడె నిర్ణయింపఁ,లో
కులకును లొంగి సాయమును గోరుట గౌరవహీనమెప్పు, డా
ర్యులవగసంతతిన్ జననమొంది ప్రకాస్తిగడించిన భారతీయ శూ
రులము స్వశక్తిలేనిగతి రోషము వేషము బాసియుందుమే॥

కావున నీమార్పు అత్యంతావశ్యకము. ఇందుకు వ్యతిరేకులుగనుండు వారు "మనమిప్పుడే బ్రిటీషు సంబంధమును విడువజాల"మని జెప్పవచ్చును. మనమెన్నాళ్లితరులపై నాధారపడి యుండ గలమని నేను వారిని ప్రశ్నించెదను. మరియు,

సీ॥ పరులపైనాధార పడుటకన్నను వేరు
నీచంబులేదన్న నీతివినుడు
ఒరులసాయంబుకై కరముజాపుటకన్న
హీనంబులేదంచు నెరుగరయ్య
మనశక్తులన్నింటి మరచియున్యుల దేబి
రించుకన్నను రోతలేదునుండి
మనజాతి యౌన్నత్యమునకు సమ్మతమౌ ప
థము దప్పుకంటె దోషమును లేదు

తే॥ గీ॥ ఇల స్వశక్తికి మించినదేది లేదు,
మనుజశక్త్యానుసారివర్తనమునందె
మోక్షపదవిని సాధింపబూనుకొనుడు
పిదప నీశ్వరుడున్నాడు భీతియేల॥

నేనింతకన్న నెక్కువగా జెప్పదలచుకొనలేదు. మనముజేయు మార్పెంత మాత్రమును విపరీతముగ లేదు. శాంతియుతమైనట్టియు, న్యాయసమ్మతమైనట్టియు, నన్నిమార్గములను స్వరాజ్యము సంపాదించుట కాంగ్రెసు సభయొక్క ముఖ్యాభిప్రాయమని ధైర్యముతో చాటుచున్నాము. ఈతీర్మానము నేకగ్రీవముగ నంగీకరించు శక్తిసామర్థ్యములను పరమేశ్వరుడు మీకొసంగుగాత యని ప్రార్థించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాను.

(కరతాళములు జేయు శబ్దములు.)

అ—తరువాత శ్రీలాలాలజపతిరాయిగారు తీర్మానమును బలపరచెదరు, (కరతాళములు)

లజ—మహాజనులారా, సోదర సోదరీమణులారా, మహాత్మాగాంధిగారు ఉపపాదించిన కాంగ్రెసుమతమును మార్చు తీర్మానమును నేను సంపూర్ణముగ నామోదించుచున్నాను. ఈకాంగ్రెసుమత విషయములో కొంత పూర్వగాథగలదు. ఈదేశీయమహాసభా చరిత్రము చదివినవారికి సూరత్ నగరమున జరిగిన కాంగ్రెసు మహాసభ జ్ఞాపకముండవచ్చును. ఆసభయందు రెండు పక్షములవా రేర్పడిరి. బ్రిటీషుసంబంధమును తప్పకగోరువారు మితవాదులనియు, తదితరు లతివాదులనియు పేర్కొనబడిరి. ఈ సమస్యపైననే కాంగ్రెసు రెండుపక్షములుగా చీలినది. అప్పుడే కాంగ్రెసు మతమనునది యొకటియేర్పరుపబడెను. అప్పుడు మితవాదులబలమెక్కువగుటచే వారియిష్టానుసారము జరిగినది. ఆసభకు నేనుకూడ వెళ్ళియుంటిని. ఆకాంగ్రెసు మతమునకంగీకరించనివారా సభలో నుండరాదనికూడ తీర్మా

నింపబడినది. అట్టినిర్బంధమువలన పూజ్యనీయు శ్రీ అరవింద ఘోష్ మహార్షివంటి దేశభక్తాగ్రణికి కూడ ప్రవేశము తొలగిపోయినది. ఆకారణముచేతనే నేను అసలు మతమునకు పై నిబంధనమునుగూడ వ్యతిరేకముగా నుంటిని. ఆమతమప్పటినుండియు చెల్లుబడి యగుచు నేటికి మరల విచారణలోనికి వచ్చినది. కలకత్తాలో, మీరంగీకరించిన సహాయనిరాకరణ సిద్ధాంతమున కీమతమును మార్చుట అనుకూణ్యముగా నున్నది. అదియునుగాక

ఉ॥ భావముమారిపోయినది భారతజాతికి నాంగ్లరాజ్యపూ
ర్షావళిపట్లనేడు, హృదయంబుల నమ్మిక మెల్లెబూర్తిగా
బోవగఁ జేసి దేశమును మోసముజేసిరియెన్నొసారు లిం
కేవిధి వారితోగలసి యెల్లపుడుందుమొ మీరెయెంచుడీ॥

యెన్నొసారులు మోసముచేసిరనుటలో విపరీతమేమియులేదు.

సీ॥ "డాల్‌హౌసి" ప్రభువుమాటల హసజూపించి
వాగ్దానముల నెన్నొ భంగపరచె
విక్టోరియారాజ్ఞి ప్రేమతో నొసగిన
పత్రికటనక్ కిర్జను భంగపరచె
అహహ, నేడుమసలాయడ్ జార్జి మనకండ్ల
పట్టపగలు దుమ్ముగొట్టలేదె
వారువీరననేల ప్రభుసాంప్రదాయమే
మోసభావమునందు మునిగియుండె

తే॥ గీ అట్లుకాదేని నీతిగలట్టి వారి
వేలుమడిచిచూపించుడీ బ్రిటిషురాజ్య
వర్గమందున, "మాంటేగు" ప్రభువెయగునొ
"డయ్యారోడ్వ్యాయర్" లగుదురో? వెయ్యెమేల
నెవ్వరేనియు గలరేమొ యెంచరయ్య

ఈమధ్య పెల్బోర్న్ ప్రభువుగారు హిందూదేశము నందలి ఇంగ్లీషువారలు అపోహాలను అసత్యములను వ్యాపింప జేయుచున్నారనియు అట్లుచేయుట వెంటనే ఆపుదల జేయవలయుననియు ప్రభుత్వమువారిని హెచ్చరించి యున్నారు. నేను ఆయనకును, ఆయద్దేశీయులందరకును బహిరంగముగా నీసభావేదికపైనుండి యీ30,000 వేలమహాజనుల యెదుట చాటునది యేమనగా,

మ॥ తెలియఁ జెప్పెదనీసభాముఖమునన్ తెల్లంబుగా నాంగ్లపూ
రుషులకున్ వారలరాజనీతియెడలన్ సుంతైనవిశ్వాస మెం
దుల లేదంచును, రాజ్యవర్గమునకున్ దుర్బుద్ధిజన్మించి వా
రల ప్రఖ్యాతి నశింపజేసెనని ధైర్యంబొప్పగా జాటెదన్॥

ఇట్లని ఆంగ్లేయప్రజలపై మనకెట్టివిరోధమును గలదని నేను చెప్పుట లేదు.

తే॥ గీ॥ ఆంగ్లజనులపట్ల విరోధమనఁగ లేదు
బ్రిటిషుప్రభువర్గ మక్రమప్రేరితమయి
బానిసలమాడ్కి మననెల్ల పరిగణింప
వారిరాజనీతియెడ విశ్వాసమెల్ల
సాంతమును నశించె, వేరు ద్వేషంబు లేదు॥

ఈకాంగ్రెసు మతమును మార్చుటలో మనమిప్పుడే వారిసంబంధమును ఛేదించవలెనని గాదు. ఎప్పుడు అవసరమో అప్పటికట్లు చేయ నవకాశమును గలిగించుచున్నాము. ఇప్పటికేనియు

చ॥ మననియమంబులన్నిటిని మన్ననజేసి, స్వతంత్రసౌఖ్యముం
గని భువిస్వేచ్ఛనుండు నవకాశ మొసంగియు, వారితోసమం
బున మననెల్ల జూచునెడ పోదుమె వారలవీడి? అట్లొనర్పకే
మన ననిశంబు బానిసలమాడ్కి గణించుచు గర్వదృష్టితో
గను నెడ వారికిన్ మనకు గల్గునె పొత్తు నిమేషమేనియున్॥

మనలో కొందరికింకను వారిపై నాశపూర్తిగా విడిపోయి యుండలేదు. ఎన్నటికైనను వారు సద్భావముతో మనకు స్వరాజ్య మిత్తురను నాశ కొందరిని వేధించుచుండవచ్చును.

శా॥ ఆసల్ బెట్టుకొనంగబోకుడిక నీ యాంగ్ల ప్రభుత్వంబు మీ
కీ సామ్రాజ్యమునన్ సమానముగు హక్కే నాటికేనిచ్చునా
బాసల్ దీరిన వెన్నడా "డయరు" పంజాబ్ ఘోరముల్ చేసెనో!
ఆసల్ సాంతముదీరె నాఘనుడు "లాయడ్ జార్జి" ఇస్లాముకున్
మోసంబెన్నడు జేసెనో యపుడె, వ్యామోహాంబికన్ మానుడీ॥

ఆర్యజాతికి బుట్టిన ధీరులగు మీరెల్లరును స్వశక్తిపై నాధారపడియుండెదమని బహిరంగముగా ధైర్యముతో చాటుదురనికోరుచు విరమించుచున్నాను.

అధ్య—తరువాత జిన్నాగారుపన్యసింతురు.

జిన్నా—మహాజనులారా, గాంధిగారుప—

(మహాత్మా గాంధి "అనుడు" అను కేకలు)

సరే, మహాత్మాగాంధిగారుపపాదించిన తీర్మానమును నేనంగీకరించుటలేదు. లజపతిరాయిగారు ప్రభుత్వము వారిపై మోపిన నిందలన్నిటిని నేను నమ్ముచున్నాను. కాని శాంతముచే స్వరాజ్యమును పొందుదమనుటను నేనంగీకరింపను. రక్తప్రవాహములు కట్టనిది స్వరాజ్యము రాదు. అందుకు మనము సిద్ధముగా లేదు. తగిన ఆయుధములు లేనిదే ఆవేశమున తొందరపడి మనము దూకకూడదు. ఈతీర్మానము నిప్పుడంగీకరించినచో మరల మార్చుట చాలకష్టమగును. కావున బాగుగా యోచించెదరని హెచ్చరించుచు, నీ తీర్మానము నంగీకరింపకుందురని మిమ్ము వేడుచున్నాను. (చప్పట్లు)

అధ్య—తరువాత ఆంగ్ల కార్మిక సంఘపక్షమున ప్రతినిధిగా యీ మహాసభకువచ్చిన కలనల్ వెడ్జివుడ్‌గారుపన్యసించెదరు, వారికి

స్వాగతమిచ్చి తామెల్లరు సావధాన చిత్తులరై వినుడని
ప్రార్థించుచున్నాను

వెడ్జి—అగ్రాసనాధిపా, భారతీయమిత్రులారా, నాకు స్వాగతమిచ్చి
యిచ్చట మాట్లాడ నవకాశముగలిగించి నందులకు మీకెంత
యుకృతజ్ఞుడను. మా కార్మిక సంఘముతరపున మా సహాయము
ను వాగ్దానమును చేయుటకు నన్ను పంపియున్నారు. పాశ్చా
త్యులగు మేమును మీరును అన్యోన్య మైత్రిని గలిగియుండిన
గాని ప్రపంచకశాంతి లభింపదు, ప్రభుత్వ వర్గమువారు
మీకు సంపూర్ణ స్వరాజ్యము నియ్యక అధర్మమార్గమున
ద్రొక్కుచున్నారు. అందుకొరకు మీరన్నివిధములను సక్రమాం
దోళన సలుపవచ్చును. అట్లుచేయుటలో మేమును హృదయ
పూర్వకముగ మీకు తోడ్పడుదుము. మీరు తొందరపడి
బ్రిటిషు సంబంధమును విసర్జించినయెడల, మీరట్టిసాయమును
గోల్పోయినవారగుదురు. మీరును మేమును అన్యోన్య సంబం
ధమును గలిగియుండకున్న యిరువురమును చెడినవారమగు
దుము. కావున తొందరపడవలదని మరల మిమ్ము హెచ్చరిం
చుచు నాయొక్కయు, మాసంఘముయొక్కయు, వందనములు
మీకర్పించుచు విరమించుచున్నాను

అ—కిమ్మట బిపిన్ చంద్రపాలుగారు ఉపన్యాసము నిచ్చెదరు.

పాల్—అగ్రాసనాధిపా, మిత్రులారా, మహాత్మాగాంధిగారిచే నుపా
దింపబడి, శ్రీ లాలాలజపతిరాయి వగయిరా ప్రముఖులచే
బాగుగ చర్చింపబడిన ఈతీర్మాన విషయమై నేనెక్కువగా జెప్ప
నక్కరలేదు. ప్రభుత్వము యొక్క నిజ సాంప్రదాయమును
నిజస్థితిని యెరిగిన వారెవ్వరును వారిసహాయముపై నాశబెట్టు
కొనరు. బ్రిటీషురాజ్యము రెండువిధములై యున్నది. అన్య
జాతులను సమానమై వారిచే పాలింపబడుచున్న దేశములొకటి.
అట్టిదే మనదేశము. అట్టి దేశములయందు ఆర్థిక కాంక్షయే
వారికి ప్రాముఖ్యము. పాశ్చాత్యసాంప్రదాయమేయట్లుండును,

సీ॥ ఆర్థిక వృద్ధియే యభిలాష గాగల
దేశ సంబంధపుం గాంక్ష యేల ?
తమ స్వలాభాపేక్ష దక్క నన్యులక్షేమ
మంద ని ప్రభుసహాయ్యంబ దేల
తమజాతి యొకటె యుత్తమ జాతియను
నహంకారుల స్నేహ మేల గోరుటేల
కృత్రిమ బుద్ధియు కేవల పశుబలం
బున నేలు వారి వ్యామోహ మేల

తే॥ గీ॥ నాగరకత నెరుగని యనాధ లంట
ఇంక మన స్వరాజ్యమును నిర్వహించుకొను స్వ
శక్తిలేని మూఢులమట, చాలుచాలు
మనకు వారికి నెట్టి సంబంధమింక॥

మరియు,

సీ॥ అసహాయులగు స్త్రీలు పసిపాపలనని
పంజాబ్ హత్యకుపశాంతి జరుగలేదు.
స్వమతగౌరవమునాశనమౌ పరిస్థితు
లిస్లాములను వీడి యేగ లేదు.
రావణుల్ మరపించు కాలతు శాసనా
ద్యసుర శాసనములింకారలేదు
హైందవభూమి నే యెడ విజాదులౌ
యుందురనుచు హేళన సేయుటాగలేదు

తే॥ గీ॥ ఇవి యవియునేల మనస్వరాజ్యప్రతిష్ట
సలుప వారింత వరకును దలచలేదె
ఇంక మన కేటియాశ వారిత్తురనుచు
చాలుచాలు నింతట నైన మేలుకొనుడు॥

అంతేగాక మనదేశమునకు.

తే॥ గీ॥ వెనుకఁబడిన దేశంబని పేరుపెట్టి
క్రమతమునవెల్ల నభివృద్ధిగాంచు వారల్లు
చేయుచున్నారమని చాలజెప్పుకొనెడు
స్వార్థమతులకు మనకు సంబాధమేల॥

ఇప్పుడే మనము వారి సంబంధమును విడనాడక పోయినను, అట్లుచేయుటకిప్పుడే సంసిద్ధులమై యుండవలయునని నామనవి. కావున యీ తీర్మానమును తామెల్ల రేకగ్రీవముగ నంగీకరింతురని ప్రార్థించుచున్నాను. (కరతాళధ్వనులు)

అ—సభాసదులారా, తీర్మానము సంపూర్ణముగాచర్చింపబడినది. గను కఙ్గీకతమ యంగీకారమునకై సమర్పించుచున్నాను. ఈ తీర్మానమున కనుకూలురగువారు చేతులెత్తుదురని ప్రార్థించుచున్నాను. ("అందరు అందరు" అను కేకలతో చేతులెత్తుదురు.)

ఇంక వ్యతిరేకులెవరైన యున్నచో దెలుప ప్రార్థితులు.

(1, 2, మాత్రము చేతులెత్తుదురు)

(కరతాళములు జెయ్ శబ్దములు చెలరేగ
తీర్మానమామోదింపబడినది.)

ఈతీర్మానము లెక్కలేని అధికసంఖ్యాకులచే నామోదింపబడినది. ఇక సహాయనిరాకరణ తీర్మానమును చర్చించవలసియున్నది. ఈ తీర్మానము విషయములో విషయనిర్ధారణ సభలోనే సంపూర్ణచర్చ జరిగినది. గాన మనమెక్కువ కాలమును వ్యర్థపుచ్చనక్కరలేదు. నాయకులందరుగూడి చర్చించి సవ్యమైనసిద్ధాంతమును జేసియున్నారు. ఆతీర్మానము చిత్తరంజనదాసుగా రుపపాదించ బోవుచున్నారు. తామందరంగీకరించి త్వరలో నీమహాసభను ముగింతురని ప్రార్థించుచున్నాను.

(కరతాళధ్వనులు రేగ చిత్తదాసు లేచుచున్నారు.)

దాసు—మహాజనులారా, నేనిదివరకీ తీర్మానమునకు కొంత ప్రాతికూల్యముజూపితినని మీరెరిగియేయుందురు. కాని సహాయనిరాకరణ సిద్ధాంతమునంగీకరించువారలలో నేనుగూడ నొకడనని తామెరిగియే యుందురు. ఆచరణయోగ్యమగు కార్యక్రమము నేర్పరుపవలసియున్నది. ఇన్నాళ్ళనుండియు వెనుకముందాడుచు నేను మన నాయకులందరు గలసి సర్వజనామోదితమగు తీర్మానము నేర్పరచియుండుటచే నేనాతీర్మానమునందు దృఢవిశ్వాసముకలవాడనై తమయెదుట చెప్పియొప్పింప సంసిద్ధుడనై తమయెదుటికి వచ్చితిని. నేనుపపాదించబోవు తీర్మానస్వరూపమును ముందు మీకు తెలియబరచెదను.

తే॥ గీ॥ తొల్లి పంజాబ్ ఖిలాఫతు దుండగములు
మరల నెన్నంటికేనియు జరుగకుండ,
దేశగౌరవమునుగాచు దీక్షతోడ
జన్మహక్కైన స్వాతంత్ర్య సాధనంబ
నగ "సహాయనిరాకరణంబు" నాచ
రింప నీమహాసభ నిర్ణయింపుడయ్య॥

మరియు, తే॥ గీ॥ ప్రస్తుతప్రభుత్వమునకు సంబంధమౌ స
హాయమును నిరాకరించుట యాది, తుదకు
పన్నులిచ్చుట మానుటవరకు శ్రీమ
హాత్మగాంధి తీర్మానమునంత నాచ
రింప నీమహాసభ నిర్ణయింపరయ్య॥

ఈ దేశీయమహాసభ యెల్లరిని హెచ్చరించుట యేమనగా,

సీ॥ తలిదండ్రులార, మీతనయులను ప్రభుత్వ
బడులకంపుట మానవలయునిపుడె
విద్యార్థులార, మీవిద్యాలయముల త
క్షణమే విసర్జింప సాగరయ్య

అధికారులార, మీయాధీనమందున్న
బడుల మాలిన్యంబు బాపరయ్యా
* న్యాయవాదులు మీరలన్యాయవృత్తి చా
లింపయత్నములు హెచ్చింపరయ్యా
వర్తకులార యే పరదేశవస్తువుల్
గొనక వార్థికవృద్ధి గోరుడయ్యా
తే॥ గీ॥ స్త్రీ పురుషులెల్ల త్యాగసంసిద్ధులగుచు
గ్రామసంఘంబులెందు నేర్పరచుడయ్యా
సేవకాసంఘములను నెన్నొ జేర్పరయ్యా
అన్నిటికి నాసరంబైన యట్టిధనము
విరివిగా తిలక్ నిధిని యేర్పరచుడయ్యా॥

మరియు జాతీయ మహాసభ జేయు నునని యేమనగా,

మ॥ జనులెల్లన్ వలదంచు ఘోషిలగ లత్యంబెంతయున్ లేక నె
మ్మనమందాశల గొన్ని బెట్టుకొని సన్మార్గంబునన్ గాక శా
సన సభ్యత్వము నందబోయిన ఘనుల్ స్వాంతంబులన్ ద్రిప్పి త
త్క్షణమేరందు స్వరాజ్యపున్ రథములాగన్ మీరు జేదోడుగా॥

ఇంకను, ఈమహాసభ ప్రజలకును పోలీసు యుద్ధభటులకును స్నేహము ప్రబలుచున్నందుకు సంతసించుచున్నది. ప్రభుత్వోద్యోగులు రాజకీయ సభలకు బహిరంగముగా వెళ్ళుట యుద్యమమునకు ధనము విరివిగానిచ్చుట మొదలగురీతుల దేశసేవ సేయుమరని గోరుచున్నది. హిందూ మహమ్మదీయ బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర వైరములను వెంటనే విడిచిపెట్టుటకు ప్రజలందరిని హెచ్చరించుచు పంచములపట్ల మన ధృక్పథమును పూర్తిగా మార్చుకొన వలయునని గోరుచున్నది. మరియు ఈమహాసభ గావించు నాఖరుమనవి యేమనగా

మ॥ మరువన్ బోకు డహింసయే మనకు సన్మార్గంబటంచున్ నిరం
తర దాస్యానల మార్చగోరు నెడ శాంతంబన్న చన్నీరు న

* ప్రస్తుత ఇంగ్లీషుకోర్టులలోని న్యాయవాదులు.

త్వరమేజల్లుడి యగ్నికాజ్యమటులన్ దౌర్జన్యమన్యాయమున్
పెరుగన్ జేసి యనర్థకంబవనిలో పెంపొందగా జేసెరన్ ॥

సభ్యులారా, తీర్మానమునంతయు తమకు వినిపించియున్నాను ఈయంశములన్నియు నిప్పుడే యాచరణలో పెట్టవలసినవి. మిగిలిన యంశములు పోలీసులకును యుద్ధసైనికులకును, ప్రభుత్వోద్యోగులకును సంబంధించియుండును. చిట్టచివర యంశము పన్నులెగగొట్టుట. ఈవిషయము లవసరమైన యప్పుడు ఆచరణలో బెట్టుట ప్రత్యేకమహాసభ వారుగాని లేక కాంగ్రెసుఉపసంఘము వారుగానినిర్వహించెదరు

ఈవిషయములో దాసు మీకేదో జెప్పినాడని తలచకుడు. త్రికరణశుద్ధిగా నేను నమ్మటచే ఈతీర్మానమును తమయెదుట పెట్టితిని.

మ॥ తలపన్ బోకుడు "దాసు" మీకిటుల బోధల్ చేయుచున్నాడటం
చలహిందూభువిదాసుడొక్కడుమిమున్ యాచించుచున్నాడు మా
టలనెన్నో వచియించి వాక్పటిమ జూపన్ గాదు, నన్ గోరు ప్ర
శ్నల ప్రత్యుత్తరమీయగా దగిన విశ్వాసంబునన్ బల్కితిన్ ॥

కావున మీరే ప్రశ్నలడిగినను ప్రత్యుత్తరమిచ్చుటకు సిద్ధముగానున్నాడను. నేను చిట్టచివరకు తమకు చేయుమనవి యేమనగా,

మ॥ ఇదెదేశీయ మహాసభా భవనమందెల్లత్రిస్వాతంత్ర్యసం
పదనార్జింపగ రండురండనుచు ప్రేమన్ మిమ్ము ప్రార్థించు న
త్సుదతీరత్నము దేశమాతకొరకై సంతోషంబుగూర్పంగ ప్రో
వుద మాలస్య మికేలరండు వడి సంపూర్ణానురాగంబునన్ ॥

మీరెల్లరు తీర్మానము నేకగ్రీవముగా నంగీకరించెదరని నమ్ముచు నింతటితో విరమించుచున్నాను.

(కరతాళములు చెలరేగుట.)

అ—మౌలానా మహమ్మదాలీగారు తీర్మానమును బలపరచెరు.

(కరతాళములు)

మహ—అగ్రాసనాధిప, మహాసభ్యులారా,

దాసుగారు చాలసమర్థతతో నుపపాదించిన తీర్మానవిషయ

ములో నింకెవ్వరును ఎక్కువగా జెప్పనక్కరలేదు. దేశాంతర మునకేగి కిలాఫతువ్యవహారములో మేముకృషి సలిపిసలిపి, తుదకు నిష్ఫలమనోరథులమై యిల్లు సేరితిమి. ఇంకపరులపై నాధారపడుటగాని, వారిసాయము నాశించుటగాని, వారి సంబంధమును గోరుటగాని బుద్ధితక్కువయని నిశ్చయముగా తోచుచున్నది. ఇంకమనము శక్తిని మనమేసాధించుకొనవలయును ప్రస్తుతము కత్తితీసికొనిపోట్లాడు సామర్థ్యముమనకు లేదనితమ రందరికి తెలియును కావున మహాత్మాగాంధిగారు మనకుపదే సించిన యీ నూతనసహాయనిరాకరణమే మనకుశరణ్యము. ప్రస్తుత తీర్మానము సర్వజనామోదిత మగునట్లు బొందుప రుప బడియున్నది. కావున తమరెల్లరేకగ్రీవముగా నీతీర్మా నము సంగీకరింతురని వేడుచున్నాను.

(కరతాళములు)

అ—మిస్టర్ బెక్ నూర్ గారువచ్చుచుంటిరి. మనదేశముపై వారికి గల గాఢాభిమానము చూపుటకు ఇంగ్లాండునుండి కార్మికప క్షపు ప్రతినిధిగా వచ్చియున్నారు. వారికి స్వాగతమిచ్చి వారిసందేశమును వినుట మనవిధియైయున్నది.

(కరతాళములు రేగ)

బెక్—అధ్యక్షుడా, మహాసభాసభ్యులారా,

మీరెల్లరు నాకొసగిన హృదయపూర్వక స్వాగతమునకు వందనములు. మీయెడల ప్రభుత్వమువారెంత వైరభావములు గలిగి యున్నను, బ్రిటీషు "లేబరు" అనగా కార్మికపక్షమువారు మట్టుకు మంచి యభిప్రాయమును గలిగియున్నారని దెల్పుటకే నేనిటకువచ్చియుంటిని.

బ్రిటీషు సంబంధమును మీరుంచుకొనినను వదులుకొనినను మేముచేసెడు సాయమును మాత్రము మేముచేసితీరెదము. మీదేశ మునకు తక్షణమే సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యమిచ్చితీరవలయునని మేము గట్టిగా నమ్ముచున్నాము. మీదేశమున జాతీయవికాసము అద్భుతము.

మీకుతగిన నాయకులు లభించిరి మాకార్మిక సంఘసాయముగూడ మీకునిశ్చయము. ఇవి యన్నియు శుభసూచకములు.

మీతూర్పు దేశముయొక్క సాయములేనిది మాపాశ్చాత్య దేశముక్కనిముసమును బ్రతుకజాలదు. మీకును మాకును అన్యోన్యమేర్పరుచుటకే, మాకార్మికపక్షము సారమందరముమీకుసాయము చేయనిశ్చయించుకొంటిమి. గాంధిమహాత్ముని యుపన్యాసములువిన్నాను. అట్టి మహాపురుషులు కొందరు మాదేశమునున్న మేము చాల సంతోషించెదము.

చివరకు, మీకెల్లరికి రాజకీయ ఆర్థిక ఆధ్యాత్మిక విషయము లలో సంపూర్ణస్వాతంత్ర్యము గలుగుగాత యని సర్వదా పరమేశ్వ రుని ప్రార్థించుచుండెదను. మీకాఫలసిద్ధిగలిగినచో మీ మూలమున పాశ్చాత్యులమగు మేముగూడ నట్టిస్వాతంత్ర్యమును పొందుటకవకా శము కలుగును. తమయెదుట పలుక నవకాశమిచ్చి నన్నాదరించినం దుకై మీకు వందనము లర్పించుచు నింతటితో విరమించుచున్నాను.

అ—తదుపరి బిపిన్‌చంద్రపాల్ గారుపన్యసింతురు.

పాల్—మహాజనులారా,

ఈతీర్మానానుసారము ఎల్లరును ఒక్కసంవత్సర మాచరించెద రేని స్వరాజ్యమీయొక్క వత్సరములో వచ్చుటనిశ్చయము. ఈయొక్క సంవత్సరము పాటు విద్యార్థులు తమచదువును ప్లీడర్లు తమవృత్తిని వర్తకులు విదేశవస్తువ్యాపారమును మానుకొందురేనిచాలును. ఈసం వత్సరములోనే స్వరాజ్యము తప్పకవచ్చును. తమరందరేకగ్రీవముగా నీతీర్మానము నామోదించుటయే గాక తక్షణమే ఆచరణలో బెట్టెద రని గూడకోరుచున్నాను.

అ—తరువాత శ్రీలాలా లజపతిరాయ్‌గా రుపన్యసించెదరు

లజ—ఆర్యులారా,

ఈతీర్మానము అన్నిపక్షములవారికి ననుకూలముగా పొందు పరుపబడియుండుటచే ప్రాతికూల్యమే దొలగిపోయినది. బ్రిటీషు వారిశక్తి కేవలము పోలీసుదళముపైన మాత్రమే ఆధారపడియుండలేదు. మనలోమనను చీలదీసి భేదములు గలిగించి కొంతబలమును సంపాదించుకొను చున్నారు. మనమెల్లరమును తీర్మానానుసారము జరిపెదమేని వారికట్టి యవకాశములు దొరకవు. శాసనసభా బహిష్కారము దేశమున చక్కగా నెరవేరినది. ఏదోవిధముగా శాసనసభల లోనికి దూరినవారు మన ప్రతినిధులు గారని నిరంతరము సింహధ్వనులు సేయుచుండవలయును. తమరందరును ఈ తీర్మానము నేకగ్రీవముగా నామోదించి దేశమంతటను ఆచరణలో పెట్టుదురని ప్రార్థించుచు విరమించు చున్నాను,

అ—తదుపరి శారదాపీఠ శంకరాచార్యులవా రుపన్యసించెదరు.

వారుమన మతగురువు గావున వారు చెప్పు విషయములను చక్కగా గ్రహించవలయును.

శంక—మహాజనులారా, ఈ దేశమున మతగురువు నైననేను ఈ సహాయ నిరాకరణోద్యమము దిగ్విజయము గాంచుగాతయని ఆశీర్వదించుచున్నాను. సర్వత్యాగమును జేసిన నాకును స్వరాజ్యమునకును ఏమి సంబంధమని కొందరనుకొనవచ్చును.

తే॥ గీ॥ సర్వమును సన్యసించి యాశాపిశాచ
బంధముల తెంచుకొన్న నావంటివారి
కీ స్వరాజ్య సంబంధ మింకేటికంచు
దలతురో యేమొయది తప్పనుండు.

ఏలయనిన:—

సీ॥ పుత్రమిత్రకళత్రముల పైన వ్యామోహ
మించుకేలేక నశించువరకు
ధనముపై నడియాస దారిద్ర్యమనరోత
సాభిలాషయుచాల జచ్చువరకు

గంపెడు గర్వంబు కష్టంబులన భీతి
ఖిన్నత మైకొంచు సుస్థిరవరను
పైగుల సాధించవలెనన్న యీర్ష్యయును
బుద్ధిచాంచల్యంబు పోవువరకు

తే॥ గీ॥ ఇన్ని యేటికి నైహిక మెల్ల త్యాగ
గాంక్షించి యాముష్మిక జ్ఞానమెవని
కబ్బు నతడాత్మపారిశుద్ధ్యమును గాంచు
నట్టి పారిశుద్ధ్యమె స్వారాజ్యంబునునను॥

మన ఆత్మగౌరవము కాపాడుకొనుటకే మన ఆత్మస్వాతంత్ర్యము. అట్టి ఆత్మగౌరవమును కాపాడుకొన నెంచితిమేని దుష్టరాజ్యాంగమునకు మన మేమాత్రమును తోడ్పడరాదు. అల్లుచేయుట మన మతవిరుద్ధము గౌరవహీనము నైయున్నది చేయి చేయి కలసినగాని మ్రోగదు. కావున వారి చేతికి మన చేతులు కల్పకున్నచో వారిదౌర్జన్యమును దండగములు నిక ప్రయోగజాలరు. అదియే నిరాకరణభావము. ఈనిరాకరణభావము బౌద్ధమతమునుండి వచ్చెనని కొందరందురు. నేనట్లుజెప్పక హిందూమతమునుండియే వచ్చెనని నొక్కి చెప్పుచున్నాను. ప్రభుత్వమునకు సాయుధ ప్రాతికూల్యము జూపజాలనప్పుడు దౌర్జన్యరహిత సహాయనిరాకరణమే శరణ్యము. విద్యావిషయిక బహిష్కారమును నేను 15 సంవత్సరములనుండి చెప్పుచున్నాను. ఇప్పటికి దేశీయ మహాజనసభ యొప్పుకొనినది. హిందూమహామ్మదీయ సమ్మేళనము చాల ప్రాముఖ్యమైనది. అందు రాజకీయము కంటె నాధ్యాత్మిక ప్రాముఖ్యత మెండు. బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర జాతీయ మితవాద భేదము లనర్థదాయకములని నేను హెచ్చరించుచున్నాను. ఎల్లరును కలసిమెలసి వర్తింపుచు మీరా పవిత్రతను సార్థకము జేసెదరని నమ్ముచు నింతటితో విరమించుచున్నాను.

(కరతాళములు)

అ—తరువాత కస్తూరి రంగయ్యగారు తీర్మానము నామోదించెదరు.

—మహాజనులారా [illegible] సుబ్బా [illegible] తీర్మానము [illegible] నే నామోదించుచు న్నాను. ఈతీర్మాన [illegible] అచరణ యోగ్యముగ నున్నది. [illegible] జాతీయవిద్యను అభివృద్ధిపరచు చున్నది. జాతీయ [illegible] అభివృద్ధిని పోషించుచున్నది. జాతీ [illegible] లన్నింటిని గలిగించు చున్నది. [illegible] ఏకీభవింప జేయుచున్నది. కావున [illegible] చే [illegible] బడిన ఈ తీర్మానము నన్వయము [illegible] ఏకగ్రీవముగ నీతీర్మాన [illegible] చుచు విరమించుచున్నాను.

—మహాజనులారా, తీర్మాన [illegible] చాలముందిచే చర్చింపబడినది. మహాత్మా [illegible] సేపు ముచ్చటించెదరు. తదుపరి [illegible]

జయధ్వాన [illegible] లతోను [illegible] గాగాంధి లేచును)

—మహాజనులారా, [illegible] సోదరులారా,

ఈ [illegible] తీర్మాన [illegible] సుగారుపపాదించి నా భారమ [illegible] వారు. [illegible] రెల్లరుగూడి ఆ [illegible] సిద్ధ [illegible]. అదినాకు చాల సంతోషము [illegible] ను [illegible] సంబంధించిన ప్రతిహారను తీర్మాన [illegible] నాతలంపుకాదు. ఎవ రైనను [illegible] సట చేయదగినపనియుని పూర్తిగా నమ్మిన [illegible] చేయు [illegible] మేము చెప్పినంత మాత్రముననే చేయకుడు.

పోలీసు [illegible] విషయములో లజపతిరాయిగారు చెప్పినది బాగుగానున్నది. నన్ను మీరొక సైనికునిగాభావించుకొనుడు. అట్టితరి [illegible] రుగారు జలియన్ వాలాబాగ్ లో ప్రజలపై తు పాకులను [illegible] నాజ్ఞాపించునను కొనుడు. అట్టి యాజ్ఞనుల్లంఘు [illegible] యే నాపథయు ధర్మమును న్యాయమును

ఐయున్నది. ఈవిషయమై నేనుగట్టిగా చెప్పగలను. చివరకు
మీకెల్లరకు నేను చేయుమనవి ఏమనగా,

సీ॥ మఱవకండికమీరు మాతృదేశపుసేవ
ప్రపథమమని స్వప్నమందునైన
మరచిపోకుడహింస మనసాంప్రదాయమౌ
వరధర్మమంచు నెప్పట్లనైన
మఱవగావలదు "మా ధరణీస్వరాజ్యంబు
సాధింతు"మనెడు నిశ్చయవ్రతంబు
మఱవకండెప్పుడు మనకెన్నటికినైన
నాధారము స్వశక్తియగునటంచు.
తే॥ గీ॥ మరచిపోకుడి పంజాబుమనుజహత్య,
మఱవకుడి ఖిలాఫత్ అవమానములను,
మరచిపోకుడెన్నటికి మీమాతృభూమి,
మఱిమఱి వచింతు శాంతముమఱవకండి॥

అ— మహాజనులారా, తీర్మానమును మీరెల్లరును వినియేయున్నారు. బాగుగ చర్చగూడ జరిగినది. ఇక ఈతీర్మానమును తమ యంగీకారమునకై సమర్పించెద. ఆమోదించువారందరును చేతులెత్తప్రార్థితులు.

("అందరు, అందరు" అను కేకలు: అందరు చేయెత్తుదురు.)

అ— వ్యతిరేకు లెవరును లేరా?

(లేరు లేరు)

అట్లయిన తీర్మానమందరిచే నేకగ్రీవముగా నామోదింపబడినద

(కరతాళములు. విపరీతముగా జేయ్ శబ్దములు)

నేటిసభాకార్యక్రమ మంతయును ముగిసినది. ముఖ్యమైన తీర్మానములన్నియు నంగీకరింపబడినవి. తదితర చిల్లర తీర్మానము లిదివరకే యంగీకరింపబడినవి ఇక చిట్టచివరయంశము, శ్రీమతి సరళాదేవిగారు ప్రబోధము గావింతురు.

సర—మహాజనులారా, సోదర సోదరీమణులార, తీర్మానమేకగ్రీవముగా నంగీకరింపబడుటచే మన మందరము పరమానందము నొందుచున్నాము. ఇకమనము జయాపజయంబుల విషయమై భయపడ నక్కరలేదు. మనమిప్పుడు మహాసంగ్రామమునందు ప్రవేశించినాము. ఈసంగ్రామమున

గీతమాలిక.

ధర్మమే రథముమన యుద్ధమున నేడు
ధర్మమూర్తియె సారథి ధరణి మనకు,
దేశసేవకెల్ల త్యజించి దేనికైన
సిద్ధమగువాడె యుద్ధసంసిద్ధుడిపుడు,
శాంతమే దివ్య శస్త్రాస్త్ర సాధనములు,
ఆత్మపారిశుధ్యమె స్వరాజ్యంబుమనకు
మనస్వశక్తిని నమ్ముటే మనకుదారి,
జానిసత్యవిముక్తియె వరజయంబు
మనసు మనమెరుంగుటె గొప్పఘనతమనకు॥

ఇట్లు సక్రమముగా వర్తింతుమేని,—

వ॥ జయమగు భారతాంబ, కనిశంబు జయంబు తిలక్ మహాత్మునకున్
జయమగు గాంధిమహానికిని, సద్యశుడా నరవిందఘోషునకున్
జయమగు, లాలుపాలులకు సంతతదిగ్విజయంబు, దాసునకున్
జయమగు, నూతనోద్యమము చక్కగ దిగ్విజయంబుగాంచెడిన్॥
శాంతరసామృతంబు ధరజల్లినమాడ్కి సుఖంబుగల్గెడిన్

వంతలుదీరిభూజనులు స్వచ్ఛమనస్కులుగా మెలంగెడిన్
స్వతయు శాసిసత్యామి చూడరాకేవియు లేకచచ్చెడిన్
సంతత వైభవోన్నతుల శాశ్వతమెల్ల సుఖించుచుండెడిన్‌।

అ—ఆర్యులారా, నేను అపరిమితా నందముతోడను, జయజయ
ధ్వనములతోడను భారతీయ నూతన తేజోలక్ష్మీ ప్రసన్నవ
ధనయీ మహాసభను ముగించుచున్నాము. ఇట్టి తరుణ
ఒక్కసారి మాతృభూమికి మంగళపుష్పములంజల్లి మనక
ర్తవ్యమునకు గడంగుదుము.

మంగళము:

ఇంగ్లీషునోటు

శ్రీలతల్లి భవతు మంగళం। సురత్నగర్భమాతృభూమి భవతు

హిం—దూ—మా—తా

ధీరమహా—పూరుషులా—ధారులు—నీపై

ధీరా—శూరా—వీరా—ఈ

కాలహరణ—మేలకరుణ—నేలుతరుణ—మో

ధరణీ—తరుణీ—వరనారీ

శ్రీ భారతి, మాభాగ్యమ—యీభూమిమణీ—సురనదిధర—వ

భర—ధరసురధర]

హిం—దూ—మా—తా

శ్రీ భక్తిమార్గదర్శిని. దివ్యముక్తి దాయకిధరిత్రి॥ శ్రీల

సర్వత్రస్వరాజ్యప్రాప్తిరస్తు
సర్వేజనాః సుఖినోభవంతు

ఇది, శ్రీవత్స గోత్రపవిత్ర దామరాడ్వంశ గోపాలకృష్ణరంగమా
త్యేష్టపుత్ర పుండరీకాక్ష నామధేయ ప్రణీతంబగు "శ్రీ గాంధి
విజయము" అనునాటకమునందు సర్వము

సంపూర్ణము.

